

วารสารวิชาการนอร์ทเทิร์น
Journal of Northern College
ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2560

วัตถุประสงค์ของการจัดพิมพ์วารสาร

1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไป ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการ และบทความวิจัยที่มีคุณภาพ
2. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ด้านวิชาการ และด้านการวิจัย

บรรณาธิการ

ดร.สิรินี

ว่องวิไลรัตน์

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ นพ.ศรีประสิทธิ์	บุญวิสุทธิ์
ศาสตราจารย์เสนาะ	ติเยาว์
ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย	ยาวะประภาช
ศาสตราจารย์ ดร.อุดม	รัฐอมฤต
ศาสตราจารย์ ดร.ชัยยงค์	พรหมวงศ์

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ

รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์	โกศลกิตติอัมพร
รองศาสตราจารย์ ดร.ยุภาพร	ยุภาศ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัญญา	เคณาภูมิ
อาจารย์ ดร.สถาพร	มอญโพพาน
อาจารย์ ดร.อัญชลี	มีมุข
อาจารย์ ดร.วัชรพล	จิตตอภาวงศ์
รองศาสตราจารย์ ดร.สำเร็จ	ยุรชัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ประจิตร	มหาหิง
รองศาสตราจารย์ ดร.ยาใจ	พงษ์บริบูรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ช่อลดา	ติยะบุตร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิบูลย์	พุ่มพูลสวัสดิ์
อาจารย์ ดร.เปรมจิต	มอร์ซิง
อาจารย์ ดร.ชีวิน	อ่อนลออ
อาจารย์ ดร.ฐิติมน	ฉัตรจรัสรัตน์
รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์	จันตะนี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิญญานัน	รัตนวิบูลย์สม

อาจารย์ ดร.นันทวัน	เหลียมปรีชา
อาจารย์ ดร.กัญฐณา	ดิษฐ์แก้ว
อาจารย์ ดร.กันตภณ	หลอดโสภา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูพงษ์	พงษ์เจริญ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรสา	เตติวัฒน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา	ดลวิทยาคุณ
อาจารย์ ดร.จักรกฤษณ์	เคลือบวัง

เจ้าหน้าที่ประจำกองบรรณาธิการ

นางสาววลัยลักษณ์	พันธุ์รี
นางสาวศศิวรรณ	ส่งต่าย
นางสาวพรรณทิมา	วรรณสุทธิ

กำหนดการเผยแพร่

ปีละ 2 ฉบับ

เจ้าของวารสาร

ฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น

สำนักงาน

กองบรรณาธิการวารสาร ฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น ชั้น 1
888 หมู่ 2 ถนนพหลโยธิน (แนวเก่า) ตำบลหนองบัวใต้ อำเภอเมือง จังหวัดตาก 63000
โทรศัพท์ 055-517488 ต่อ 808

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

Exploratory factor analysis about the community's participation to Community
Based Tourism of Bang Nam Pueng Subdistrict, Pra pa daeng District, Samut
Prakarn Province

ศุภิสภา พุ่มเดช¹ ชิดชนก ชะโนรัมย์² และวิจิตรา สนิท³
Supisa Phumdej, Chidchanok Chanorub, Wijitra Sanit

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่สำคัญของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจากประชาชนในชุมชนจำนวน 370 ตัวอย่าง ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory factor analysis) โดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจด้วยวิธีการสกัดองค์ประกอบหลัก (Principal component analysis) และหมุนแกนองค์ประกอบตั้งฉากด้วยวิธีแวนริแมกซ์ (Varimax) ผลการวิจัยพบว่า ชุดตัวแปรที่ทำการศึกษาศึกษาสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบที่ 6 องค์ประกอบประกอบด้วย การวางแผนและส่งเสริมการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมและสร้างภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียจากแหล่งท่องเที่ยว การสร้างความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน ซึ่งทุกองค์ประกอบมีค่าไอแกน (Eigen value) เกิน 1.00 โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนสะสมได้ 67.199 ผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่สำคัญต่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชนและคนในชุมชน ได้นำปัจจัยดังกล่าวนี้ไปพิจารณาและประยุกต์ใช้กับกลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยวเพื่อกำหนดทิศทางและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

คำสำคัญ : การวิเคราะห์องค์ประกอบ การมีส่วนร่วม การท่องเที่ยวโดยชุมชน

¹ อาจารย์ภาควิชาบริหารธุรกิจการท่องเที่ยวและโรงแรม โทร.0844339393 e-mail : Supisa.P@fitm.kmutnb.ac.th

² นักศึกษาภาควิชาบริหารธุรกิจการท่องเที่ยวและโรงแรม

³ นักศึกษาภาควิชาบริหารธุรกิจการท่องเที่ยวและโรงแรม

คณะบริหารธุรกิจและอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

129 หมู่ 21 ตำบลเนินหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี รหัสไปรษณีย์ 25230

Abstract

This research's goal is to study the important elements of the citizen's participation to tourism arranged by the community of Bang Nam Pueng subdistrict, Pra pa daeng district, samut Prakarn Province by documentation from people in the community by the number of 370 examples, using surveys as the tool for researching, Processing exploratory factor analysis by using the method of Principal component analysis, using Varimax to rotate the elements' core perpendicularly. Research results show that the variable sets that are being researched can analyze the sixth element. Those elements consist of planning and encouraging tourism, organizing events and creating image for attractions, developing and preserving the attractions, knowledge about the attractions, Gaining interest from the attractions, creating conception between the attractions and the community, in which every elements has more than 1.00 Eigen value wherewith cumulative variance can by described as 67.199. Research results also shows the factor that is important for the participation of the community to tourism arranged by the community that governmental faculties, private faculties, community leader and community members have regarded and apply those elements to the tourism strategy and can also direct and develop Community Based Tourism.

Keywords : Exploratory factor analysis, participation, Community Based Tourism

บทนำ

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community – Based Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือนในขณะเดียวกันภาพรวมของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เข้าไปมีบทบาทในการสร้างคุณภาพใหม่ของการท่องเที่ยวในขณะเดียวกันภาพรวมของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เข้าไปมีบทบาทในการสร้างคุณภาพใหม่ของการท่องเที่ยวให้มีความหมายมากกว่าการพักผ่อน โดยการสร้างอาชีพให้ชุมชน และได้เปิดมิติของการท่องเที่ยวเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการเคารพคนในท้องถิ่น จังหวัดสมุทรปราการตั้งอยู่ในภาคกลางของประเทศไทย ที่บริเวณปลายสุดของแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นจังหวัดขนาดเล็กบริเวณชานเมืองกรุงเทพมหานคร มีชื่อเรียก อีกว่า “เมืองปากน้ำ” มีแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแม่น้ำสายสำคัญ และมีคลองสาขาแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาจำนวนมาก สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การทำนาและทำสวน มีป่าชายเลนตามชายฝั่งซึ่งจังหวัดสมุทรปราการนั้นเป็นจังหวัดหนึ่งที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวด้วยกันมาก

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรปราการ

กลุ่มนักท่องเที่ยว/ปี	ปี 2553	ปี 2554	ปี 2555	ปี 2556	ปี 2557
นักท่องเที่ยวชาวไทย	1,824,891	1,628,648	2,621,078	2,772,430	2,877,640
นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ	1,478,414	1,349,560	1,593,788	1,635,716	1,747,748
รวม	3,303,305	2,978,164	4,214,866	4,408,146	4,625,388

ที่มา : ศูนย์วิจัยด้านตลาดการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2557

จากตารางที่ 1-1 ในปี พ.ศ. 2557 ที่ผ่านมาจากสถิตินักท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรปราการโดยเฉลี่ยประมาณ 4,625,388 คน ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี เนื่องจากมีสถานที่ท่องเที่ยวที่โดดเด่นหลากหลาย สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี และอยู่ใกล้กรุงเทพมหานครอีกด้วยโดยแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ยังคงความเป็นดั้งเดิมของวัฒนธรรม ประเพณีและธรรมชาติเอาไว้ อาทิเช่น ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง คู้บางกระเจ้า สถานตากอากาศบางปู ป้อมพระจุลจอมเกล้า ประเพณีโยนบัววัดบางพลี งานพระสมุทรเจดีย์ เป็นต้น

ตำบลบางน้ำผึ้งเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำเจ้าพระยา มีทัศนียภาพที่สวยงามร่มรื่น ผลไม้ในสวนมากมายและน้ำหวานจากดอกไม้บานาชนิดที่ดึงดูดให้ผึ้งมาอาศัยทำรังอยู่โดยทั่วไป ในพื้นที่นี้ชาวบ้านได้นำน้ำผึ้งมาดักบาตรจึงได้ขนานนามแผ่นดินแห่งนี้ว่า “บางน้ำผึ้ง” คนในชุมชน ส่วนใหญ่มีเชื้อสายมอญและยังคงดำเนินชีวิตริมคลอง โดยมีตลาดน้ำบางน้ำผึ้งเป็นแหล่งกระจายรายได้สู่ชุมชนที่สำคัญ โดยตลาดน้ำแห่งนี้ได้รับรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 8 ประจำปี พ.ศ.2553 ได้รับรางวัลดีเด่น ประเภทแหล่งท่องเที่ยวชุมชนจุดเด่นด้านการท่องเที่ยวอื่น ๆ ของชุมชนนั้นมีมากมาย อาทิเช่นโฮมสเตย์บางน้ำผึ้งสวนป่าชุมชนหมู่บ้าน OTOP โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการทำมาหากินและการฝึกทักษะอาชีพต่าง ๆ เส้นทางจักรยานชมวิถีชีวิตทั้งด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและประเพณี รวมถึงธรรมชาติที่ร่มรื่นภายในชุมชน มีทั้งความเพลิดเพลิน ปลอดภัยและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่สำคัญของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์องค์ประกอบด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน และองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อเป็นทิศทางในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเป็นแนวทางในการสรุปผล อภิปรายผลต่อไป

การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Exploratory factor analysis)

กระบวนการวิเคราะห์องค์ประกอบถือกำเนิดขึ้นมาในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 โดย Spearman (1904) แต่การวิเคราะห์องค์ประกอบในสมัยนั้นยังเป็นวิธีที่ยุ่งยาก

รูปแบบในการวิเคราะห์องค์ประกอบมี 2 ประการ คือ

1. เพื่อสำรวจหรือค้นหาตัวแปรแฝง ที่ซ่อนอยู่ภายใต้ตัวแปรที่สังเกตได้หรือวัดได้เรียกว่าการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis : EFA)

2. เพื่อพิสูจน์ตรวจสอบหรือยืนยันทฤษฎีที่ผู้อื่นค้นพบเรียกว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA)

ขั้นตอนการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis)

มีขั้นตอนต่าง ๆ ที่สำคัญ 4 ขั้นตอนดังนี้ คือ

1. การสร้างเมตริกซ์ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ของตัวแปรทุกตัว (Correlation Matrix) การสร้างเมตริกซ์ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ของตัวแปรทุกตัว เป็นขั้นตอนแรกของการวิเคราะห์ปัจจัยที่จะดำเนินการหาความสัมพันธ์ในรูปแบบเส้นตรง โดยวิธีของ Pearson Correlation ระหว่างตัวแปรทุกคู่ที่ต้องการนำมาจัดกลุ่ม ซึ่งจะอยู่ในรูปของ Correlation

2. การสกัดปัจจัย (Factor Extraction) การสกัดปัจจัย คือ การหาจำนวน Factor ที่สามารถใช้ตัวแปรทั้งหมดทุกตัวได้ วิธีการสกัดปัจจัยมีหลายวิธี ดังนั้นจะต้องตัดสินใจเลือกใช้วิธีการสกัดปัจจัยใด เพราะแต่ละวิธีจะให้ผลแตกต่างกัน โดยวิธีการสกัดปัจจัยแบ่งออกเป็น 2 วิธีใหญ่ ๆ คือ

2.1 วิธีองค์ประกอบหลัก (Principal Component Analysis : PCA) วิธีนี้อาศัยหลักความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างตัวแปรที่ใช้เป็นข้อมูลองค์ประกอบหลัก ตัวแปรคือ การผสมเชิงเส้นตรง (Linear Combination) ของตัวแปรที่อธิบายการผันแปรของข้อมูลได้มากที่สุด

2.2 วิธีองค์ประกอบร่วม (Common Factor Analysis: CFA) วิธีนี้สามารถแบ่งได้เป็น 5 วิธี ดังนี้คือ วิธีกำลังสองน้อยที่สุดไม่ปรับน้ำหนัก (Unweighted Least Square) วิธีกำลังสองน้อยที่สุดทั่วไป (Generalized Least Square : ULS) วิธีความเป็นไปได้สูงสุด (Maximum Likelihood Method : ML) วิธีอัลฟา (Alpha Method) และวิธีเงา (Image Method)

2.3 การหมุนแกนปัจจัย (Factor Rotation) เป็นขั้นตอนที่จะดำเนินการแยกตัวแปรให้เห็นเด่นชัดว่าตัวแปรหนึ่ง ๆ ควรจะจัดอยู่ในกลุ่มหรือในปัจจัยใด เนื่องจากในการสกัดปัจจัยจะได้ปัจจัยหลายปัจจัย การหมุนแกนจึงจะเป็นวิธีการที่จะทำให้สมาชิกของแต่ละตัวแปรในปัจจัยหนึ่ง ๆ ชัดเจนขึ้น วิธีการหมุนแกนปัจจัยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 วิธี ใหญ่ ๆ คือ

วิธีที่ 1 การหมุนแกนแบบมุมฉาก (Orthogonal) เป็นวิธีการหมุนแกนแบบที่ให้แกนของปัจจัยหมุนจากตำแหน่งเดิม ในลักษณะตั้งฉากกันตลอดเวลาที่มีการหมุนแกนเรียกว่า เป็นการหมุนแกนแบบที่ปัจจัยแต่ละปัจจัยไม่มีความสัมพันธ์กันเลย วิธีการหมุนแกนแบบมุมฉากสามารถจำแนกได้ 3 วิธีย่อย ๆ ดังนี้ แบบวาริแมกซ์ (Varimax) แบบอิกวาแมกซ์ (Equamax) แบบควอติแมกซ์ (Quartimax)

วิธีที่ 2 การหมุนแกนแบบมุมแหลม (Oblique Rotation) เป็นวิธีการหมุนแกนแบบที่ให้แกนของปัจจัยหมุนจากตำแหน่งเดิมในลักษณะเป็นมุมแหลมและไม่ตั้งฉากกันตลอดเวลาที่มีการหมุนแกน

2.4 การให้ความหมายแก่ปัจจัย (Factor Meaning) การให้ความหมายแก่ปัจจัย เป็นขั้นตอนที่จะต้องกำหนดชื่อหรือให้ความหมายแก่ปัจจัยหรือตัวแปรที่ได้โดยพิจารณาว่าในปัจจัยนั้น ๆ ประกอบด้วยตัวแปรอะไร แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

วิลเลียม ดับบลิว ริดเดอร์ (William W. Reeder) [7] ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม อรทัย ก๊กผล ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public- Participation) หมายถึง การที่องค์กรปกครองท้องถิ่นเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย กระบวนการบริหารและตัดสินใจของท้องถิ่น เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง

โคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ (Cohen John M. & Uphof) [9] ได้เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วม ออกเป็น 4 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้นประการแรกสุด คือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ จากนั้นเลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานตามโครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารงาน การประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวกและ ผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลในสังคมด้วย

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต คือ ความเห็นความชอบ และความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

อรทัย ก๊กผล ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะการเข้าร่วมอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุด ไม่ใช่เป็นการจัดเวทีการมีส่วนร่วมครั้งเดียว ตัวอย่างเช่น ในการแก้ปัญหาของชุมชน ควรเปิดให้ประชาชนเข้าร่วมตั้งแต่ต้นจนจบ ดังนี้

1. เริ่มตั้งแต่การเกิดจิตสำนึกในตนเองและถือเป็นภาระหน้าที่ของตนเองในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือชุมชนที่ตนเองอยู่
2. ร่วมคิดด้วยกันว่าอะไรที่เป็นปัญหาของชุมชน มีสาเหตุอย่างไรและจะจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเป้าหมายอย่างไร และควรที่จะจัดการกับปัญหาใดก่อนหลัง
3. ร่วมกันวางแผนการดำเนินงานว่าจะจัดกิจกรรมหรือโครงการอะไร จะแบ่งงานกันอย่างไร ใช้งบประมาณมากน้อยเพียงใด จะจัดหางบประมาณมาจากที่ใดและใครจะเป็นผู้ดูแลรักษา
4. ร่วมดำเนินงาน ประชาชนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ เต็มกำลังความรู้ความสามารถของตนเอง
5. ร่วมกันติดตามประเมินผล ตลอดเวลาที่ทำงานร่วมกันประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการตรวจสอบถึงปัญหาอุปสรรคและร่วมกันในการหาทางแก้ปัญหา เพื่อให้งานหรือภารกิจดังกล่าวสามารถสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย
6. ร่วมรับผลประโยชน์ ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนแล้วย่อมที่จะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งอาจไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่ในรูปของเงิน วัสดุสิ่งของ แต่อาจเป็นความสุขสบายความพอใจในสภาพของความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นก็ได้

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ใน ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีจำนวนประชากร 4,877 คน

กลุ่มตัวอย่าง

จำนวนกลุ่มประชากรตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวนประชากร 4,877 คน โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane, 1967) ที่ประชากร 5,000 คน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ค่าความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 370 ตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำการทดสอบเครื่องมือด้วยการทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง ผลการทดลองได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α -Coefficient) ของ Cronbach ได้เท่ากับ 0.927

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยแสดงเป็นความถี่และวิเคราะห์เป็นค่าร้อยละ (Frequency and Percentage)

ระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory factor analysis) โดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจด้วยวิธีการสกัดองค์ประกอบหลัก (Principal component analysis) และหมุนแกนองค์ประกอบตั้งฉากด้วยวิธีแวนิแมกซ์ (Varimax) โดยพิจารณาตัวบ่งชี้ที่มีน้ำหนักองค์ประกอบน้อยกว่า 0.4 หรือมี Cross Loading มากกว่า 1 องค์ประกอบจะถูกตัดทิ้ง และตัวบ่งชี้ที่ยังอยู่ในโมเดลจะต้องมีค่าไอแกน (Eigen value) มากกว่า 1.0 ตาม (Hair, Black, Babin and Tatham) [12] ซึ่งได้แนะนำไว้ใน การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ

ขั้นตอนที่ 4 การสรุปและอภิปรายผล

เมื่อได้ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบและสกัดองค์ประกอบแล้วจะนำมาสรุปผลและอภิปรายผลเพื่อเสนอแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้กับกลยุทธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 251 คน คิดเป็นร้อยละ 67.80 ช่วงอายุ 41-60 ปี จำนวน 181 คน คิดเป็นร้อยละ 48.90 มีระดับการศึกษามัธยมศึกษา/ปวช. จำนวน 130 คน คิดเป็นร้อยละ 35.14 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 31.10 มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย จำนวน 187 คน คิดเป็นร้อยละ 50.54

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA)

ผลการทดสอบความเหมาะสมของชุดตัวแปรที่ทำการศึกษา โดยการวิเคราะห์ Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy : KMO พบว่ามีค่าเท่ากับ 0.873 ซึ่งมากกว่า 0.80 แสดงว่าตัวแปรชุดนี้มีความเหมาะสมที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบในระดับดีมาก ตามเกณฑ์ของ Kim and Mueller (อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย) [13] และผลการทดสอบ Bartlett's Test of Sphericity พบว่าตัวแปรต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.000 แสดงว่าตัวแปรต่าง ๆ สามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบได้ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการวัดค่า KMO และการทดสอบ Bartlett's test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		0.873
Approx. Chi-Square		6912.682
Bartlett's Test of Sphericity	df	406
	Sig.	0.000

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจด้วยวิธีการหมุนแกนวิธีแวนิแมกซ์ (Varimax) เพื่อสกัดหาองค์ประกอบ
 ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจด้วยวิธีการหมุนแกนวิธีแวนิแมกซ์ (Varimax)

รายการ	องค์ประกอบ					
	1	2	3	4	5	6
การมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดกิจกรรมการ ท่องเที่ยวภายในชุมชน	0.837	-0.030	0.064	0.163	0.207	0.068
การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะ ในที่ประชุม	0.797	0.140	0.072	0.165	0.110	-0.137
การมีส่วนร่วมในการเข้าประชุมในการจัดกิจกรรม ทางการท่องเที่ยว	0.758	0.243	0.145	0.087	0.072	-0.002
การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว	0.754	0.067	0.148	0.182	0.286	0.050
การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณหรือ อุปกรณ์ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว	0.709	-0.107	0.269	0.043	0.092	0.213
การมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อการดำเนินกิจกรรม	0.675	0.013	0.213	0.189	0.110	0.144
การมีส่วนร่วมในการประสานงานกับหน่วยงาน ท้องถิ่น	0.654	0.136	0.252	0.108	0.192	-0.330
การได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการของชุมชน	0.559	0.063	0.391	0.137	0.287	-0.267
การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ ให้แก่ชุมชนในระดับใด	0.072	0.831	0.042	0.085	0.074	0.240
การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการพัฒนา อาชีพและยกระดับชีวิตของคนในตำบลบางน้ำผึ้งได้ มากน้อยเพียงใด	0.012	0.790	0.017	0.133	0.151	0.305
การมีส่วนในการประชาสัมพันธ์และให้ความรู้เกี่ยวกับ แหล่งท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด	0.143	0.755	0.094	0.132	0.006	-0.140
การประชาสัมพันธ์มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเดินทาง มาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในระดับใด	-0.127	0.729	0.143	0.050	0.031	0.091
การปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนเห็นคุณค่าของ ทรัพยากรธรรมชาติในตำบลบางน้ำผึ้งมีความสำคัญใน ระดับใด	-0.024	0.650	0.238	0.178	-0.275	-0.075

รายการ	องค์ประกอบ					
	1	2	3	4	5	6
ท่านรู้สึกภูมิใจในชุมชนของตนเอง	0.190	0.637	0.064	0.110	0.033	-0.248
ท่านมีความประทับใจในการถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นให้แก่นักท่องเที่ยวในระดับใด	0.203	0.498	0.320	0.356	-0.197	0.084
การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมภายในชุมชน	0.198	0.192	0.842	0.212	0.066	0.045
การมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	0.208	0.228	0.817	0.212	0.083	-0.028
การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน	0.197	0.207	0.814	0.231	0.052	0.014
การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ	0.399	-0.006	0.561	0.067	0.292	0.022
การมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเพื่อประเมินผล	0.369	0.140	0.424	0.080	0.271	-0.186
ท่านมีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับใด	0.203	0.041	0.135	0.829	0.137	-0.026
ท่านมีความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในตำบลบางน้ำผึ้งในระดับใด	0.181	0.155	0.178	0.780	0.048	-0.010
ท่านมีความรู้เกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมกับนักท่องเที่ยวได้ในระดับใด	0.206	0.177	0.142	0.755	0.013	0.053
ท่านทราบถึงวิธีการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม	0.060	0.377	0.217	0.683	-0.023	0.105
ท่านได้รับสิทธิในการใช้ประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยว	0.316	0.022	0.116	0.052	0.815	-0.043
ท่านได้รับรายได้หรือผลประโยชน์จากการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว	0.273	-0.011	0.103	-0.002	0.803	0.048
การมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลการใช้จ่ายในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน	0.392	-0.123	0.357	0.157	0.454	0.147
ท่านได้รับความรู้ต่าง ๆ จากการดำเนินงานของชุมชน	0.310	0.364	0.220	0.177	0.415	-0.359
การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลให้เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว	0.177	0.422	0.071	0.202	0.070	0.686
Eigen value	5.289	4.287	3.434	2.964	2.312	1.202
Percentage variance explained	18.237	14.783	11.840	10.222	7.972	4.146
Cumulative percentage	18.237	33.020	44.860	55.082	63.054	67.200

ผลจากการจัดตัวแปรเข้าองค์ประกอบและการตั้งชื่อองค์ประกอบ จากตารางที่ 3 พบว่า ตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์มีทั้งหมด 29 ตัวแปร สามารถจัดองค์ประกอบ (Component) ได้จำนวน 6 องค์ประกอบ มีค่าไอแกน (Eigen value) เกิน 1.00 ซึ่งแสดงว่าแต่ละองค์ประกอบสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรได้ทั้ง 29 ตัวแปร ซึ่งทั้ง 6 องค์ประกอบสามารถอธิบายความแปรปรวนรวมของตัวแปรทั้งหมดได้ร้อยละ 67.200 โดยองค์ประกอบที่ 1 อธิบายได้ร้อยละ 18.237 องค์ประกอบที่ 2 อธิบายได้ร้อยละ 14.783 องค์ประกอบที่ 3 อธิบายได้ร้อยละ 11.840 องค์ประกอบที่ 4 อธิบายได้ร้อยละ 10.222 องค์ประกอบที่ 5 อธิบายได้ร้อยละ 7.972 และองค์ประกอบที่ 6 อธิบายได้ร้อยละ 4.146 เมื่อจัดองค์ประกอบได้ 6 องค์ประกอบจึงทำการกำหนดชื่อองค์ประกอบเพื่อสื่อความหมายที่สอดคล้องกับตัวแปรของแต่ละองค์ประกอบเพื่อที่มีความเหมาะสมในกับการนำไปใช้ต่อไป แสดงดังในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การกำหนดกลุ่มขององค์ประกอบ

องค์ประกอบ	ตัวแปร
การวางแผนและส่งเสริมการท่องเที่ยว	<ol style="list-style-type: none"> 1. การมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน 2. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะในที่ประชุม 3. การมีส่วนร่วมในการเข้าประชุมในการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว 4. การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว 5. การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณหรืออุปกรณ์ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว 6. การมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อดำเนินกิจกรรม 7. การมีส่วนร่วมในการประสานงานกับหน่วยงานท้องถิ่น 8. การได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการของชุมชน

ตารางที่ 4 การกำหนดกลุ่มขององค์ประกอบ (ต่อ)

องค์ประกอบ	ตัวแปร
การจัดกิจกรรมและสร้างภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยว	<ol style="list-style-type: none"> 1. การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนในระดับใด 2. การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการพัฒนาอาชีพและยกระดับชีวิตของคนในตำบลบางน้ำผึ้งได้มากน้อยเพียงใด 3. การมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์และให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด 4. การประชาสัมพันธ์มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในระดับใด 5. การปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติในตำบลบางน้ำผึ้งมีความสำคัญในระดับใด 6. ท่านรู้สึกภูมิใจในชุมชนของตนเอง 7. ท่านมีความประทับใจในการถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นให้แก่นักท่องเที่ยวในระดับใด
การพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว	<ol style="list-style-type: none"> 1. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมภายในชุมชน 2. การมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน 3. การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน 4. การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ 5. การมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเพื่อประเมินผล
ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว	<ol style="list-style-type: none"> 1. ท่านมีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับใด 2. ท่านมีความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในตำบลบางน้ำผึ้งในระดับใด 3. ท่านมีความรู้เกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมกับนักท่องเที่ยวได้ในระดับใด 4. ท่านทราบถึงวิธีการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
การมีส่วนได้ส่วนเสียจากแหล่งท่องเที่ยว	<ol style="list-style-type: none"> 1. ท่านได้รับสิทธิในการใช้ประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยว 2. ท่านได้รับรายได้หรือผลประโยชน์จากการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว 3. การมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลการใช้จ่ายในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน 4. ท่านได้รับความรู้ต่าง ๆ จากการดำเนินงานของชุมชน
การสร้างความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลให้เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว

ผลจากการจัดกลุ่มองค์ประกอบ จากตารางที่ 4 จะได้องค์ประกอบจำนวน 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ด้านการวางแผนและส่งเสริมการท่องเที่ยว ภายในกลุ่มประกอบด้วยตัวแปรจำนวน 8 ตัวแปร กลุ่มที่ 2 ด้านการจัดกิจกรรมและสร้างภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยว ภายในกลุ่มประกอบด้วยตัวแปรจำนวน 7 ตัวแปร กลุ่มที่ 3 ด้านการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ภายในกลุ่มประกอบด้วยตัวแปรจำนวน 5 ตัวแปร กลุ่มที่ 4 ด้านความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ภายในกลุ่มประกอบด้วยตัวแปรจำนวน 4 ตัวแปร กลุ่มที่ 5 ด้านการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียจากแหล่งท่องเที่ยว ภายในกลุ่มประกอบด้วยตัวแปรจำนวน 4 ตัวแปร และกลุ่มที่ 6 ด้านการสร้าง ความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน ภายในกลุ่มมีเพียง 1 ตัวแปร

สรุปและอภิปรายผล

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จากการวิเคราะห์องค์ประกอบ สามารถแยกองค์ประกอบได้ 6 กลุ่ม ได้แก่ ด้านการวางแผนและส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้านการจัดกิจกรรมและสร้างภาพลักษณ์แหล่ง ด้านการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ด้านความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียจากแหล่งท่องเที่ยว ด้านการสร้าง ความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน

โดยสามารถอภิปรายผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบด้านการวางแผนและส่งเสริมการท่องเที่ยว มีตัวแปรภายในกลุ่ม คือ การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะในที่ประชุม การมีส่วนร่วมในการประสานงานกับหน่วยงานท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐกานต์และลินจง ในองค์ประกอบด้านการรวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชน มีตัวแปรภายในกลุ่ม คือ คนในชุมชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและมีความต้องการในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ แบบบูรณาการ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นจะต้องให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและทำงานร่วมกันในทุกภาคส่วน

องค์ประกอบด้านการจัดกิจกรรมและสร้างภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยว จะส่งผลการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและเกิดการพัฒนาอาชีพและยกระดับชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพลภัส ในองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน จะส่งเสริมการสร้างรายได้โดยเริ่มจากการมีส่วนร่วมในการลงทุนร่วมกัน เกิดการรวมกลุ่มของสมาชิกและการจัดสรรรายได้ที่ยั่งยืนต่อไป

องค์ประกอบด้านการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว มีตัวแปรภายในกลุ่ม คือ การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน การมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐกานต์และลินจง ในองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติชุมชน มีตัวแปรภายในกลุ่ม คือ การบำรุงทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงจะเกิดการบริหารทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างแท้จริง

องค์ประกอบด้านความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ควรให้คนในชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยว และพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมกับนักท่องเที่ยวซึ่งในปัจจุบันนักท่องเที่ยวมีเทคโนโลยีที่เข้าถึงแหล่งความรู้ด้านการท่องเที่ยวที่ทันสมัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บรรจบพร ในองค์ประกอบด้านความรู้

ทางการจัดการ ควรมีความรู้ความเข้าใจในวิธีปฏิบัติและการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว จึงจะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียจากแหล่งท่องเที่ยว คนในชุมชนควรได้รับสิทธิในการใช้ประโยชน์ มีส่วนได้ส่วนเสียจากการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพ์ลภัส ในองค์ประกอบกระบวนการความคิดแบบยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับรายได้หรือผลตอบแทน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจะต้องทำให้คนชุมชนรู้สึกว่าคุณมีส่วนได้ส่วนเสียจากการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะเกิดการตระหนักจะเกิดกระบวนการคิดอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบด้านการสร้างความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน จะเกิดขึ้นได้จะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมจากชุมชน ควรมีการแลกเปลี่ยนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบดังกล่าวชุมชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถนำไปประยุกต์ในการวางแผนหรือแนวทางการปฏิบัติกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ได้รับคำปรึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยว ได้รับความกรุณาจากผู้เชี่ยวชาญในการประเมินเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย อีกทั้งยังเป็นการต่อยอดจากปริญญาโท เรื่อง การศึกษาทัศนคติและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ [17] ซึ่งได้พบข้อมูลในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2558). การท่องเที่ยวโดยชุมชน. [Online]เข้าถึงได้จาก : <http://www.cbt-i.org> (วันที่ค้นข้อมูล : 25 สิงหาคม 2558).
- ศูนย์วิจัยด้านตลาดการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2557). สถิตินักท่องเที่ยวจังหวัดสมุทรปราการ. [Online]เข้าถึงได้จาก : <http://intelligencecenter.tat.or.th>(วันที่ค้นข้อมูล : 25 สิงหาคม 2558).
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2558). ข้อมูลจังหวัดสมุทรปราการ. [Online] เข้าถึงได้จาก : <http://thai.tourismthailand.org> (วันที่ค้นข้อมูล : 25 สิงหาคม 2558).
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง. (2550). ข้อมูลตำบลบางน้ำผึ้ง. [Online]เข้าถึงได้จาก : <http://bangnamphueng.go.th/public> (วันที่ค้นข้อมูล : 25 สิงหาคม 2558).
- ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์. การใช้ SPSS ในการวิเคราะห์ข้อมูล. [Online] เข้าถึงได้จาก : <http://www.watpon.com/spss/>. (วันที่ค้นข้อมูล : 1 มีนาคม 2560).
- กัลยา วานิชปัญษา. (2546). การวิเคราะห์สถิติขั้นสูงด้วย SPSS for Window. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ธรรมชาติ.

William W.Reeder, (1978). **Some Aspects of the Information Social Participation of FarmFamillies in New York State**, New York : Cornell University.

อรทัย ก๊กผล. (2552). **คู่มือ คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับนักบริหารท้องถิ่น**. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.

Cohen John M. & Uphof, Norman T. (1980). **Participation's Place in Rural Development, Seeking Clarity Through Specificity**. World Development. Vol. 213.

สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2557). **จำนวนประชากรในตำบลบางน้ำผึ้ง**. [Online] เข้าถึงได้จาก : <http://www.bora.dopa.go.th> (วันที่ค้นข้อมูล : 25 สิงหาคม 2558).

Yamane, T. (1967). **Statistics: an introductory analysis**. (2nd ed.). New York : Harper & Row

Hair, J. F., Jr., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2006). **Multivariate data analysis**. (6th ed). Upper Saddle River, NJ : Prentice Hall.

นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2538). **ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น (Lisrel) สถิติวิเคราะห์สำหรับการศึกษาทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณัฐกานต์ รุ่งเรือง และลินจง โพชารี. (2559). **องค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ส่งผลต่อแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและภูเขื่อนคำ ตำบลแก่งเค็ง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี**. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2559. 204.

พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์. (2557). **การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านโคกโคกร จังหวัดพังงา**. วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม 2557. 659-660.

บรรจบพร อินดี. (2555). **องค์ประกอบสมรรถนะการจัดการการท่องเที่ยวของปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล**. RMUTT Global Vusiness and Economics Review. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 พฤศจิกายน 2555. 182.

ชิดชนก ชะโนรัมย์ และวิจิตรา สนิท. (2558). **การศึกษาทัศนคติและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดงจังหวัดสมุทรปราการ**. ปรินญา นินพนธ์. ภาควิชาบริหารธุรกิจการท่องเที่ยวและโรงแรม คณะบริหารธุรกิจและอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

ปัญหาหนี้นอกระบบ : กรณีศึกษา บ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
External Debt Problem: A Case study of Ban Hyuan Chan Tambon Nafai
Mueang Chaiyaphum District Chaiyaphum Province.

ณัฐดนัย แก้วโพนงาม¹
Nutdanai Kaewponngam

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องปัญหาหนี้นอกระบบ: กรณีศึกษาบ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไปของครัวเรือนชุมชนหมู่บ้านห้วยชัน ตำบล นาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ 2. เพื่อศึกษารูปแบบการเป็นหนี้นอกระบบ และความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนชุมชนหมู่บ้านห้วยชัน ตำบล นาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ 3. เพื่อศึกษาถึงปัญหาหนี้นอกระบบในบ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ และ 4. เพื่อศึกษาถึงผลกระทบต่างๆที่เกิดจากปัญหาหนี้นอกระบบ และหาแนวทางแก้ไขโดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในบ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 260 คน ช่วงเวลาในการศึกษาคือ ช่วงเดือนตุลาคม 2558 – เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 โดยทำการศึกษาริบทชุมชน วิเคราะห์ SWOT ชุมชน บ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ วิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาหนี้นอกระบบ ชุมชน บ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากหนี้นอกระบบและหาแนวทางแก้ไข ซึ่งเป็นการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่าปัญหาหนี้นอกระบบของบ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ มีสาเหตุมาจาก ครอบครัว, รายได้, สภาพแวดล้อม, การศึกษา, สถานภาพทางสังคมและอาชีพนอกจากนี้ยังเกิดจากการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยมีรายจ่ายมากกว่ารายรับต้องการนำเงินมาลงทุนค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภคมีราคาสูงขึ้น เข้าถึงแหล่งเงินกู้ในระบบได้ยาก ส่วนผลกระทบที่เกิดจากการเป็นหนี้นอกระบบได้แก่ รายจ่ายมากกว่ารายรับ หาเงินมาไม่ทันจ่ายดอกเบี้ย ดอกเบี้ยมีราคาแพง เกิดการทะเลาะกันในครอบครัวทำให้เกิดภาวะเครียดส่งผลกระทบต่อด้านการเงิน ด้านความปลอดภัย ด้านสุขภาพนอนไม่หลับ ครอบครัวแตกแยก สำหรับแนวทางในการแก้ไขได้แก่ ควรใช้จ่ายอย่างประหยัด นำเงินที่กู้ไปใช้ในการลงทุนค้าขายไม่ซื้อสินค้าฟุ่มเฟือย มีสติในการใช้เงิน ที่สำคัญอยากให้รัฐบาลสนับสนุน สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ และอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งเงินกู้ในระบบให้เข้าถึงได้ง่ายขึ้น

คำสำคัญ: ปัญหา, หนี้นอกระบบ

¹ ณัฐดนัย แก้วโพนงาม อาจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ Kokocu.nut@hotmail.com (08-6620-7196)

Abstract

Research of External Debt Problem: A Case study of Ban Hyuan Chan Tambon Nafai Mueang Chaiyaphum District Chaiyaphum Province. Aims to 1 study the general characteristics of community households in Ban Hyuan Chan Tambon Na Fai Mueang Chaiyaphum District Chaiyaphum Province. 2 To study informal debt patterns And the repayment capacity of the households in Ban Hyuan Chan Tambon Na Fai Mueang Chaiyaphum District Chaiyaphum Province. 3 To study the informal debt problem in Ban Hyuan Chan Tambon Na Fai Mueang Chaiyaphum District Chaiyaphum Province. 4 To study the effects of external debt. And find a solution by studying the sample of people living in Ban Hyuan Chan Tambon Na Fai Mueang Chaiyaphum District Chaiyaphum Province. Study of 260 people the time of study is October 2015 - February 2016.

By studying community context, SWOT community analyzes, Ban Hyuan Chan Tambon Na Fai Mueang Chaiyaphum District Chaiyaphum Province. Analyze the problem of non-community debt in Ban Hyuan Chan Tambon Na Fai Mueang Chaiyaphum District Chaiyaphum Province. Analyze the impact of informal debt and find solutions This is both quantitative and qualitative research. The research found that the problem of informal debt of Ban Hyuan Chan Tambon Na Fai Mueang Chaiyaphum District Chaiyaphum Province. Caused by Families, income, environment, education, social and occupational status are also caused by extravagant expenditures, higher expenditures, higher returns on investment, trade in consumer goods, higher prices. Access to credit in the system is difficult. The effects of informal debt include: Expenditure over receipts Not enough money to pay. Interest is expensive. Family quarrels cause stress, financial security implications. Health insomnia Broken family. For guidance on how to fix it. Should spend economically. To borrow money to invest in trading, do not buy luxury goods. Be conscious of spending money Important to government support Low interest loans And facilitate easy access to loan sources in the system.

Keywords: External, Debt Problem

บทนำ

ปัจจุบันปัญหาหนี้นอกระบบ ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน มีการเกิดดอกเบี้ยค่อนข้างสูง มีการคุกคามข่มขู่ต่อชีวิตของประชาชน ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ส่งผลกระทบต่อวิถีในการดำรงชีวิต ปัญหาหนี้นอกระบบนับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นและส่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆตามมามากมาย เช่น ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาการขายบริการทางเพศ เกิดเป็นปัญหาสังคมตามมามากมาย ถ้าไม่มีเงินจ่ายหนี้ก็จะมีอาการคุกคามข่มขู่ถึงขั้นทำร้ายร่างกาย ยึดทรัพย์สิน บางรายถึงขั้นเอาชีวิตต้องมีการหนีหนี้เพื่อความอยู่รอด ต้องอพยพย้ายถิ่นฐานหนีหนี้ ในบางรายการทวงหนี้ก็ส่งผลถึงคุณภาพจิตใจถึงกับเจ็บป่วย มีอาการหวาดระแวง ชีวิตไม่มีความสุข ซึ่งในปัจจุบันประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะผู้ที่มีรายได้น้อยขาดโอกาสในการกู้เงินในระบบ อาทิ เช่น ธนาคารพาณิชย์ เพราะมีหลักเกณฑ์ในการกู้ยืมอย่างรอบคอบ ครั้นจะไปขอกู้จากโรงรับจำนำ บางครั้งก็อาจจะได้รับเงินน้อย เพราะขึ้นอยู่กับมูลค่าของหลักทรัพย์ ดังนั้นแหล่งเงินกู้ที่พอจะช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ต้องใช้เงินได้ก็คือ การกู้เงินจากนอกระบบ

ธุรกิจหนี้นอกระบบที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้นทำให้เกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจและประชาชนเป็นจำนวนมาก โดยกลุ่มบุคคลที่ตกเป็นหนี้นอกระบบนั้นส่วนใหญ่มักเป็นชาวบ้าน เกษตรกรโดยเฉพาะหมู่บ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งไม่สามารถทำการกู้ยืมเงินในระบบได้ เนื่องจากประชาชนผู้มีรายได้น้อยนั้นไม่มีทรัพย์สินหรือมีหลักประกันใดๆ ที่จะสามารถให้แก่สถาบันการเงินต่างๆ ตามเงื่อนไขการกู้ยืมเงินตามปกติได้ ดังนั้น บุคคลกลุ่มนี้จะไปกู้ยืมหนี้นอกระบบเพราะเห็นว่าเป็นแหล่งเงินกู้ที่สำคัญที่สามารถพึ่งพิงได้ในยามที่เดือดร้อนและจำเป็น สามารถให้กู้เงินได้ในเวลาอันรวดเร็ว ซึ่งในบางครั้งไม่ต้องมีหลักประกันก็สามารถกู้ยืมเงินในวงเงินที่สูงได้ซึ่งในอาชีพของหมู่บ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ส่วนมากจะเป็นอาชีพเกษตรกร ค่าขาย จึงทำให้อาชีพของคนในหมู่บ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ เกิดการกู้หนี้นอกระบบมาใช้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งอย่างน้อยก็ช่วยบรรเทาทุกข์ให้แก่ประชาชนของหมู่บ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ได้ในระดับหนึ่ง โดยสถาบันการเงินในระบบไม่สามารถให้การช่วยเหลือในกรณีเหล่านี้ได้ ดังนั้นเงินกู้นอกระบบจึงยังคงมีความสำคัญค่อนข้างสูงต่อระบบเศรษฐกิจของหมู่บ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ โดยปัญหาหนี้นอกระบบ ซึ่งส่วนหนึ่งก็มาจากแนวคิดทุนนิยมและวัตถุนิยมที่มีการใช้จ่ายเงินเกินตัว มีการกู้ยืมเงินนอกระบบเกิดปัญหาติดตามมามากมายซึ่งบ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ เป็นหมู่บ้านที่อยู่บริเวณโดยรอบมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับบ้านห้วยชันจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะไม่ส่งผลกระทบต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ด้วยเหตุนี้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้ความสนใจต่อปัญหาหนี้นอกระบบของคนในหมู่บ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์ต่อชุมชนบ้านห้วยชันและชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิต่อไป โดยงานวิจัยครั้งนี้จะมุ่งเน้นศึกษาถึง ปัจจัยที่ส่งผลการเป็นหนี้นอกระบบในหมู่บ้านห้วยชัน ว่าประกอบด้วยองค์ประกอบหรือปัจจัยด้านใดบ้าง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในพฤติกรรมการเป็นหนี้นอกระบบของชาวบ้านได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งยังสามารถใช้เพื่อเป็นแนวทางในการหามาตรการแก้ไข

ปัญหาการเป็นหนี้สินของชาวบ้านในพื้นที่หมู่บ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ได้อย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไปของครัวเรือนชุมชนหมู่บ้านห้วยชัน ตำบล นาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษารูปแบบการเป็นหนี้ในระบบ และความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนชุมชนหมู่บ้านห้วยชัน ตำบล นาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อศึกษาถึงปัญหาหนี้ในระบบในบ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
4. เพื่อศึกษาถึงผลกระทบต่างๆที่เกิดจากปัญหาหนี้ในระบบ และหาแนวทางแก้ไข

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

- 1 ข้อมูลทั่วไปของบ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
- 2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหนี้
- 3 มรรควิธีทางเศรษฐศาสตร์ของมาร์กซ์
- 4 นโยบายการเงิน
- 5 หนี้สาธารณะ
6. แนวคิดเศรษฐศาสตร์มหภาค

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตในด้านช่วงเวลาของการศึกษา
 - ช่วงเดือนตุลาคม 2558 – เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560
2. ขอบเขตในด้านเนื้อหาของการศึกษา
 - ทำการศึกษาบริบทชุมชน วิเคราะห์ SWOT ชุมชนบ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
 - วิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาหนี้ในระบบ ชุมชน บ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
 - วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากหนี้ในระบบและหาแนวทางแก้ไข
3. ขอบเขตในด้านพื้นที่ของการศึกษา
 - ศึกษาและเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ของบ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ จากจำนวนประชากรทั้งหมด 815 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวกจากกลุ่มตัวอย่าง 260 คนซึ่งแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษาจำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน และค่าใช้จ่ายทั้งหมดของครัวเรือน โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย

เพศ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ชาย	125	48.1	48.1	48.1
หญิง	135	51.9	51.9	100.0
Total	260	100.0	100.0	

เพศ จากจำนวนประชากร 260 คน

ชาย 125 เฉลี่ย 48.1%

หญิง 135 เฉลี่ย 51.9%

สรุปและอภิปรายผล

ดังนั้นปัญหาหนี้ของระบบของบ้านห้วยชัน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ มีสาเหตุมาจาก ครอบครัว รายได้ สภาพแวดล้อม การศึกษา สถานภาพทางสังคมอาชีพ เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ปัญหาหนี้ของระบบเกิดจากการใช้เงินฟุ่มเฟือย ประชาชนมีรายจ่ายมากกว่ารายรับต้องการเอาเงินมาลงทุนทำการค้าขาย เงินไม่เพียงพอเลยไปกู้หนี้ยืมสินมาใช้ และเศรษฐกิจตกต่ำ ราคาสินค้าและของบริโภคที่ต้องใช้ทุกวัน มีราคาสูงขึ้นเกินกว่ารายรับที่หามาได้ (ปัญหาความยากจน) เกิดการทวงหนี้ด้วยวิธีที่ใช้ความรุนแรง

ผลกระทบที่เกิดจากการเป็นหนี้ของระบบได้แก่เกิดการมีปากเสียงกันในครอบครัวหาเงินมาใช้ดอกเบี้ยยไม่ทันจ่าย ดอกเบี้ยแพง การเป็นหนี้หมุนเวียนในการใช้ชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดภาวะมีความเครียดนอนไม่หลับ ส่งผลกระทบต่อ ด้านการเงิน ด้านความปลอดภัยด้านสุขภาพ (เกิดความเครียด)

แนวทางแก้ไขปัญหานี้ของระบบ

ควรใช้จ่ายอย่างประหยัด ควรทำงานเก็บเงินและไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เงินที่กู้ควรนำไปลงทุนค้าขายไม่ควรนำเงินไปใช้จ่ายซื้อของตามที่ตนต้องการอย่างไม่จำเป็น ใช้จ่ายให้น้อยลง ไม่ซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยวางแผนรายรับรายจ่ายภายในครอบครัวล่วงหน้าและปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเพื่อป้องกันเงินไม่พอใช้ และมีสติในการใช้เงิน และรัฐบาลควรเข้ามาช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน เช่น การเข้าถึงสินเชื่อในระบบ เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ด้วยความกรุณาช่วยเหลือเป็นอย่างดียิ่งจากผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิที่ส่งเสริมสนับสนุนการทำวิจัยของข้าพเจ้าตั้งแต่เริ่มดำเนินการวิจัยจนกระทั่งวิจัยเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์พงศ์ กางการ คณบดีคณะรัฐศาสตร์ พร้อมทั้งคณะผู้บริหารทุกท่านที่ สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในกระบวนการดำเนินการวิจัย

ขอขอบพระคุณ ผู้ใหญ่บ้านบ้านห้วยชันหมู่ 2 ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ที่ได้อำนวยความสะดวกในการให้ข้อมูล และประชาชนบ้านห้วยชันทุกคนที่เสียสละเวลาในการให้ข้อมูลการวิจัยเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 3 รุ่นที่ 1 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ที่ช่วยในการเก็บข้อมูล สัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูล จัดทำรูปแบบเล่ม จนกระทั่งงานวิจัยเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ คุณแม่บุญนาถ แก้วโพนงาม มารดา และครอบครัวที่คอยให้กำลังใจเสมอมา

สุดท้ายนี้งานวิจัยชิ้นนี้จะเกิดขึ้นและสำเร็จตามวัตถุประสงค์หากไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณการวิจัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2558 จากมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิผู้วิจัยขอขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

- เกษดา สุทธิรัตน์ .(2550).การวิเคราะห์สถานะหนี้สินและการกระจายหนี้สินของครัวเรือนในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ ศม. (เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ถ่ายเอกสาร.
- กิตติศักดิ์ ปั้นประดิษฐ์.(2550). การจัดการหนี้ในระบบโดยกระบวนการเจรจา. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม.(2547). การคลังว่าด้วยการจัดสรรและการกระจาย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิโลบล นวลอินทร์.(2550). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับหนี้สินของเกษตรกรตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,กรุงเทพฯ
- พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์.2550.การคลังรัฐบาลและการคลังท้องถิ่น.กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์.
- ละม่อม บุญศรี. (2550). การศึกษาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้กู้เงินในระบบปัญหาพิเศษ. (ร.บ.ม.) มหาวิทยาลัยบูรพา,กรุงเทพฯ.
- วุฒิชชาติ ปกสุข.(2550). การศึกษาสภาพปัญหาหนี้ในระบบภาคประชาชนตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ของ ตำบลแคมป์สน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- โสภณ รัตนกร.(2551).คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย หุ้น ส่วน และบริษัท (พิมพ์ครั้งที่ 11).กรุงเทพฯ:นิติบรรณาการ.
- อำนาจ ทองเบญญ์.(2543) .การวิเคราะห์นโยบายการแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกร .วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (พัฒนาสังคม) กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.ถ่ายเอกสาร.
- Althusser,L.and Balibar,E.,(1977).Reading Capital.Translated by B.Brewster. 2nd ed. London: New Left Books.
- Desai,M.,(1979). Marxian Economics.Oxford:Basil Blackwell.Engels,F.,(1970). Herr Eugen Duhring's Revolution in Science (Anti-Duhring).New York:International Publishers.
- Findlay,J.N.,(1958).Hegel:A Re-Examination. London:George Allen& Unwin.

- Georgescu-Roegen,N.,(1971).**The Entropy Law and the Economic Process**. Cambridge, MA:Harvard University Press.
- Levins,R.and Lewontin,R.,(1985).**The Dialectical Biologist**.Cambridge. MA:Harvard University Press.
- McLellen,D.,(1980).**Marx before Marxism**.2nd ed.London:Macmillan.
- Marx,K.,(1973).**Grundrisse,Foundations of the Critique of Political Economy (Rough Draft)**. Translated and Foreword by M. Nicolaus. Harmondsworth:Penguin Books.(cited as Grundrisse)
- Rosser Jr.J.B.,(2000).**Aspects of dialectics and non-linear dynamics**,Cambridge Journal of Economics,Vol.24, pp. 311-324.
- Stace, W.T.,(1955).**The Philosophy of Hegel:A Systematic Exposition**. London:Dover Publications (first published 1924).
- London:Macmillan.Sweezy,P.,(1942).**The Theory of Capitalist Development:Principles of Marxian Political Economy**. London:Monthly Review Press.

**ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม:
ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง**
**THE ENFORCEMENT OF LEGAL ISSUES ON SOCIAL SECURITY:
A CASE STUDY ON VOLUNTARY INSURER WHO HAS NEVER BEEN EMPLOYED**

เนตินัยน์ ศรีทน¹
Netinai Sriton

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคมแก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาของการเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง ทั้งในด้านหลักเกณฑ์การเข้าเป็นผู้ประกันตน ด้านประโยชน์ทดแทน ด้านอัตราเงินสมทบ และด้านการสิ้นสุดความเป็นผู้ประกันตน โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบกับ การจัดสวัสดิการด้านการประกันสังคมให้แก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างตามกฎหมายประกันสังคมของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศเดนมาร์ก ประเทศญี่ปุ่น และประเทศเกาหลีใต้ เพื่อนำมาวิเคราะห์และเสนอแนะปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่อง อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาาระบบประกันสังคมสำหรับผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างของประเทศไทยให้มีความเหมาะสมต่อไป

จากการศึกษาพบว่ากฎหมายประกันสังคมที่บังคับใช้แก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างของประเทศไทยมีการนำเงื่อนไขด้านอายุมาเป็นหลักเกณฑ์ในการสมัครเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง ซึ่งไม่สอดคล้องต่อหลักการประกันสังคมที่ต้องการให้ประชาชนทุกคนมีหลักประกันที่มั่นคงในการดำรงชีวิต ประกอบกับประโยชน์ทดแทนที่กำหนดไว้ยังมีขอบเขตการคุ้มครองที่น้อยกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างของต่างประเทศที่มีการกำหนดประโยชน์ทดแทนไว้ใกล้เคียงหรือเทียบเท่ากับผู้ประกันตนแบบบังคับที่เป็นลูกจ้าง รวมทั้งอัตราเงินสมทบของผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างยังกำหนดไว้เป็นรูปแบบที่แน่นอนตายตัวและเชื่อมโยงกับประโยชน์ทดแทนที่ผู้ประกันตนพึงได้รับซึ่งเป็นอัตราเงินสมทบที่สูงเมื่อเทียบกับประโยชน์ทดแทนที่มีสิทธิได้รับ และหลักเกณฑ์การสิ้นสุดความเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างนั้นมิได้นำประเด็นการสิ้นสุดความเป็นผู้ประกันตนจากการขาดส่งเงินสมทบมาเป็นหลักเกณฑ์ในการสิ้นสุดความเป็นผู้ประกันตน ทำให้ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างขาดวินัยในการจ่ายเงินสมทบอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้ไม่สามารถยื่นขอรับประโยชน์ทดแทนได้เนื่องจากจ่ายเงินสมทบไม่ครบตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้

¹ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, single_law@hotmail.com, 08-3574-2870

ดังนั้นจึงควรมีการแก้ไขกฎหมายว่าด้วยการประกันสังคมที่ใช้บังคับแก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่เคยเป็นลูกจ้าง โดยให้ประชาชนทุกคนที่ไม่ได้เป็นลูกจ้างมีสิทธิสมัครเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างได้โดยไม่จำกัดอายุและหากบุคคลใดไม่มีรายได้เพียงพอต่อการจ่ายเงินสมทบให้บิดามารดา หรือหัวหน้าครอบครัวสามารถสมัครเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างแทนบุคคลนั้นได้และให้อยู่ภายใต้ความดูแลรับผิดชอบของบุคคลนั้น เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีหลักประกันที่มั่นคงในการดำรงชีวิต อีกทั้งควรเพิ่มประโยชน์ทดแทนให้มีขอบเขตความคุ้มครองใกล้เคียงกับผู้ประกันตนแบบบังคับที่เป็นลูกจ้างในขณะเดียวกันควรเพิ่มรูปแบบอัตราเงินสมทบให้มีความหลากหลายตามประโยชน์ทดแทนที่เพิ่มขึ้นด้วยและควรนำเงื่อนไขการขาดจ่ายเงินสมทบมาเป็นหลักเกณฑ์การสิ้นสุดความเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างด้วยเพื่อสร้างแรงจูงใจและสร้างวินัยในการจ่ายเงินสมทบอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างได้รับประโยชน์ทดแทนในยามที่ตนต้องประสบเหตุเดือดร้อนต่อการดำรงชีวิตและเป็นไปตามหลักการประกันสังคมที่ต้องการให้ประชาชนทุกคนมีหลักประกันที่มั่นคงในการดำรงชีวิต

คำสำคัญ: ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง/ประกันสังคม/การบังคับใช้กฎหมาย

Abstract

This research aims to study the problems of social security law enforcement to a voluntary insurer who has never been employed. To study the problems of the voluntary insurer who has never been employed with the criteria of insurer, benefits, contribution rate and termination of the insurer. The study compared the welfare of social security to the voluntary insurer who insures under the International social security laws such as Denmark, Japan and South Korea. To analyze and suggest improvements and correcting mistakes that will entail the development of the social security system for the voluntary insurer and to be appropriated in the future.

The result has found that their age has been used as a requirement to apply for the voluntary insurer who has never been employed. This is also not consistent with the aims of social security which requires all people to have some guarantee of stable living. However, the set defined benefits still have less scope to insure when compared to the voluntary insurer who has never been employed in a foreign country and have similar defined benefits or equivalent to the compulsory insurer who has been employed. It includes the contribution rate of the voluntary insurer who has never been employed and set in a fixed form which relates to the insurer's benefit, which is a high contribution rate compared to eligible benefits. This also is the principle of ending for the voluntary insurer who has never been employed, does not remove the issue of termination of the insurer from a lack of unpaid contribution rates as a basis for

terminating the insurer. This makes the voluntary insurer who has never been employed to lack discipline to pay regular contributions. As a consequence, the applicant cannot claim compensation because he or she has failed to meet the required conditions of unpaid contribution rates in full.

Hence, the social security law for the voluntary insurer who has never been employed should be amended. This means that all people who are not employed are eligible to apply for the voluntary insurer who has never been employed at any age. If a person does not have sufficient income to pay contributions to his or her parents, the head of the family can apply for the voluntary insurer who has never been employed instead and should be under the responsibility of that person. To ensure that all people have a stable guarantee of living. It should also be possible to increase benefits within the scope close to the compulsory insurer who is an employee. Meanwhile, this should increase the information on the contribution rate forms following the benefits increasing. This should also be used as a condition of unpaid contribution rates as a basis for terminating the voluntary insurer who has never been employed in order to motivate and discipline the regular contributor. To ensure the voluntary insurer who has never been an employee receives compensation for his or her life-threatening and social security needs, and to ensure that all people have a stable life and financial security.

Keyword: Voluntary insurer who has never been employed, Social Security, Enforcing

บทนำ

การประกันสังคมเป็นวิธีการหนึ่งที่รัฐเลือกใช้เพื่อดูแลประชาชนโดยยึดหลักการพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันของประชาชนซึ่งรัฐเป็นผู้เข้ามาควบคุมและดูแลรวมถึงเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือประชาชน โดยการจัดตั้งกองทุนขึ้นกองทุนหนึ่งเรียกว่า กองทุนประกันสังคม และให้ประชาชนผู้ที่มีรายได้พอที่จะช่วยเหลือตนเองและมีสิทธิเข้าสู่ระบบการประกันสังคมส่งเงินสมทบเข้ามาในกองทุนประกันสังคมและรัฐสมทบเข้ามาอีกส่วนหนึ่งเพื่อเป็นเงินทุนในการจัดสวัสดิการด้านต่างๆที่จำเป็นและเป็นการช่วยเหลือประชาชนได้ยามที่เกิดเหตุเดือดร้อน

สำหรับประเทศไทยนั้นมีการตรากฎหมายประกันสังคมฉบับแรกขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี โดยได้ตราพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2497 และกำหนดให้มีการกำหนดให้มีการประกันสังคม 6 ประเภท คือ การประกันกรณีการเจ็บป่วย กรณีทุพพลภาพ กรณีคลอดบุตร กรณีสงเคราะห์บุตร กรณีชราภาพและกรณีฌาปนกิจ โดยกำหนดให้ประชาชนที่มีรายได้ตั้งแต่เดือนละสองบาทขึ้นไปในทุกสาขาอาชีพ ไม่จำกัดเฉพาะลูกจ้าง สามารถเข้าเป็นผู้ประกันตนตามระบบประกันสังคมได้และไม่มีการแยกประเภทผู้ประกันตน แต่การบังคับใช้พระราชบัญญัติประกันสังคมฉบับนี้กลับไม่ได้รับความสนใจจากประชาชนและประสบปัญหาเพราะ

ประชาชนขาดความเชื่อถือในด้านการเงินของรัฐบาลและเกรงว่าจะไม่ได้รับประโยชน์ทดแทนตามกฎหมาย จนต้องมีการระงับการบังคับใช้พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2497 โดยไม่มีกำหนด กระทั่งปี พ.ศ. 2533 ได้มีการตรากฎหมายประกันสังคมขึ้นบังคับใช้อีกครั้งหนึ่ง คือ พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2533 และได้มีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวให้มีความสอดคล้องและเหมาะสม ทั้งในด้านเงินสมทบ ประโยชน์ทดแทน ประเภทของผู้ประกันตน ตลอดจนเงื่อนไขต่างๆตามกฎหมาย และใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีการให้ความคุ้มครองและแบ่งประเภทผู้ประกันตนออกเป็น 3 ประเภท คือ

ผู้ประกันตนแบบบังคับหรือผู้ประกันตนตามมาตรา 33 สำหรับผู้ที่เป็นลูกจ้างของนายจ้าง โดยบังคับให้สถานประกอบการที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 1 คนขึ้นไปต้องแจ้งรายชื่อลูกจ้างเข้าสู่ระบบประกันสังคม

ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่เคยเป็นลูกจ้างหรือผู้ประกันตนตามมาตรา 39 ซึ่งต้องมีคุณสมบัติเคยเป็นผู้ประกันแบบบังคับ โดยมีการส่งเงินสมทบเข้ากองทุนประกันสังคมอย่างน้อย 12 งวดเดือนและต้องสมัครเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจ ภายในระยะเวลา 6 เดือนภายหลังการพ้นสภาพการเป็นลูกจ้าง

ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างหรือผู้ประกันตนตามมาตรา 40 โดยเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระทั่วไป เช่น เกษตรกร พ่อค้า แม่ค้า นักเรียน นักศึกษา นายควม เจ้าของกิจการที่มีได้เข้าสู่ระบบประกันสังคม เป็นต้น ซึ่งบุคคลเหล่านี้ถือว่าเป็นแรงงานนอกระบบและเป็นกำลังแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศ จากผลสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี 2558 พบว่า จากจำนวนผู้มีงานทำ 38.3 ล้านคน เป็นผู้ที่เป็นแรงงานในระบบ 16.9 ล้านคน (ร้อยละ 44.1) และเป็นแรงงานนอกระบบ 21.4 ล้านคน (ร้อยละ 55.9) ซึ่งบุคคลเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ขาดสวัสดิการด้านการประกันสังคมเพราะมิได้เป็นลูกจ้าง ทำให้ขาดหลักประกันที่มั่นคงหากเกิดกรณีประสบเหตุเดือดร้อน ถึงแม้ว่าบุคคลเหล่านี้จะได้รับสวัสดิการการรักษาพยาบาลตามโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาทรักษาทุกโรค แต่ด้วยบุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อยและมีรายได้อันไม่แน่นอน แม้ว่าจะได้รับการรักษาพยาบาลฟรีก็ตาม แต่หากต้องหยุดงานย่อมทำให้ขาดรายได้จนอาจส่งผลกระทบต่อครอบครัวและอาจนำมาซึ่งปัญหาสังคมด้านอื่นๆตามมา

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยได้พยายามศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการด้านการประกันสังคมให้แก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างตามกฎหมายของต่างประเทศที่มีการจัดสวัสดิการในทำนองเดียวกันนี้ เพื่อนำมาปรับปรุงและวางแนวทางที่เหมาะสมในการจัดสวัสดิการด้านการประกันสังคมให้แก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างของไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบแนวคิด ความเป็นมา ทฤษฎีและหลักการประกันสังคม
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายในการบังคับใช้พระราชบัญญัติประกันสังคมแก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง
3. เพื่อศึกษากฎหมายประกันสังคมของประเทศเดนมาร์ก ประเทศญี่ปุ่นและประเทศเกาหลีใต้ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการด้านการประกันสังคมให้แก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง

4. เพื่อวิเคราะห์แนวทางแก้ไขและพัฒนากฎหมายประกันสังคมให้มีความเหมาะสมและสอดคล้อง เพื่อสร้างหลักประกันที่มั่นคงให้แก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ มุ่งศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการด้านการประกันสังคมให้แก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างและศึกษาถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 แก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการจัดสวัสดิการด้านการประกันสังคมให้แก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง เพื่อให้ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างได้รับสวัสดิการด้านการประกันสังคมที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

สมมติฐานของการศึกษา

การจัดสวัสดิการด้านการประกันสังคมให้แก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 ยังขาดความเหมาะสมทั้งในด้านหลักเกณฑ์การเข้าเป็นผู้ประกันตน ด้านประโยชน์ทดแทน ด้านอัตราเงินสมทบและด้านการสิ้นสุดความเป็นผู้ประกันตน จึงไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างและไม่เป็นไปตามหลักการประกันสังคมที่มุ่งให้ประชาชนได้ร่วมกันเฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุขในยามที่เกิดเหตุเดือดร้อนต่อการดำรงชีวิต ดังนั้นจึงควรมีการแก้ไขและพัฒนาแนวทางการจัดสวัสดิการด้านการประกันสังคมให้แก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องต่อการดำรงชีวิต เพื่อสร้างหลักประกันที่มั่นคงให้แก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ เป็นการศึกษาค้นคว้าและวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก โดยการศึกษาค้นคว้าจาก รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ประกาศ ข้อบังคับต่างๆ บทความทางวิชาการ วารสาร ตำรา หนังสือ วิทยานิพนธ์ เว็บไซต์ต่างๆ รวมตลอดถึงการสัมภาษณ์บุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญในด้านการประกันสังคมและด้านแรงงานนอกระบบโดยตรง เพื่อหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะในเรื่องนี้ต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการด้านการประกันสังคมให้แก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างของประเทศไทยเปรียบเทียบกับการจัดสวัสดิการด้านการประกันสังคมให้แก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างของต่างประเทศ คือ ประเทศเดนมาร์ก ประเทศญี่ปุ่นและประเทศเกาหลีใต้ใน 4 ประเด็นสำคัญพบว่า

ด้านหลักเกณฑ์การเข้าเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างของประเทศเดนมาร์กนั้นมีการกำหนดอายุของผู้ที่จะสมัครเข้าเป็นผู้ประกันตนโดยแบ่งตามประเภทของประโยชน์ทดแทน คือ ประโยชน์ทดแทน

กรณีเจ็บป่วยให้ความคุ้มครองประชาชนทุกคนที่อาศัยอยู่ในประเทศเดนมาร์ก ทั้งนี้เด็กที่อายุต่ำกว่า 16 ปีจะไม่อยู่ในข่ายนี้ แต่บิดามารดาสามารถสมัครให้บุตรของตนได้ ประโยชน์ทดแทนกรณีชราภาพให้ความคุ้มครองแก่ผู้ที่อาศัยอยู่ในประเทศเดนมาร์ก ไม่น้อยกว่า 3 ปี ในช่วงอายุ 15-67 ปี ประโยชน์ทดแทนกรณีว่างงาน จะต้องเป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 18-63 ปี และจะเข้าข่ายความคุ้มครองต่อเมื่อทำงานเป็นเวลาอย่างน้อย 9 ชั่วโมงต่อสัปดาห์สำหรับกรณีลูกจ้าง ถ้าเป็นอาชีพอิสระต้องมีการจ่ายเงินสมทบเต็มจำนวนตามที่กำหนดก็จะได้รับความคุ้มครองและประโยชน์ทดแทนกรณีสงเคราะห์ครอบครัวหรือกรณีสงเคราะห์บุตรจะจ่ายให้เด็กทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีซึ่งจะครอบคลุมประชาชนทุกคนประเทศญี่ปุ่นแม้จะมีให้สิทธิในการสมัครเป็นผู้ประกันตนแก่เด็ก แต่ก็มีการจัดระบบประกันสุขภาพให้ครอบคลุมการประกันสุขภาพแก่เด็กได้โดยผ่านทางระบบประกันสุขภาพของลูกจ้างในสถานประกอบการ รวมถึงการประกันสุขภาพแห่งชาติที่ให้ความคุ้มครองทางการแพทย์แก่บุคคลผู้ประกอบอาชีพอิสระโดยทั่วไปและรวมถึงผู้ที่พำนักอยู่ในประเทศญี่ปุ่นด้วย สำหรับการประกันบำนาญจะครอบคลุมผู้ประกอบอาชีพอิสระที่มีอายุระหว่าง 20-59 ปี แต่หากยื่นขอรับบำนาญในช่วงอายุ 60-64 จำนวนเงินบำนาญที่ได้รับจะลดลง แต่ถ้าเลือกจะรับหลังอายุ 65 ปีจนถึงอายุ 70 ปี จำนวนเงินบำนาญที่ได้รับจะเพิ่มขึ้น สำหรับประเทศเกาหลีใต้นั้นแผนงานบำนาญแห่งชาติจะครอบคลุมประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปจนถึง 65 ปี ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่กำหนดให้เฉพาะผู้ที่ไม่ได้เป็นลูกจ้างตามมาตรา 33 หรือไม่อยู่ในบังคับแห่งพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 และต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปีบริบูรณ์และไม่เกิน 60 ปีบริบูรณ์เท่านั้นจึงมีสิทธิสมัครเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างได้

ด้านประโยชน์ทดแทนของผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างของประเทศเดนมาร์กมีการกำหนดให้ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างมีสิทธิได้รับประโยชน์ทดแทนเช่นเดียวกับผู้ประกันตนที่เป็นลูกจ้าง โดยจะได้รับประโยชน์ทดแทน 7 กรณี ได้แก่ ประโยชน์ทดแทนในการเจ็บป่วยและคลอดบุตร ประโยชน์ทดแทนในกรณีอุบัติเหตุจากการทำงานและโรคจากการทำงาน ประโยชน์ทดแทนในกรณีทุพพลภาพ ประโยชน์ทดแทนในกรณีชราภาพ ประโยชน์ทดแทนในกรณีตาย ประโยชน์ทดแทนกรณีประกันว่างงานและประโยชน์ทดแทนกรณีสงเคราะห์ครอบครัว มีเพียงประโยชน์ทดแทนกรณีว่างงานเท่านั้นที่เป็นระบบสมัครใจ ซึ่งผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างจะเลือกสมัครหรือไม่ก็ได้ ประเทศญี่ปุ่นมีการกำหนดประโยชน์ทดแทนให้ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างจะได้รับเช่นเดียวกับลูกจ้าง ได้แก่ ประโยชน์ทดแทนด้านการประกันสุขภาพ ประโยชน์ทดแทนการประกันบำนาญ ประโยชน์ทดแทนการประกันการว่างงาน ประโยชน์ทดแทนการประกันโรคและการเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากการทำงานและประโยชน์ทดแทนการประกันความมั่นคงในดารดำรงชีวิต ซึ่งมีเพียงบางกรณีเท่านั้นที่คุ้มครองเฉพาะลูกจ้าง ได้แก่ การประกันความมั่นคงในการทำงานและการประกันอุบัติเหตุอันเนื่องมาจากการทำงาน สำหรับประเทศเกาหลีใต้มีการกำหนดประโยชน์ทดแทนที่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างมีสิทธิได้รับเช่นเดียวกับลูกจ้าง คือประโยชน์ทดแทนกรณีประกันสุขภาพและประโยชน์ทดแทนกรณีชราภาพ ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่กำหนดทางเลือกให้ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างมีสิทธิเลือกการจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนประกันสังคมเป็น 2 ทางเลือก โดยผู้ประกันตนทางเลือกที่ 1 จะได้รับประโยชน์ทดแทน 3 กรณี ได้แก่ ประโยชน์ทดแทนในกรณีประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย ซึ่งจะได้รับเงินทดแทนขาดรายได้กรณีเข้ารับการรักษาในสถานพยาบาลประเภทผู้ป่วยในตั้งแต่ 1 วันขึ้นไปในอัตราวันละ 200 บาท ปีละไม่เกิน 30

วันและจะได้รับต่อเมื่อภายในระยะเวลาสี่เดือน ผู้ประกันตนได้จ่ายเงินสมทบมาแล้วไม่น้อยกว่าสามเดือนก่อนเดือนที่ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย ประโยชน์ทดแทนในกรณีทุพพลภาพ จะได้รับเงินทดแทนขาดรายได้ต่อเดือนเป็นระยะเวลา 15 ปี ซึ่งมีการกำหนดอัตราประโยชน์ทดแทนตามระยะเวลาที่มีการส่งเงินสมทบโดยขั้นต่ำเดือนละ 500 บาทและสูงสุดเดือนละ 1,000 บาท และประโยชน์ทดแทนในกรณีตาย ได้รับเงินค่าทำศพในอัตรา 20,000 บาท ซึ่งจะได้รับต่อเมื่อภายในระยะเวลาสิบสองเดือน ผู้ประกันตนได้จ่ายเงินสมทบมาแล้วไม่น้อยกว่าหกเดือนก่อนเดือนที่ถึงแก่ความตาย เว้นแต่ผู้ประกันตนถึงแก่ความตายเพราะอุบัติเหตุให้จ่ายเงินค่าทำศพต่อเมื่อภายในระยะเวลาหกเดือน ผู้ประกันตนได้จ่ายเงินสมทบมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งเดือนก่อนเดือนที่ถึงแก่ความตาย สำหรับผู้ที่เลือกเป็นผู้ประกันตนทางเลือกที่ 2 จะได้รับประโยชน์ทดแทนและมีเงื่อนไขเช่นเดียวกับผู้ประกันตนทางเลือกที่ 1 แต่จะมีสิทธิได้รับประโยชน์ทดแทนเพิ่มเติม คือ ประโยชน์ทดแทนในกรณีชราภาพซึ่งจะได้รับเป็นเงินบำเหน็จชราภาพพร้อมด้วยผลประโยชน์ตอบแทนรายปีตามที่สำนักงานประกันสังคมประกาศกำหนดในแต่ละปี และมีสิทธิยื่นขอรับประโยชน์ทดแทนในกรณีชราภาพได้ต่อเมื่ออายุครบ 60 ปีบริบูรณ์และไม่ประสงค์จะเป็นผู้ประกันตนต่อไป

ด้านอัตราเงินสมทบของผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างของประเทศเดนมาร์กเดิมนั้นระบบประกันสังคมได้รับการจัดสรรมาจากเงินงบประมาณ จนถึงวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1994 ลูกจ้างและผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุน จนในปี ค.ศ.1997 ได้มีการเก็บเงินสมทบจากนายจ้างด้วย โดยมีการจัดเก็บเงินสมทบจากนายจ้างและลูกจ้างในอัตราร้อยละ 5 ของเงินเดือนและเพิ่มเป็นร้อยละ 8 ของเงินเดือนลูกจ้างตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 เป็นต้นมา ส่วนเงินสมทบที่เก็บจากผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างใกล้เคียงกับการจัดเก็บเงินสมทบจากลูกจ้างทั่วไป ประเทศญี่ปุ่นการจัดเก็บเงินสมทบเพื่อการประกันสุขภาพหัวหน้าครัวเรือนจะเป็นผู้รับผิดชอบในการจ่ายเงินสมทบเพียงฝ่ายเดียวในลักษณะที่เรียกว่าภาษีประกันสุขภาพและจะคุ้มครองถึงผู้ที่อยู่ในครอบครัว เช่น บุตร หลาน คู่สมรสและผู้อยู่ภายใต้การอุปการะด้วย ส่วนจำนวนที่ต้องจ่ายนั้นจะพิจารณาจากรายได้และทรัพย์สินตลอดจนภาษีที่บุคคลนั้นเสียให้แก่รัฐ ซึ่งจะอยู่ที่ประมาณ 100,000-150,000 เยนต่อปี โดยในส่วนของรัฐจะจัดสรรเงินสนับสนุนเป็นค่าใช้จ่ายด้านการบริหารและจ่ายบางส่วนสำหรับค่าใช้จ่ายด้านประโยชน์ทดแทนในส่วนการจัดเก็บเงินสมทบเพื่อการประกันบำนาญจะจัดเก็บในอัตราคงที่เป็นจำนวน 13,300 เยนต่อเดือน สำหรับประเทศเกาหลีใต้จะมีการกำหนดเบี้ยประกันที่ต้องจ่ายตามความสามารถที่จะจ่ายโดยพิจารณาจากขนาดของครอบครัว เนื่องจากเป็นการยากที่จะประมาณการรายได้ของผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างโดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในเขตชนบทจึงได้ใช้ทรัพย์สินและขนาดของครอบครัวเป็นตัวชี้วัดความสามารถในการจ่ายเบี้ยประกัน ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่มีการกำหนดรูปแบบอัตราเงินสมทบที่ตายตัว กล่าวคือ ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างที่เลือกทางเลือกที่ 1 จะต้องจ่ายเงินสมทบในอัตราเดือนละ 100 บาท โดยผู้ประกันตนจ่ายเอง 70 บาทและรัฐบาลจ่ายสมทบ 30 บาท ส่วนผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างที่เลือกทางเลือกที่ 2 จะต้องจ่ายเงินสมทบในอัตราเดือนละ 150 บาท โดยผู้ประกันตนจ่ายเอง 100 บาทและรัฐบาลจ่ายสมทบ 50 บาท และเฉพาะผู้ประกันตนทางเลือกที่ 2 หากประสงค์จะได้รับประโยชน์ทดแทนในกรณีชราภาพเพิ่มขึ้นสามารถจ่ายเงินสมทบเพิ่มเติมได้อีกไม่เกินเดือนละ 1,000 บาท

ด้านการสิ้นสุดความเป็นผู้ประกันตนของผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างของประเทศ เดนมาร์กความเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างของประเทศเดนมาร์กนั้นจะสิ้นสุดลงด้วยสาเหตุที่ คล้ายคลึงกับผู้ประกันตนที่เป็นลูกจ้าง ซึ่งจะสิ้นสุดด้วยสาเหตุตายหรือลาออกจากการเป็นผู้ประกันตนแบบสมัคร ใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง ประเทศญี่ปุ่นการสิ้นสุดความเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างของประเทศ ญี่ปุ่นนั้นจะสิ้นสุดลงด้วยสาเหตุการตาย หรือประสงค์ลาออกจากการเป็นผู้ประกันตนเช่นเดียวกับผู้ประกันตนที่ เป็นลูกจ้าง แต่ทั้งนี้การแสดงความจำนงลาออกจากการเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างนั้นจะมี ความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับกรณีการยื่นขอรับประโยชน์ทดแทนกรณีบำนาญชราภาพ กล่าวคือผู้ประกันตนที่ แสดงความจำนงลาออกจากการเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างและยื่นขอรับประโยชน์ทดแทน กรณีชราภาพก่อนอายุครบ 65 ปีบริบูรณ์ จำนวนเงินบำนาญที่ได้รับจะลดลง แต่หากผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่ เคยเป็นลูกจ้างแสดงความจำนงลาออกจากการเป็นผู้ประกันตนและยื่นขอรับประโยชน์ทดแทนภายหลังจากอายุครบ 65 ปีบริบูรณ์ จำนวนเงินบำนาญที่ได้รับจะเพิ่มขึ้น สำหรับประเทศเกาหลีใต้ความเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ ไม่เคยเป็นลูกจ้างของประเทศเกาหลีใต้จะสิ้นสุดลงด้วยสาเหตุการตายหรือประสงค์ลาออกจากการเป็น ผู้ประกันตนเช่นเดียวกับผู้ประกันตนที่เป็นลูกจ้าง ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับการสิ้นสุดความเป็นผู้ประกันตนแบบ สมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างของประเทศไทยที่กำหนดให้ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างจะสิ้นสุดความ เป็นผู้ประกันตนต่อเมื่อตาย หรือได้เป็นผู้ประกันตนแบบบังคับ หรือผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่เคยเป็นลูกจ้าง หรือแสดงความจำนงไม่ประสงค์เป็นผู้ประกันตนต่อไป

สรุปผลและอภิปรายผล

จากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ การจัดสวัสดิการด้านการประกันสังคมของผู้ประกันตนแบบสมัครใจ ที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างของประเทศเดนมาร์ก ประเทศญี่ปุ่นและประเทศเกาหลีใต้ต่างมีการกำหนดอายุของผู้มีสิทธิ สมัครเข้าเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง แต่ทั้งนี้มีการกำหนดอายุของผู้ประกันตนแยกตาม ประเภทของประโยชน์ทดแทนแต่ละประเภท รวมถึงการให้บิดามารดา หรือหัวหน้าครอบครัวมีสิทธิสมัครให้แก่ บุคคลในครอบครัวซึ่งมีอายุไม่ถึงเกณฑ์ที่กำหนดได้ อีกทั้งประโยชน์ทดแทนสำหรับผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคย เป็นลูกจ้างนั้นต่างกำหนดให้ใกล้เคียงกับประโยชน์ทดแทนของผู้ประกันตนแบบบังคับที่เป็นลูกจ้างมีเพียงบางกรณี เท่านั้นที่มีสิทธิได้รับเฉพาะผู้ประกันตนแบบบังคับที่เป็นลูกจ้าง ในขณะที่อัตราร้อยละเงินสมทบที่มีการจัดเก็บจาก ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างก็มีอัตราร้อยละเงินสมทบที่ใกล้เคียงกับอัตราร้อยละเงินสมทบของผู้ประกันตนแบบ บังคับเช่นเดียวกัน ด้านการสิ้นสุดความเป็นผู้ประกันตนของแต่ละประเทศก็มีการกำหนดหลักเกณฑ์การสิ้นสุด ความเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างในลักษณะเดียวกันคือสิ้นสุดด้วยสาเหตุการตาย หรือ ประสงค์ลาออกจากการเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างนั่นเอง

สำหรับประเทศไทยนั้นมีการจัดสวัสดิการด้านการประกันสังคมของผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็น ลูกจ้าง โดยกำหนดอายุของผู้มีสิทธิสมัครเข้าเป็นผู้ประกันตนเช่นเดียวกัน โดยจำกัดเฉพาะบุคคลที่มีได้เป็นลูกจ้าง หรือไม่อยู่ในบังคับแห่งพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 และต้องมีอายุระหว่าง 15 ปีบริบูรณ์และไม่เกิน 60 ปีบริบูรณ์เท่านั้นจึงมีสิทธิสมัครเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างได้ อีกทั้งประโยชน์ทดแทนยังมี

การกำหนดไว้เพียง 2 รูปแบบและเชื่อมโยงกับอัตราเงินสมทบที่ผู้ประกันตนต้องชำระ โดยผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างที่เลือกรูปแบบที่ 1 ต้องจ่ายเงินสมทบในอัตราเดือนละ 100 บาทซึ่งผู้ประกันตนจ่ายเอง 70 บาทและรัฐบาลจ่ายสมทบ 30 บาท โดยจะได้รับประโยชน์ทดแทนทั้งสิ้น 3 กรณี คือ ประโยชน์ทดแทนกรณีประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย ประโยชน์ทดแทนกรณีทุพพลภาพและประโยชน์ทดแทนกรณีตาย ในขณะที่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างที่เลือกรูปแบบที่ 2 ต้องจ่ายเงินสมทบในอัตราเดือนละ 150 บาทซึ่งผู้ประกันตนจ่ายเอง 100 บาทและรัฐบาลจ่ายสมทบ 50 บาท โดยจะได้รับประโยชน์ทดแทนทั้งสิ้น 4 กรณี คือ ประโยชน์ทดแทนกรณีประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย ประโยชน์ทดแทนกรณีทุพพลภาพ ประโยชน์ทดแทนกรณีตายและประโยชน์ทดแทนกรณีชราภาพ ด้านหลักเกณฑ์การสิ้นสุดความเป็นผู้ประกันตนนั้นจะสิ้นสุดลงด้วยสาเหตุที่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างถึงแก่ความตาย หรือได้เป็นผู้ประกันตนแบบบังคับ หรือได้เป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่เคยเป็นลูกจ้าง หรือแสดงความจำนงไม่ประสงค์เป็นผู้ประกันตนต่อไปนั่นเอง

หากวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดสวัสดิการด้านการประกันสังคมให้แก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างของประเทศไทยและของต่างประเทศจะพบว่ากฎหมายประกันสังคมของต่างประเทศต่างให้ความสำคัญต่อการจัดสวัสดิการด้านการประกันสังคมให้แก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง โดยกำหนดเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ตลอดจนประโยชน์ทดแทนให้มีความใกล้เคียงกับผู้ประกันตนแบบบังคับที่เป็นลูกจ้าง เพื่อให้การจัดสวัสดิการด้านการประกันสังคมมีความครอบคลุมประชาชนทุกคนภายในรัฐ อันจะเป็นการลดภาระของรัฐในการจัดสวัสดิการด้านต่างๆให้แก่ประชาชนและสามารถนำไปพัฒนาประเทศในด้านอื่นๆ และเป็นไปตามหลักการประกันสังคมที่มุ่งให้ประชาชนได้ร่วมกันเฉลี่ยทุกข์ เฉลี่ยสุข พึ่งพาตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันนั่นเอง จากผลสรุปดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยใคร่ขอเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ด้านหลักเกณฑ์การเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง

ควรแก้ไขหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการสมัครเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างโดยเพิ่มช่วงอายุของผู้มีสิทธิสมัครเป็นผู้ประกันตนเป็นอายุ 15 ปีบริบูรณ์และไม่เกิน 65 ปีบริบูรณ์ รวมทั้งให้สิทธิแก่บิดามารดาหรือหัวหน้าครอบครัวสามารถสมัครเป็นผู้ประกันตนแทนบุคคลในครอบครัวที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปีบริบูรณ์ได้

2. ด้านประโยชน์ทดแทนของผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง

ควรแก้ไขอัตราประโยชน์ทดแทนที่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างมีสิทธิได้รับ โดยเพิ่มประโยชน์ทดแทนดังต่อไปนี้

2.1. ประโยชน์ทดแทนกรณีประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย ควรเพิ่มเงินทดแทนการขาดรายได้กรณีเข้ารับการรักษาในสถานพยาบาลประเภทผู้ป่วยในตั้งแต่ 1 วันขึ้นไปเป็นอัตราร้อยละ 300 บาท ปีละไม่เกิน 30 วันและเพิ่มเติมกรณีเงินทดแทนการขาดรายได้กรณีประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยกรณีไม่ได้เข้ารับการรักษาในสถานพยาบาลประเภทผู้ป่วยใน แต่แพทย์ระบุให้หยุดพักรักษาตัวตั้งแต่ 3 วันขึ้นไป ให้มีสิทธิได้รับเงินทดแทนการขาดรายได้ในอัตราร้อยละ 300บาท ปีละไม่เกิน 30 วัน ทั้งนี้เงินทดแทนการขาดรายได้ทั้ง 2 ประเภท เมื่อรวมกันแล้วต้องไม่เกินปีละ 30 วัน โดยเงื่อนไขการเกิดสิทธิยังคงเดิม

2.2. ประโยชน์ทดแทนกรณีทุพพลภาพ ควรให้มีสิทธิได้รับเงินทดแทนการขาดรายได้ต่อเดือนเป็นตลอดชีวิต โดยเงื่อนไขการเกิดสิทธิยังคงเดิม

2.3. ประโยชน์ทดแทนกรณีตาย ควรเพิ่มเงินค่าทำศพเป็นอัตรา 30,000 บาท โดยเงื่อนไขการเกิดสิทธิ ยังคงเดิม

2.4. ประโยชน์ทดแทนกรณีชราภาพ ควรเพิ่มเงินบำเหน็จชราภาพให้สูงขึ้นตามรูปแบบทางเลือกที่ ผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างได้เลือกไว้ โดยผู้ประกันตนที่เลือกรูปแบบที่ 2 จะได้รับเงินบำเหน็จชราภาพเดือนละ 50 บาทและผู้ประกันตนที่เลือกรูปแบบที่ 3 จะได้รับเงินบำเหน็จชราภาพเดือนละ 100 บาท ซึ่ง เงื่อนไขการเกิดสิทธิยังคงเดิม

และเห็นควรเพิ่มประโยชน์ทดแทนของผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างให้ใกล้เคียงกับ ประโยชน์ทดแทนของผู้ประกันตนแบบบังคับและผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่เคยเป็นลูกจ้าง ดังนี้

2.5. ประโยชน์ทดแทนกรณีคลอดบุตร ผู้ประกันตนมีสิทธิได้รับประโยชน์ทดแทนกรณีคลอดบุตร สำหรับตนเองหรือภริยา หรือสำหรับหญิงซึ่งอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยากับผู้ประกันตนโดยเปิดเผย โดยให้จ่าย ค่าบริการทางการแพทย์เหมาจ่ายกรณีคลอดบุตรแก่ผู้ประกันตนในอัตรา 5,000 บาทต่อการคลอดหนึ่งครั้ง ทั้งนี้ ต่อเมื่อภายในระยะเวลา 15 เดือนก่อนวันเข้ารับบริการทางการแพทย์ ผู้ประกันตนได้จ่ายเงินสมทบมาแล้วไม่น้อย กว่า 7 เดือน และประโยชน์ทดแทนในกรณีคลอดบุตรให้ผู้ประกันตนแต่ละคนมีสิทธิได้รับสำหรับการคลอดบุตรไม่ เกิน 2 ครั้ง

2.6. ประโยชน์ทดแทนกรณีสงเคราะห์บุตร ผู้ประกันตนมีสิทธิได้รับประโยชน์ทดแทนในกรณี สงเคราะห์บุตรสำหรับบุตรซึ่งมีอายุไม่เกิน 6 ปีบริบูรณ์จำนวนคราวละไม่เกิน 2 คน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นบุตรที่เกิด ก่อนหรือหลังการเป็นผู้ประกันตน โดยให้เหมาจ่ายเป็นเงินในอัตรา 200 บาทต่อเดือนต่อบุตรหนึ่งคน ทั้งนี้ต่อเมื่อ ภายในระยะเวลา 36 เดือนก่อนเดือนที่มีสิทธิได้รับประโยชน์ทดแทนผู้ประกันตนได้จ่ายเงินสมทบมาแล้วไม่น้อย กว่า 12 เดือน

3. ด้านอัตราเงินสมทบของผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง

ควรเพิ่มรูปแบบเงินสมทบเป็น 3 ทางเลือกและให้มีความสอดคล้องกับประโยชน์ทดแทนที่ผู้ประกันตน แบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างมีสิทธิได้รับดังนี้

รูปแบบที่ 1 จ่ายเงินสมทบเดือนละ 100 บาท โดยผู้ประกันตนจ่ายเอง 70 บาทและรัฐบาลจ่าย อุดหนุน 30 บาทได้รับประโยชน์ทดแทน 3 กรณี คือ ประโยชน์ทดแทนกรณีประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย ประโยชน์ทดแทนกรณีทุพพลภาพและประโยชน์ทดแทนกรณีตาย

รูปแบบที่ 2 จ่ายเงินสมทบเดือนละ 150 บาท โดยผู้ประกันตนจ่ายเอง 100 บาทและรัฐบาลจ่ายอุดหนุน 50 บาทได้รับประโยชน์ทดแทน 4 กรณี คือ ประโยชน์ทดแทนกรณีประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย ประโยชน์ทดแทน กรณีทุพพลภาพ ประโยชน์ทดแทนกรณีตายและประโยชน์ทดแทนกรณีชราภาพ

รูปแบบที่ 3 จ่ายเงินสมทบเดือนละ 350 บาท โดยผู้ประกันตนจ่ายเอง 200 บาทและรัฐบาลจ่าย อุดหนุน 150 บาทได้รับประโยชน์ทดแทน 6 กรณี คือ ประโยชน์ทดแทนกรณีประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย ประโยชน์ทดแทนกรณีทุพพลภาพ ประโยชน์ทดแทนกรณีตาย ประโยชน์ทดแทนกรณีชราภาพ ประโยชน์ทดแทน กรณีคลอดบุตรและประโยชน์ทดแทนกรณีสงเคราะห์บุตร

โดยผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้างมีสิทธิเลือกรูปแบบการจ่ายเงินสมทบได้เพียงหนึ่งทางเลือกเท่านั้น แต่ทั้งนี้ผู้ประกันตนมีสิทธิเปลี่ยนการจ่ายเงินสมทบได้ปีละหนึ่งครั้ง

4. ด้านการสิ้นสุดความเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง

ควรเพิ่มสาเหตุการสิ้นสุดความเป็นผู้ประกันตนแบบสมัครใจที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง โดยกำหนดให้ความเป็นผู้ประกันตนสิ้นสุดลงด้วยสาเหตุดังต่อไปนี้คือ 4.1. ตาย 4.2. ได้เป็นผู้ประกันตนตามมาตรา 33 หรือมาตรา 39 4.3. แสดงความจำนงต่อสำนักงานว่า ไม่ประสงค์เป็นผู้ประกันตนต่อไป 4.4 ไม่ส่งเงินสมทบ 3 เดือนติดต่อกัน 4.5 ภายในระยะเวลา 12 เดือนส่งเงินสมทบมาแล้วไม่ครบ 9 เดือน

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะไม่สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ หากไม่ได้รับความกรุณาและความเมตตาจากท่าน ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตรา วิเชียรชม ที่ได้ให้เกียรติเป็นประธานกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และให้ข้อเสนอแนะในการเขียนวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้ยังได้เพิ่มเติมและตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาเพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งผู้เขียนขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณท่าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ มณีศรี ที่ได้รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้ให้ความรู้ชี้แนะประเด็นปัญหาสำคัญอันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้คำแนะนำในการค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องต่อเนื้อหาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้แก่ผู้เขียน

ขอขอบพระคุณท่าน ศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ กัมพูสิริ ซึ่งได้กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และขอขอบพระคุณท่าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่ง ศรีสมวงษ์ ที่ได้รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งคอยให้คำแนะนำชี้แนะประเด็นวิเคราะห์ต่างๆ ทั้งได้สละเวลาให้โอกาสเข้าพบ และให้คำปรึกษา ตลอดจนให้ความเอาใจใส่ห่วงใยผู้เขียนด้วยดีเสมอมา

ขอขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับ ผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานสำนักงานประกันสังคมจังหวัดเชียงรายทุกคน รวมถึงกัลยาณมิตรทุกท่านที่คอยให้กำลังใจและคำแนะนำในระหว่างที่ทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้เขียนขอขอบคุณค่าและประโยชน์จากการค้นคว้าอันพึงมีของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ให้แก่บิดามารดา ที่ได้ให้ความรักและกำลังใจแก่ผู้เขียน รวมถึงครูและอาจารย์ทุกท่านที่ได้กรุณาอบรมสั่งสอนผู้เขียนตลอดมา ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่านที่ไม่ได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้หากมีข้อบกพร่องประการใดผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

เอกสารอ้างอิง

กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุล. (2553). **สวัสดิการสังคมในสาธารณรัฐเกาหลี ในเอกสารประกอบการสอนวิชา นโยบายสวัสดิการสังคมเปรียบเทียบ**. 8 พฤศจิกายน 2553 - 27 กุมภาพันธ์ 2554. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เกษมสันต์ วิลาวรรณ. (2558). **คำอธิบายกฎหมายแรงงาน (พิมพ์ครั้งที่ 22)**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

จุฬาร ละครพล. (2551). **ปัญหากฎหมายประกันสังคม: ศึกษากรณีกำหนดประโยชน์ทดแทนหลักเกณฑ์การเข้าเป็นผู้ประกันตนและอัตราเงินสมทบที่ไม่เหมาะสมแก่ผู้ประกันตนแบบสมัครใจ มาตรา 40**. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพฯ.

ชลธิชา พรรณสมัย. (2556). **มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองแรงงานนอกระบบในเรื่องบ้านญาติเพื่อการชราภาพ**. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. กรุงเทพฯ.

ทรงพล โลหะมาศ. (2551). **ปัญหาการเป็นผู้ประกันตนของแรงงานนอกระบบตามกฎหมายประกันสังคม**. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. กรุงเทพฯ.

วิจิตรา (ฟุ้งลัดดา) วิเชียรชม. (2559). **คำอธิบายกฎหมายแรงงาน (พิมพ์ครั้งที่ 4)**. กรุงเทพฯ: โครงการตำรา และเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานประกันสังคม. (2558). **ประกันสุขภาพประกันสังคมมาตรา 40 [แผ่นพับ]**. กรุงเทพฯ: สำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงาน.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2558). **การสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2558**. สำนักงานสถิติแห่งชาติ. กรุงเทพฯ.

การพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถ
ในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตรสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
THE DEVELOPMENT OF INSTRUCTIONAL PACKAGE ON USING OF SSCS MODEL TO
PROMOTE THE ABILITY TO SOLVE MATHEMATICAL PROBLEMS IN SURFACE AREA
AND CAPACITANCE FOR THE MATHAYOMSUKSA III

ณัฐชยา นาควิสุทธิ¹ สายฝน วิบูลรังสรรค์²
Natchaya Nakvisoot, Saifon Vibulrangson

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองครั้งนี้ ซึ่งมีจุดมุ่งหมาย คือ 1) เพื่อสร้างและหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร 2) เพื่อศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจในการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จำนวน 31 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง โดยมีแบบแผนการวิจัยคือแบบ One – group Pretest – Posttest Design เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ และแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนแบบปลายเปิด สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) รวมถึงค่า t-test Dependent และ t-test one Samples และใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

จากผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า 1) ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดและมีประสิทธิภาพ 79.63/84.44 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้คือ 75/75 2) นักเรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนมีความพึงพอใจในการเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS โดยรวมเป็นที่น่าพอใจ

คำสำคัญ : ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS, ความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์

¹ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร E-mail tiddymim_za@hotmail.com เบอร์โทรศัพท์ 083-9538054

² ดร., ที่ปรึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร

Abstract

The independent study purposes were: 1) to create the instructional package on using of SSCS model to promote the ability to solve mathematical problems in surface area and capacitance for the mathayomsuksa III students. 2) to trial the instructional package on using of SSCS model to promote the ability to solve mathematical problems in surface area and capacitance for the mathayomsuksa III students. 3) to study student's satisfaction toward learning by using the instructional package on using of SSCS model to promote the ability to solve mathematical problems in surface area and capacitance for the mathayomsuksa III students. The sample group in this studying was purposive sampling by 31 students. The research design is One Group Pretest – Posttest Design. The research instruments compose the instructional package, ability to solve mathematical problems and questionnaire satisfaction. The statistics for data analysis are average value (\bar{x}), standard deviation (S.D.), t-test dependent and t-test one sample.

The results of the study revealed that: 1. The instructional package on using of SSCS model to promote the ability to solve mathematical problems in surface area and capacitance for the mathayomsuksa III students had the efficiency (E1/E2) at 79.63/84.44 which follow the standard criterion 75/75. 2. The students who had studied with the instructional package on using of SSCS model to promote the ability to solve mathematical problems in surface area and capacitance for the mathayomsuksa III students had after learning achievement higher than before learning at the statistical significant .01 and learning achievement after was higher than criterion 75 percent at the statistical significant .01 3. The students had highly satisfied learning by using the instructional package on using of SSCS model to promote the ability to solve mathematical problems in surface area and capacitance for the mathayomsuksa III students in the overall were satisfactory.

Keywords : Instructional Package, SSCS Model, ability To Solve Mathematical Problems.

บทนำ

แม้ว่าวิชาคณิตศาสตร์จะเป็นวิชาที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อมนุษย์ แต่ในสภาพการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันพบว่า ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากค่าสถิติผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ใน 2 ปีที่ผ่านมา พบว่า วิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ประจำปีการศึกษา 2557 และประจำปีการศึกษา 2558 มีคะแนนเฉลี่ย 29.65 และคะแนนเฉลี่ย 32.40 ตามลำดับจะเห็นว่าคะแนนเฉลี่ยไม่ถึง 50 คะแนน โดยเฉพาะปีการศึกษา 2558 เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ย

ในระดับภาคเหนือ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 32.54 และในระดับเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 40 มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 29.33 และโดยทั้งสามระดับมีค่าเฉลี่ยไม่ถึง 50 คะแนนด้วยเช่นกัน สำหรับโรงเรียนชนแดนวิทยาคม ก็มีปัญหาด้านผลสัมฤทธิ์ทางคณิตศาสตร์ด้วยเช่นกัน ผลการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (O-Net) โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 27.86 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 50 และยังต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยในทุกที่ที่กล่าวมา (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2558) ซึ่งจากที่กล่าวมาจะพบว่าผลการสอบวิชาคณิตศาสตร์อยู่ในระดับต่ำมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนประสบปัญหาในการเรียนคณิตศาสตร์และปัญหาที่พบมากเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ โดยนักเรียนไม่สามารถแสดงแนวคิดหรือวิธีการแก้ปัญหาได้ (กองสิน อ่อนวาด, 2550 ; อรชร ภูบุญเติม, 2550) และเมื่อพิจารณาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อยู่ต่ำกว่าเกณฑ์มาก โดยเฉพาะเรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร จากการสังเกตการทำแบบฝึกหัดของนักเรียน พบปัญหา คือนักเรียนโดยส่วนมากไม่เข้าใจ เนื้อหา และไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ผู้สอนใช้วิธีการสอนเนื้อหาโดยการอธิบายและการเขียนบนกระดานดำ พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ ดังที่ สิริพร ทิพย์คง, 2544, หน้า 4 ได้กล่าวไว้ว่า “นักการศึกษาคณิตศาสตร์ต่างยอมรับว่า การแก้ปัญหาเป็นหัวใจของคณิตศาสตร์ นักเรียนต้องอาศัยความคิดรวบยอด ทักษะการคิดคำนวณ หลักการ กฎและสูตรต่างๆ นำไปใช้แก้ปัญหา โดยเฉพาะทักษะในการแก้ปัญหามีความสำคัญต่อชีวิตและสามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งการสอนนักเรียนให้รู้จักแก้ปัญหาจะช่วยส่งเสริมให้รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล มีขั้นตอน มีระเบียบแบบแผน และรู้จักตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง” ดังนั้นในการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ควรให้ความสำคัญกับกระบวนการแก้ปัญหาซึ่งนับเป็นทักษะและกระบวนการหนึ่งตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 นอกจากนี้ยังพบข้อมูลจากหลายๆ หน่วยงานที่มีปัญหามากในเรื่องการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ นักเรียนบกพร่องในการอ่านและทำความเข้าใจโจทย์ปัญหา ไม่สามารถแปลความหมายของโจทย์ ระบุสิ่งที่โจทย์ต้องการทราบไม่ได้ บอกสิ่งที่โจทย์กำหนดไม่ถูกต้อง ขาดความเข้าใจในกระบวนการหรือวิธีการแก้โจทย์ปัญหา (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2555, หน้า 177)

จากข้างต้นที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่านักเรียนมีปัญหาในด้านความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ นักเรียนขาดความเข้าใจในกระบวนการหรือวิธีการแก้โจทย์ปัญหาและไม่สามารถแสดงแนวคิดหรือวิธีการแก้ปัญหาได้ ขาดความสามารถในการคิดวิเคราะห์และการให้เหตุผล ดังนั้นในการจะพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์จึงควรจะต้องจัดกิจกรรมที่เน้นกระบวนการให้นักเรียนได้ฝึกคิด ฝึกปฏิบัติและให้เหตุผลในการทำกิจกรรมด้วย ซึ่งแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ได้ คือ การสอนการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์โดยใช้ชุดกิจกรรม ซึ่งชุดกิจกรรมได้รับการยอมรับว่าเป็นสื่อการเรียนรู้ที่ครูเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน โดยประกอบด้วยวัสดุอุปกรณ์หลายๆ อย่างที่ช่วยในการเรียนรู้ โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างอิสระและตามความสนใจ มีความเชื่อมั่นสามารถประเมินผลตนเองได้และใช้วิธีการสอนที่เน้นทักษะการแก้ปัญหา ซึ่งในชุดกิจกรรมจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา วิธีการศึกษาพบว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบ SSCS (Pizzini, Shaparon & Abell, 1989, pp. 523 – 543 อ้างอิงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552, หน้า 258-265) เป็นวิธีสอนอย่างหนึ่งที่เน้นทักษะการแก้ปัญหาและให้นักเรียนใช้กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลมุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูเป็นเพียงผู้นำเสนอปัญหาและเป็นผู้กระตุ้นให้นักเรียนคิดค้นคว้าด้วยตนเอง มี 4

ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 Search : S เป็นขั้นตอนการค้นหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหา และการแยกประเด็น ของปัญหา ขั้นตอนที่ 2 Solve : S เป็นขั้นตอนในการวางแผนและการดำเนินการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ ขั้นตอนที่ 3 Create : C เป็นขั้นของการนำผลที่ได้มาจัดกระทำเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจและเพื่อ สื่อสารกับคนอื่นได้ และขั้นตอนที่ 4 Share : S เป็นขั้นของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูลและวิธีการแก้ไข ปัญหาจะเห็นได้ว่าวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS มีแนวคิดที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 ที่ให้จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และเนื่องจากวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เป็นวิธีสอนที่เน้นทักษะการแก้ปัญหา ซึ่งการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์จัดเป็นเป้าหมายสูงสุดของการสอนคณิตศาสตร์ (ชมนาด สืบศรี, 2533, หน้า 30) ดังนั้นการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS จึงเป็นทางเลือกหนึ่งในการสอนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงตั้งมั่นตั้งใจที่จะพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้ชุดกิจกรรมวิชาคณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้กับนักเรียน ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจและสามารถวิเคราะห์ปัญหาได้และจะได้นำผลการวิจัยไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างและหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
2. เพื่อศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
 - 2.1 เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังโดยใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
 - 2.2 เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตรกับเกณฑ์ร้อยละ 75
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจในการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรม
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แบบ เอสเอสซีเอส (SSCS)

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์
5. รูบรีคส์ (rubrics)
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. สร้างและหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

1.1 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

ก. ผู้ให้ข้อมูลในการสร้างและหาประสิทธิภาพชุดกิจกรรม

- 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 2 คน
- 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนคณิตศาสตร์ จำนวน 3 คน

ข. ผู้ให้ข้อมูลในการหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม

- 1) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559 โรงเรียนชนแดนวิทยาคม

จำนวน 3 คน

- 2) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559 โรงเรียนชนแดนวิทยาคม

จำนวน 9 คน

- 3) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559 โรงเรียนชนแดนวิทยาคม

จำนวน 27 คน

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แบบประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สำหรับผู้เชี่ยวชาญ

2. ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

3. แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียน

2. การศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

2.1 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559 โรงเรียนชนแดนวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 31 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

2.3 แบบแผนการวิจัยที่ใช้ทดลองครั้งนี้ คือ แบบแผนการวิจัย One Group Pretest – Posttest Design

3. ศึกษาความพึงพอใจในการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

3.1) แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559 โรงเรียนชนแดนวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 31 คน

3.2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนแบบปลายเปิดที่มีต่อการเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ผลการวิจัย

มีผลการวิจัยเสนอตามลำดับการดำเนินการวิจัยดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการสร้างและหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอผลการวิจัยเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1.1 ด้านความเหมาะสมของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมของผู้เชี่ยวชาญอยู่ในระดับ 4.42 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.45 มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

1.2 การหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามเกณฑ์ 75/75 พบว่า มีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 77.78/85.55 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดร้อยละ 75/75

ตอนที่ 2 ผลการทดลองใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า

2.1 ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังโดยใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ผลการทดสอบคะแนนก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 13.06 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 4.21 และมีผลการทดสอบคะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 31.19 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 4.50 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนสอบก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า คะแนนทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.2 เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตรกับเกณฑ์ร้อยละ 75 พบว่า ผลการทดสอบคะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ

31.19 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 4.50 คิดเป็นร้อยละ 77.98 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบระหว่างเกณฑ์กับคะแนนสอบหลังเรียน พบว่า คะแนนทดสอบหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาความพึงพอใจในการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ด้านสื่อการเรียนการสอน ประเด็นตัวหนังสือสวย อ่านง่าย เข้าใจง่าย เป็นระเบียบ สะอาด เหมาะสม อ่านแล้วเข้าใจ มีความถี่มากที่สุด ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ประเด็นมีการสอนที่แปลกใหม่ มีกิจกรรมมากมายในการสอน สนุกสนาน ตื่นเต้น ตลอดเวลาไม่เครียด เรียนแล้วมีความสุข และด้านประโยชน์ที่ได้รับ ประเด็นเข้าใจเนื้อหาในการเรียนดีมาก

สรุปผล

1. ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดและมีประสิทธิภาพ 79.63/84.44 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้คือ 75/75

2. นักเรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนมีความพึงพอใจในการเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS โดยรวมเป็นที่น่าพอใจ

อภิปรายผล

1. ผลการสร้างและหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทั้ง 3 ชุด ในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก และผลการหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 79.63/84.44 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดร้อยละ 75/75 ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนการสร้างชุดกิจกรรมของบัทท์ส (Butts, 1974, pp.85 อ้างอิงใน มณีรัตน์ พูลทรัพย์, 2553, หน้า 11) และวิชัย วงศ์ใหญ่ (2525, หน้า 189-192) โดยเริ่มศึกษาหนังสือเรียน วารสาร บทความ เอกสารอื่นๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิชาคณิตศาสตร์และการพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ แล้วดำเนินการสร้างชุดกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วยคู่มือการใช้บัตรเนื้อหา บัตรกิจกรรม แบบทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน แผนการจัดการเรียนรู้ แล้วตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบของชุดกิจกรรม ซึ่งมีความเหมาะสมในระดับมาก และในส่วนประสิทธิภาพ เท่ากับ 79.63/84.44 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดร้อยละ 75/75 ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS จากการที่ผู้เรียนทำแบบทดสอบย่อยหลังใช้ชุดกิจกรรมทั้ง 3 ชุด แบบทดสอบเป็นแบบปรนัย เมื่อนักเรียนหาคำตอบผิดคือจะไม่ได้

คะแนนเลย ส่วนคะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบหลังเสร็จสิ้นการเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมทั้งหมด เป็นแบบทดสอบแบบอัตนัย ที่วัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์เป็นขั้นตอนตามกระบวนการของ SSCS ซึ่งแต่ละขั้นจะมีการให้คะแนนทุกขั้นตอนตามเกณฑ์ของการวัดความสามารถนั้นๆ จะพบว่าในขั้นที่ 1 ผู้เรียนค้นหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและการแยกแยะประเด็นของแก้ปัญหา และขั้นที่ 2 ผู้เรียนวางแผนและการดำเนินการแก้ปัญหาด้วยวิธีการ ต่างๆ ผู้เรียนจะทำคะแนนในส่วนนี้ได้สูงทุกคนส่งผลให้ประสิทธิภาพของ E_2 สูงกว่า E_1

2. ผลการทดลองใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า คะแนนทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และคะแนนทดสอบ หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เนื่องมาจากผู้วิจัยได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบ SSCS ซึ่งมีกระบวนการและขั้นตอนในการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา ทำให้นักเรียนสามารถแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ได้เป็นอย่างดี และนักเรียนยังได้รับการฝึกฝนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ตามกระบวนการโจทย์ปัญหา 4 ขั้นตอนในกระบวนการสอนโดยใช้รูปแบบ SSCS ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นวลจันทร์ ผมออุทธา (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของการสอนโดยใช้โดยวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่าความสามารถในการแก้ปัญหาโดยวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS สูงกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำร้อยละ 50 ที่กำหนดไว้ และความสามารถในการแก้ปัญหานักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS สูงกว่านักเรียนที่สอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า การศึกษาความพึงพอใจในการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มี 3 ด้าน ดังนี้

3.1 ด้านสื่อการเรียนการสอน รูปแบบของเล่มสวยงาม เรียบร้อย เหมาะสมน่าเรียนรู้ เห็นแล้วอยากเรียน ตัวหนังสือสวย อ่านง่าย เข้าใจง่าย เป็นระเบียบ สะอาด เหมาะสม อ่านแล้วเข้าใจ รูปภาพและตัวการ์ตูนมีความน่าสนใจ สวยงาม น่ารักๆ สดใส มีสาระมากมาย น่าสนใจ

3.2 ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน มีการสอนที่แปลกใหม่ มีกิจกรรมมากมายในการสอน สนุกสนาน ตื่นเต้นตลอดเวลาไม่เครียด เรียนแล้วมีความสุข ได้ทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับผู้อื่น กลุ่มอื่นๆ และกลุ่มตนเอง ได้แสดงความคิดเห็น ฝึกการเขียนความคิด แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนอื่น ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง

3.3 ด้านประโยชน์ที่ได้รับ นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และในระดับต่อไปได้ ได้รับความรู้มากมาย เข้าใจเนื้อหาในการเรียนดีมาก ส่งเสริมการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ มีความชอบ มีความสนใจในวิชาคณิตศาสตร์ รักคณิตศาสตร์ ส่งเสริมการเรียนรู้

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความรู้และความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่าน ดร.สายฝน วิบูลย์สรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้สละเวลาให้คำแนะนำตลอดจนตรวจสอบ

แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่ง จนการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่กรุณาให้คำแนะนำ แก้ไข และตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า จนทำให้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สมบูรณ์ ขอขอบใจนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนชนแดนวิทยาคม อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ ปีการศึกษา 2559 ทุกคนที่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนด้วยชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ แบบ SSCS ทำให้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นไปอย่างเรียบร้อยและสมบูรณ์ ขอขอบคุณคณะครูโรงเรียนชนแดนวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่กรุณาให้คำชี้แนะและให้คำปรึกษา คอยเป็นกำลังใจในการจัดทำการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ฉบับนี้ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ตลอดจนพี่ เพื่อน น้องและทุกคนทุกท่าน ที่ให้การช่วยเหลือ สนับสนุน และเป็นกำลังใจในการจัดทำการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี คุณค่าและประโยชน์ใดๆจากการศึกษาค้นคว้าฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาคุณ พระรัตนตรัย คุณบิดา มารดา และคุณครูอาจารย์ทุกท่าน ที่ได้อบรมสั่งสอนและประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่ผู้ศึกษาค้นคว้าด้วยดีเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

กองสิน อ่อนवाद. (2550). การพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การเรียนแบบร่วมมือ. ค.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, เลย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ชมนาด สืบศรี. (2533). การเปรียบเทียบความสามารถในกระบวนการคิดแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษาคณิตศาสตร์ คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). 80 นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. กรุงเทพฯ: แดเน็กซ์อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น.

ทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, สถาบัน. (2559). ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนการสอบ O-NET ป.6 ม.3 และ ม.6 ปีการศึกษา 2558 จำแนก ตามวิชา (คะแนนเต็ม 100 คะแนน) [online]. สืบค้นเมื่อ 9 มิถุนายน 2559. จาก <http://www.niets.or.th/upload-files/uploadfile/9/daea64f96d90aeca>.

มณีนีรัตน์ พูลทรัพย์. (2553). การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ด้วยการใช้ชุดกิจกรรมแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ที่มีต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. สารนิพนธ์, กศม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

มัณฑนา พรหมรักษ์. (2557). ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้โมเดลการแก้ปัญหาที่เน้นกระบวนการกำกับทางปัญญาที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์และความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2559. จาก [HTTP://WWW.TCI-HAIJO.ORG/INDEX.PHP](http://www.tci-haijo.org/index.php).

อรชร ภูบุญเติม. (2550). การศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่อง โจทย์สมการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการใช้ ตัวแทน. กศม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

The guideline of good attribute of administrator in areas of high basic education

ดร.นตวาทช์ ยุทธวงศ์ และคณะ¹

Dr.Nontawat Yuttawong and associates

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ วิธีดำเนินการวิจัยมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ศึกษาความต้องการในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง รวมทั้งสิ้น 123 คน และตรวจสอบความต้องการในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์จากผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง จำนวน 15 คน 2) สร้างแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง โดยใช้การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและการสนทนากลุ่มของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง จำนวน 13 คน และดำเนินการตรวจสอบความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง จำนวน 20 คน 3) การดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง รวมทั้งสิ้น 123 คน 4) ประเมินแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง โดยใช้แบบสอบถามจากผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง จำนวน 123 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง พบว่า ความต้องการในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง จำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษาที่ดำรงตำแหน่ง 1) ไม่เกิน 4 ปี มีความต้องการในการพัฒนา เรื่อง ความมุ่งมั่นทุ่มเท มีจิตอาสา จิตวิญญาณที่จะปฏิบัติหน้าที่ในเขตพื้นที่สูง 2) มากกว่า 4 ปี แต่ไม่เกิน 8 ปี มีความต้องการในการพัฒนา เรื่อง ความสามารถเชิงบูรณาการในการบริหารงานให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน และ 3) มากกว่า 8 ปี มีความต้องการในการพัฒนา เรื่อง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีเครือข่ายทางวิชาการ

2. ผลการสร้างแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง พบว่า แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง ประกอบด้วย 1) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง 2) ขั้นตอนการ

¹ อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น ตาก Email : nontawat192498@gmail.com โทร 08-5034-9942

พัฒนา มี 3 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 การดำเนินการก่อนการพัฒนา ขั้นที่ 2 การดำเนินการพัฒนา และขั้นที่ 3 การดำเนินการหลังการพัฒนา ผลการตรวจสอบแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์และความถูกต้องครอบคลุม อยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผลการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง พบว่า มีการสร้างเครือข่ายของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง จำนวน 10 เครือข่าย โดยกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษาที่ดำรงตำแหน่ง ทั้ง 3 กลุ่มคือ 1) ไม่เกิน 4 ปี 2) มากกว่า 4 ปี แต่ไม่เกิน 8 ปี และ 3) มากกว่า 8 ปี มีกิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนา คือ การสำรวจความต้องการในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ การศึกษาดูงานสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี การจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาโดยการเชิญวิทยากรซึ่งเป็นยอดครูผู้มีอุดมการณ์มาให้ความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์

4. ผลการประเมินแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูงของกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูงที่ ทั้ง 3 กลุ่ม โดยพิจารณาด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ด้านกระบวนการพัฒนา และด้านผลที่ได้รับจากการพัฒนาทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : ความต้องการในพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์, ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง

ABSTRACT

The research objectives was to study guideline of good attribute of administrator in areas of high basic education; the specific objectives were 1) to study needs in good attribute development of administrator in areas of high basic education 2) to construct the guideline of good attribute of administrator in areas of high basic education, 3) to perform the good attribute development of administrator in areas of high basic education, and 4) to evaluate the guideline of good attribute of administrator in areas of high basic education.

The research procedures were 4 steps;

The 1st step; the questionnaires was used in asking the 123 administrators from areas of high basic education. The 15 persons were checked the needs in good attribute development of administrator in areas of high basic education.

The 2nd step; the interview form and Focus Group Discussion were used by asking the 13 experts to set the guideline. After that the guideline was inspected by 20 experts.

The 3rd step; the guideline of good attribute was brought to use with the administrator in areas of high basic education.

The 4th steps; the questionnaire was used for 123 administrators for evaluation. The data were analyzed by using mean, SD., and content analysis.

The research results were as follows;

1. The needs in good attribute development of administrator in areas of high basic education were found that there were 3 groups 1) the administrators who were in position less than 4 years needed the dedication, volunteer, working mind in the backcountry areas, the knowledge in local language, the network for educational management. 2) the administrators who were in position between 4-8 years needed the ability of integration management, the vision in giving chance in this areas, and team setting. 3) the administrators who were in position more than 8 years needed learning exchange, academic network, knowledge about innovation for students in this areas.

2. The guideline of good attribute of administrator in areas of high basic education. There were 3 stages of guideline. 1st the pre-development stage; the network setting, needs analyzed, and set the guideline. 2nd the development stage; giving knowledge and awareness, the workshop studying, and learning in the best practice schools and School based training, conclusion, knowledge presentation. 3rd the after development stage; knowledge applied, followed up, supporting, summarization and learning exchange, and extend result. The result of examined the guideline of good attribute of administrator in areas of high basic education was found that there were appropriate, possibility, useful, and accuracy.

3. The result of performance the good attribute development of administrator in areas of high basic education, the 10 networks were set in these areas. The development activities were needs surveying in good attribute development, the field trip in the best practice school, the workshop training course for administration. The details were as follows;

3.1 The administrators who were in position less than 4 years; the awareness, the dedicated, service mind, setting the clear target, workshop training course, the teachers should have good knowledge, ideal, and understand the instruction, setting the leader and can coordinate with people in areas.

3.2 The administrators who were in position between 4-8 years; vision in education, learning in the best practices school, using the knowledge in development planning that relevant with the needs or problems of areas, setting the teamwork, and praise when they were succeed.

3.3. The administrators who were in position more than 8 years; the innovation development, use the inquiry learning, and application of working, set the policy in using recourses, sharing system, the administrators were visited by the CEO of province, district, and

region regularly. The vision was constructed by setting teamwork, set the rules, followed up and helping for target and potential.

4. The results of evaluation the guideline of good attribute of administrator in areas of high basic education; the 3 groups evaluated the factors of development, the development process and the output of development in the highest level of mean.

Keywords : Guideline of good attribute , Administrator in areas of high basic Education

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 49 ได้บัญญัติถึงสิทธิของบุคคลในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้ทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ดังนั้นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้บัญญัติที่ถือเป็นกรอบและแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ โดยเฉพาะในหมวดที่ 2 ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษาที่กำหนดให้การศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้ทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย กระทรวงศึกษาธิการเป็นองค์กรหลักในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึง ครอบคลุมทุกพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ แต่ประเทศไทยยังมีเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาและอุปสรรคต่อการได้รับบริการทางการศึกษาจึงทำให้การจัดการศึกษาไม่บรรลุตามเป้าหมายที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติไว้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) เป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ประชากรวัยเรียนทุกคนในประเทศไทย แต่จากสถิติการคงอยู่ของนักเรียนที่เรียนจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้ มีเพียงร้อยละ 80 และพบว่ามึนนักเรียนหลุดจากระบบปีละประมาณ 200,000 คน ตัวเลขสะสม 10 ปี เด็กและเยาวชนในช่วงอายุ 15-25 ปี ที่ไม่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จึงมีจำนวนกว่า 2 ล้านคน (สภาการศึกษาแห่งชาติ, 2552) เกิดความสูญเสียเชิงเศรษฐกิจและปัญหาทางสังคม เช่น ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด ปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อม ปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาแรงงานไร้ฝีมือ และปัญหาการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กด้อยโอกาสในเขตพื้นที่สูง ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีฐานะยากจน และให้ความสำคัญกับการหาเลี้ยงชีพมากกว่าการส่งเสริมให้บุตรหลานได้รับการศึกษา หน่วยงานภาครัฐเข้าไปดูแลได้ไม่ทั่วถึง จึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย และเกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาขั้นสุดคล้องกับผลการศึกษาของสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์กรมมหาชน, 2559 : ออนไลน์) ที่ได้สรุปสภาพปัญหาของชุมชนพื้นที่สูงว่า ประชากรส่วนใหญ่ขาดความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต มีการบุกรุกพื้นที่ป่า ทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่เป็นป่าต้นน้ำ มีปัญหาสุขภาพอนามัย แรงงานไร้ฝีมือ มีการค้ามนุษย์ และเกิดปัญหาความมั่นคงตามแนวชายแดน ปัญหาเหล่านี้หากไม่ได้รับการแก้ไขจะเป็นตัวถ่วงการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อม สังคมในวงกว้างทั้งในระดับประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งบั่นทอนศักยภาพในการแข่งขันของประเทศกับประชาคมโลก

จากสภาพปัญหาในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่สูงสอดคล้องกับรายงานของสำนักงานบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 1 กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 กลุ่ม 16 จังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน แพร่ ในด้านจุดอ่อนของการจัดการศึกษาพบว่า 1) ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาลดลง 2) ครูและบุคลากรทางการศึกษาไม่เพียงพอ 3) ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศไม่พร้อมและไม่ทันสมัย 4) อาคารสถานที่ ห้องปฏิบัติการไม่พร้อม ครุภัณฑ์มีอายุการใช้งานมาก 5) ครูมีวุฒิไม่ตรงกับภาระงาน โยกย้ายบ่อย และขาดการพัฒนา 6) เปลี่ยนผู้บริหารบ่อย 7) โรงเรียนขนาดเล็กมีมาก 8) ผู้ปกครองและชุมชนมีฐานะยากจนต้องหาเลี้ยงชีพจึงมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาน้อย (สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 1, 2554) สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่สูง พบว่า ผู้บริหารขาดขวัญและกำลังใจ โยกย้ายบ่อย ขาดความมุ่งมั่นทุ่มเท มองปัญหาเป็นด้านลบอีกทั้งหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่สามารถให้การสนับสนุน ส่งเสริมสวัสดิการ ความก้าวหน้าสำหรับผู้ปฏิบัติงานในเขตพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารแตกต่างจากพื้นที่ปกติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วชิราพร สุวรรณศรล (2556) ที่ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาในเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ได้สรุปปัญหาการจัดการศึกษาของนักเรียนบนพื้นที่สูงสอดคล้องกับรายงานของสำนักงานบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 1 กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน พบว่า 1) ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาลดลง 2) ครูและบุคลากรทางการศึกษาไม่เพียงพอ 3) ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศไม่พร้อมและไม่ทันสมัย 4) อาคารสถานที่ ห้องปฏิบัติการไม่พร้อม ครุภัณฑ์มีอายุการใช้งานมาก 5) ครูมีวุฒิไม่ตรงกับภาระงาน ย้ายบ่อยและขาดการพัฒนา 6) เปลี่ยนผู้บริหารบ่อย 7) โรงเรียนขนาดเล็กมีมาก 8) ผู้ปกครองและชุมชนมีฐานะยากจนต้องหาเลี้ยงชีพจึงมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาน้อย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ มนต์นภัส มโนการณ (2555 : 166-173) ที่ศึกษาเรื่อง เงื่อนไขความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร ได้แก่ นโยบายการจัดการศึกษาต้องชัดเจน ต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกัน กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระดับพื้นที่รวม สร้างแรงจูงใจให้กับผู้บริหารและครู จัดสวัสดิการที่เหมาะสม เสริมสร้างขวัญและกำลังใจ ปรับเปลี่ยนวิธีการประเมินการปฏิบัติงาน ตลอดจนการให้รางวัลและการยกย่องเชิดชูเกียรติ ทั้งนี้ผู้บริหารและครูต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในบริบทสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนเป็นอย่างดี และที่สำคัญที่สุดต้องเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่น เสียสละ มีจิตวิญญาณอาสา และมีอุดมการณ์ของความเป็นครู

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการหลายท่านที่ค้นพบว่า ในการปฏิรูปการศึกษานั้นต้องมีการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีคุณลักษณะภาวะผู้นำที่เหมาะสม โดยคุณลักษณะภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของผู้บริหารที่จะช่วยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความมั่นใจและเป็นหลักในการปฏิบัติงานซึ่งจะส่งผลต่อการประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สำเนา หมั่นแจ่ม (2555) ที่ศึกษาเรื่อง องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนขั้นพื้นฐานพื้นที่สูงพบว่า มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การมีอุดมการณ์ 2) ความคิดสร้างสรรค์ 3) การเป็นแบบอย่างที่ดี 4) การสร้างแรงบันดาลใจ และ 5) การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงจึงมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษา มีการทำงานเป็นทีมให้การสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จากสภาพบริบทของพื้นที่จึงควรต้องมีคุณลักษณะ ความรู้ความสามารถที่มีลักษณะเฉพาะ จึงจะสามารถจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนในพื้นที่เหล่านี้ได้รับโอกาสในการเข้าถึง

บริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ภูเขาสูง โดยมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ ซึ่งจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการศึกษาในบริบทของพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1 โดยคณะทำงานจึงได้จัดทำโครงการส่งเสริมศักยภาพเครือข่ายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1 จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขอรับการสนับสนุนการดำเนินงานจากองค์การยูนิเซฟแห่งประเทศไทย และได้ดำเนินงานตามโครงการดังกล่าวตั้งแต่เดือนมกราคม 2557 ถึง เดือนกันยายน 2557 และสามารถถอดแบบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง ได้ดังนี้ 1) การปฏิบัติตน ได้แก่ การมีอุดมการณ์ การเป็นผู้ที่มีความสามารถรอบด้าน การเป็นแบบอย่างที่ดี 2) ความรู้และทักษะ ได้แก่ ความรู้ และทักษะ 3) การปฏิบัติงาน ได้แก่ การสร้างวัฒนธรรมในการทำงานแบบมีส่วนร่วม การสร้างแรงบันดาลใจ การสร้างเครือข่าย หลังจากได้คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาแล้ว คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อเสนอของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูงที่มีผลปฏิบัติงานที่เป็นเลิศและผู้ทรงคุณวุฒิ สร้างกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง มีลักษณะเป็นการบูรณาการ ซึ่งมีขั้นตอนการพัฒนา 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การดำเนินการก่อนการพัฒนา 2) การดำเนินการพัฒนา และ 3) หลังการดำเนินการพัฒนา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่จัดการศึกษาจึงมีความตระหนักและมุ่งมั่นที่จะพัฒนาการบริหารและส่งเสริมการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้ครอบคลุมทุกพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย จึงมีความประสงค์ที่จะพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง เพื่อให้สามารถบริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่สูงอย่างเต็มความสามารถและเต็มศักยภาพ เหมาะสมกับการจัดการศึกษาในบริบทของพื้นที่สูง และสร้างโอกาสทางการศึกษาแก่ผู้เรียนอย่างมีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง
2. เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง
3. เพื่อการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง
4. เพื่อประเมินแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาและค้นคว้าเอกสารและการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้เรียบเรียงไว้ดังนี้

1. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา
2. แนวคิดการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา
3. รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาในเขตพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร
4. ความเป็นมาของการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่สูง
5. แนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาความต้องการในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง แบ่งออกเป็น 2 ชั้น ได้แก่

ชั้นที่ 1 ศึกษาความต้องการในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง โดยใช้แบบสอบถาม เก็บข้อมูลจากกลุ่มที่ประสงค์เข้าร่วมการพัฒนาด้วยความสมัครใจ จำนวน 123 คน

ชั้นที่ 2 ตรวจสอบความต้องการในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง โดยการสนทนากลุ่ม แหล่งข้อมูลคือ ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง ซึ่งมีผลงานเป็นที่ปรากฏและได้รับการยอมรับ ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 15 คน ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง แบ่งออกเป็น 2 ชั้น ได้แก่

ชั้นที่ 1 สร้างแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง แหล่งข้อมูลคือ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง ซึ่งมีผลงานเป็นที่ปรากฏและได้รับการยอมรับ ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 13 คน ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ชั้นที่ 2 ตรวจสอบแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง แหล่งข้อมูลคือ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง ซึ่งมีผลงานเป็นที่ปรากฏและได้รับการยอมรับ ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 20 คน ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง แหล่งข้อมูลคือ ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง ซึ่งเป็นกลุ่มที่ประสงค์เข้าร่วมการพัฒนาด้วยความสมัครใจ จำนวน 123 คน

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง แหล่งข้อมูลคือ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง ได้มาโดยการเลือกแบบ

เจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 123 คน โดยใช้แบบสอบถาม และ 2) ผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 15 คน โดยใช้การประชาพิจารณ์

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง มีดังนี้

1.1 กลุ่มผู้บริหารที่ดำรงตำแหน่งไม่เกิน 4 ปี เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.52$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ การปฏิบัติตน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.58$) ความรู้และทักษะ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.52$) และการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.47$) ตามลำดับ

1.2 กลุ่มผู้บริหารที่ดำรงตำแหน่งมากกว่า 4 ปี แต่ไม่เกิน 8 ปี เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.32$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ความรู้และทักษะ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.51$) การปฏิบัติตน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.25$) และการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.23$) ตามลำดับ

1.3 กลุ่มผู้บริหารที่ดำรงตำแหน่งมากกว่า 8 ปี เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.47$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ การปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.74$) ความรู้และทักษะ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.32$) และการปฏิบัติตน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.31$) ตามลำดับ

ผลการตรวจสอบความต้องการในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง มีดังนี้

กลุ่มผู้บริหารที่ดำรงตำแหน่งไม่เกิน 4 ปี ข้อที่มีค่าความถี่สูงสุด 3 ลำดับแรก คือ ด้านการปฏิบัติตน ได้แก่ ความมุ่งมั่นทุ่มเท มีจิตวิญญาณอาสา ที่จะปฏิบัติหน้าที่ในเขตพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร ($f=15$) ด้านความรู้และทักษะ ได้แก่ ความรู้และความเข้าใจภาษาท้องถิ่น ทวีภาษา ($f=14$) ด้านการปฏิบัติงาน ได้แก่ เครือข่ายการจัดการศึกษาในรูปแบบชมรมนั้กจัดการศึกษาพื้นที่สูงถิ่นทุรกันดาร ($f=13$)

กลุ่มผู้บริหารที่ดำรงตำแหน่งมากกว่า 4 ปี แต่ไม่เกิน 8 ปี ข้อที่มีค่าความถี่สูงสุด 3 ลำดับแรก คือ ด้านความรู้และทักษะ ได้แก่ ความสามารถเชิงบูรณาการในการบริหารงานให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ($f=15$) ด้านการปฏิบัติตน ได้แก่ วิสัยทัศน์ในการสร้างโอกาสทางการศึกษาแก่โรงเรียนในเขตพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร ($f=14$) ด้านการปฏิบัติงาน ได้แก่ การสร้างทีมงานและใช้การทำงานเป็นทีม ($f=13$)

กลุ่มผู้บริหารที่ดำรงตำแหน่งมากกว่า 8 ปี ข้อที่มีค่าความถี่สูงสุด 3 ลำดับแรก คือ ด้านการปฏิบัติงาน ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีเครือข่ายทางวิชาการ ($f=15$) ด้านความรู้และทักษะ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมในการจัดการศึกษาสำหรับโรงเรียนในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร ($f=14$) ด้านการปฏิบัติตน ได้แก่ วิสัยทัศน์ในการสร้างโอกาสทางการศึกษาแก่โรงเรียนในเขตพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร ($f=13$)

2. ผลการสร้างแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง มี 3 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1 การดำเนินการก่อนการพัฒนา ได้แก่ 1. การสร้างเครือข่าย 2. การวิเคราะห์ความต้องการ 3. การกำหนดแนวทาง

ชั้นที่ 2 การดำเนินการพัฒนา ได้แก่ 1. การให้ความรู้และสร้างความตระหนัก 1.1 การศึกษาด้วยตนเอง 1.2 การประชุมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ 1.2.1 การหนุนนำ 1.2.2 การศึกษารายกรณี 2. การศึกษาพื้นที่จริง 2.1 การใช้สถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี เป็นสถานที่ในการศึกษาดูงาน 2.2 การใช้สถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดีเป็นสถานที่ในการฝึกงาน 3. การสรุป นำเสนอองค์ความรู้ และประเมินผล

ชั้นที่ 3 การดำเนินการหลังการพัฒนา ได้แก่ 1. การประยุกต์ใช้ความรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานในสถานศึกษาของตนเอง 2. การติดตาม ส่งเสริมและสนับสนุน เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจโดยใช้การหนุนนำ 3. การสรุปและรายงานผลการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษา 4. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถอดบทเรียนและขยายผล เป็นการแลกเปลี่ยนวิธีการ แนวคิดใหม่หรือนวัตกรรมพร้อมทั้งผลงานที่ได้นำไปใช้ในการบริหารงานในสถานศึกษาจนประสบผลสำเร็จเพื่อเป็นต้นแบบให้แก่ผู้อื่นได้นำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

ผลการตรวจสอบแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความถูกต้องครอบคลุม อยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผลการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง มีดังนี้ 1) วิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาของกลุ่ม 2) ดำเนินการพัฒนา เช่น การศึกษาดูงานสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี การจัดประชุมเชิงปฏิบัติ สัมภาษณ์ผู้บริหาร สังเกตสภาพทั่วไปของสถานศึกษา การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง การเชิญวิทยากรยอดครูผู้มีอุดมการณ์มาเป็นวิทยากรให้ความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์หลังการพัฒนาจัดตั้งกลุ่มเครือข่าย (ไลน์) รายงานผลการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษาภายในเครือข่ายผ่านช่องทางที่กำหนดเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดกิจกรรมนิเทศติดตามให้กำลังใจและร่วมกันประชุมสรุปปัญหา อุปสรรคและให้ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาโรงเรียน เผยแพร่ผลงานของสถานศึกษาในเครือข่ายในโอกาสต่าง ๆ

4. ผลการประเมินแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง มีดังนี้

4.1 กลุ่มผู้บริหารที่ดำรงตำแหน่งไม่เกิน 4 ปี เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.63$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.70$) กระบวนการพัฒนา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.62$) และผลที่ได้รับจากการพัฒนา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.59$) ตามลำดับ

4.2 กลุ่มผู้บริหารที่ดำรงตำแหน่งมากกว่า 4 ปี แต่ไม่เกิน 8 ปี เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.57$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ

ผลที่ได้รับจากการพัฒนา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.60$) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.58$) และกระบวนการพัฒนา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.52$) ตามลำดับ

4.3 กลุ่มผู้บริหารที่ดำรงตำแหน่งมากกว่า 8 ปี เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.67$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ กระบวนการพัฒนา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.71$) ผลที่ได้รับจากการพัฒนา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.68$) และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.63$) ตามลำดับ

สรุปและวิจารณ์ผล

ผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

ผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาฯ ของกลุ่มที่ดำรงตำแหน่งไม่เกิน 4 ปี พบว่า มีความมุ่งมั่นทุ่มเท มีจิตวิญญาณอาสา มีความรู้และความเข้าใจภาษาท้องถิ่น ทวิภาษา กลุ่มที่ดำรงตำแหน่งมากกว่า 4 ปี แต่ไม่เกิน 8 ปี มีความสามารถเชิงบูรณาการในการบริหารงาน มีวิสัยทัศน์ในการสร้างโอกาสทางการศึกษา มีการสร้างทีมงาน และทำงานเป็นทีม กลุ่มที่ดำรงตำแหน่งมากกว่า 8 ปี มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีเครือข่ายทางวิชาการ มีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมในการจัดการศึกษา มีวิสัยทัศน์ในการสร้างโอกาสทางการศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ ประสบการณ์และมีการปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน จึงทำให้เกิดความต้องการในการพัฒนาตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ มนต์นภัส มโนการณ (2555 : 166-173) ที่ศึกษาเรื่อง เงื่อนไขความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร ได้แก่ การสร้างแรงจูงใจ การจัดสวัสดิการ การเสริมสร้างขวัญกำลังใจ ปรับเปลี่ยนวิธีการประเมินการปฏิบัติงาน การให้รางวัล และการยกย่องเชิดชูเกียรติ ยังไปสอดคล้องกับงานวิจัยของ สำเนา หมั่นแจ่ม (2555) ที่ศึกษาเรื่อง องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง พบว่า มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การมีอุดมการณ์ 2) ความคิดสร้างสรรค์ 3) การเป็นแบบอย่างที่ดี 4) การสร้างแรงบันดาลใจ 5) การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม และสอดคล้องกับแนวคิดของ Hartly and Hinksman. (2003) ที่กล่าวว่า ภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของผู้บริหารที่จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความมั่นใจและเป็นหลักในการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ผลการสร้างแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

ผลการสร้างแนวทางการพัฒนาฯ ประกอบด้วย ด้านการปฏิบัติตน ด้านความรู้และทักษะ และด้านการปฏิบัติงาน มี 3 ชั้น คือ ชั้นที่ 1 การดำเนินการก่อนการพัฒนา ได้แก่ สร้างเครือข่าย วิเคราะห์ความต้องการ กำหนดแนวทาง ชั้นที่ 2 การดำเนินการพัฒนา ได้แก่ การให้ความรู้และสร้างความตระหนัก ประชุมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ การหนุนนำ การศึกษารายกรณี หรือการใช้การศึกษาพื้นที่จริง โดยการใช้สถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี เป็นสถานที่ในการศึกษาดูงานหรือเป็นสถานที่ในการฝึกงาน การสรุป นำเสนอองค์ความรู้ และประเมินผล ชั้นที่ 3 การดำเนินการหลังการพัฒนา ได้แก่ การประยุกต์ใช้ความรู้ การติดตาม ส่งเสริมและสนับสนุน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถอดบทเรียนและขยายผล การสรุปรายงานผล ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่มีขั้นตอนกระบวนการสัมพันธ์

กันโดยใช้แนวคิดทฤษฎีระบบมาเป็นหลักในการพัฒนาที่ชัดเจน สอดคล้องกับแนวคิดของ ศิริชัย กาญจนวาสี (2547 : 46) ที่กล่าวว่า แนวทางอาจเป็นเพียงของจริงหรือการจำลองของจริง หรืออาจจะมีลักษณะเป็นทฤษฎี หรืออาจเป็นการเชื่อมโยงทฤษฎีสู่รูปธรรมหรือการปฏิบัติได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ จันทราณี สงวนนาม (2551 : 93-94) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบของระบบ จะต้องมีส่วนสัมพันธ์กัน หรือมีผลกระทบต่อกันและกัน หมายความว่า ถ้าองค์ประกอบของระบบตัวใดตัวหนึ่งเปลี่ยนไปก็จะมีผลต่อการปรับเปลี่ยนขององค์ประกอบตัวอื่นด้วย เชื่อในหลักการของความมีเหตุ มีผลของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์ได้และเชื่อว่าปัญหาทางการบริหารที่เกิดขึ้นมักจะมีสาเหตุที่มากกว่าหนึ่งสาเหตุ ยังไปสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักดิ์ชัย ภูเจริญ (2553 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า กระบวนการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน มีการดำเนินการ ดังนี้ ขั้นที่ 1 การเตรียมการ ขั้นที่ 2 การประเมินก่อนการพัฒนา ขั้นที่ 3 การพัฒนา ขั้นที่ 4 การประเมินหลังการพัฒนา และไปสอดคล้องกับงานวิจัยของ Bush และ Grover (2004) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำ : หลักฐานและความเชื่อ ผลการวิจัยพบว่า ธรรมชาติและเนื้อหาของโปรแกรมเรื่องภาวะผู้นำมีความคล้ายคลึงกันทั่วโลก มีการพัฒนาภาวะผู้นำด้วยวิธี การเรียนรู้บนพื้นฐานของการทำงานการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การเป็นพี่เลี้ยง และการสอนงาน ได้แก่ การเป็นพี่เลี้ยงและการสอนงาน การเรียนรู้บนพื้นฐานของงานและจากประสบการณ์ เช่น การได้รับมอบหมายงาน การหมุนเวียนงาน และการฝึกงาน

ผลการตรวจสอบแนวทางการพัฒนา มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์และความถูกต้องครอบคลุม อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้จะเป็นเพราะว่า แนวทางการพัฒนา เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและความต้องการของผู้ที่ประสงค์จะพัฒนาตนเองด้วยความสมัครใจ จึงเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับความต้องการอย่างแท้จริง และสามารถกำหนดเป้าหมายและเลือกวิธีในการพัฒนาตนเองได้อย่างเป็นอิสระ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักดิ์ชัย ภูเจริญ (2553 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัย รูปแบบการพัฒนา จากผลการประเมิน พบว่า ความเหมาะสมภาพรวม อยู่ในระดับมาก จึงทำแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความถูกต้องครอบคลุม อยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภกร เมฆขยายและคณะ (2557 : 144) ที่ศึกษาเรื่อง การจัดการศึกษาในเขตพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร พบว่า จากการรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูล ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความสอดคล้อง และความเป็นประโยชน์ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ผลการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

ผลการดำเนินการพัฒนา มีดังนี้ การดำเนินการก่อนการพัฒนา มีการวิเคราะห์ความต้องการโดยใช้เครือข่าย 10 เครือข่าย มีการดำเนินการ คือ กลุ่มที่ดำรงตำแหน่งไม่เกิน 4 ปี กิจกรรมพัฒนา ได้แก่ 1) สำรวจความต้องการ 2) ศึกษาดูงานสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี 3) จัดประชุมเชิงปฏิบัติ ผลที่เกิดขึ้น คือ 1) มีความรู้และเข้าใจการจัดการเรียนการสอน 2) มีความตระหนักและปฏิบัติตนด้วยความมุ่งมั่นทุ่มเท มีจิตวิญญาณอาสา 3)

สร้างเครือข่ายจัดการศึกษาในรูปแบบชมรม 4) สร้างอุดมการณ์และมีเป้าหมายชัดเจน กลุ่มที่ดำรงตำแหน่งมากกว่า 4 ปี แต่ไม่เกิน 8 ปี กิจกรรมพัฒนา ได้แก่ 1) สำรวจความต้องการ 2) ศึกษาดูงานสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี 3) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ผลที่เกิดขึ้น คือ 1) สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับครู 2) ศึกษาเรียนรู้จากสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดีและนำคณะครูร่วมทำกิจกรรมไปพร้อม ๆ กัน 3) สร้างทีมงานร่วมกันทำงานกับครู ชมเชยและยกย่อง กลุ่มที่ดำรงตำแหน่งมากกว่า 8 ปี กิจกรรมพัฒนา ได้แก่ 1) สำรวจความต้องการ 2) ศึกษาดูงานสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี 3) จัดการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4) เชิญวิทยากร ยอดครูผู้มีอุดมการณ์มาเป็นวิทยากรให้ความรู้ ผลที่เกิดขึ้น คือ 1) พัฒนาแสวงหาความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน 2) สร้างเครือข่ายความร่วมมือทำงานร่วมกัน 3) สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับครู จะเห็นว่าแนวทางมีขั้นตอนดำเนินงานที่ชัดเจน สามารถเลือกวิธีการพัฒนา สอดคล้องกับความต้องการของผู้เข้ารับการพัฒนา โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน ซึ่งประยุกต์มาจากรูปแบบการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารของ สีนอจ ลำพูนพงศ์และคณะ (2557 : 76-96) ได้แก่ 1) การดำเนินการก่อนการพัฒนา หมายถึง การสร้างเครือข่ายในการพัฒนา 2) การดำเนินการพัฒนา หมายถึง การให้ความรู้และสร้างความตระหนัก เป็นการศึกษาด้วยตนเอง 3) การดำเนินการหลังการพัฒนา หมายถึง การนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการพัฒนาไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานในโรงเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุธรรม ธรรมทัศนานนท์ (2549) ที่ศึกษาเรื่อง การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารฯ และเพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาฯ ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนา คือ “รูปแบบพัฒนาแบบบูรณาการจากผู้บริหารสู่ผลลัพธ์การพัฒนาประเทศ” โดยเน้นการบูรณาการ 2 ระดับ คือ 1) ขั้นตอนสาระการพัฒนา วิธีและกิจกรรมการพัฒนาประเทศที่เป็นกระบวนการแบบบูรณาการ 2) ผลลัพธ์การพัฒนาประเทศแบบบูรณาการ มีขั้นตอนการพัฒนา 4 ขั้น คือ (1) ขั้นประเมิน (2) ขั้นเตรียม (3) ขั้นดำเนินการ (4) ขั้นประเมินผล สอดคล้องกับงานวิจัยของ จามจุรี จำเมือง (2548 : 123-131) ที่ศึกษาเรื่อง รูปแบบภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบภาวะผู้นำ มี 6 ด้าน คือ 1) ด้านวิสัยทัศน์ 2) ด้านการเรียนการสอน 3) ด้านสภาพแวดล้อมทางการเรียน 4) ด้านชุมชน 5) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 6) ด้านพัฒนาสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kho (2001) ที่ศึกษาเรื่อง การประเมินประสิทธิผลโครงการพัฒนาภาวะผู้นำระดับโลก ของสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัย พบว่า การมอบหมายให้ศึกษาดูงานเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหาร ทำให้ได้เรียนรู้วัฒนธรรม การปรับตัว เกิดการเชื่อมั่นในตนเอง เกิดการใฝ่รู้ในบริบทของโลก เข้าใจสถานการณ์ในเชิงลึก ข้อค้นพบของการวิจัยครั้งนี้ เน้นความสำคัญของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hartley และ Hinkaman (2003) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำ : การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำเป็นการพัฒนาความสามารถเพื่อช่วยให้บุคคลเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยวิธีการใหม่ ๆ และนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม สามารถพัฒนาได้ 2 ลักษณะ คือ 1) ลักษณะที่เป็นทางการ เช่น หลักสูตรฝึกอบรม โปรแกรมการพัฒนา และโปรแกรมการศึกษา และ 2) ลักษณะที่ไม่เป็นทางการซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการพัฒนาภาวะผู้นำ เช่น ประสบการณ์จากการปฏิบัติงานจริง

ผลการประเมินแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง อภิปรายผลได้ ดังนี้

ผลการประเมินฯ โดยรวม พบว่า กลุ่มที่ดำรงตำแหน่งไม่เกิน 4 ปี กลุ่มที่ดำรงตำแหน่งมากกว่า 4 ปี แต่ไม่เกิน 8 ปี และกลุ่มที่ดำรงตำแหน่งมากกว่า 8 ปี โดยรวม ด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ด้านกระบวนการพัฒนา และด้านผลที่ได้รับจากการพัฒนา อยู่ในระดับมากที่สุด ทุกด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้ประเมินเห็นว่าแนวทางการพัฒนาสามารถพัฒนาได้จริง สอดคล้องกับความต้องการ เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานตรงตามภารกิจการดำเนินงานในสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวรินทร์ จาริยานิช (2555 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารสถานศึกษาบนเขตพื้นที่สูงที่ผู้เรียนเป็นชาวไทยภูเขา : กรณีศึกษาสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดตาก พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริม คือ ผู้บริหารมีความรู้ ความสามารถ และมีการสร้างแรงจูงใจ ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค คือ บุคลากรไม่เพียงพอ ชุมชนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อผู้บริหาร ครูย้ายออกบ่อย ความสามารถของครูไม่ตรงกับความต้องการ ครูขาดแรงจูงใจในการทำงาน แนวทางการพัฒนา คือ ปรับการเรียนการสอน ปรับทัศนคติ พัฒนาบุคลากร ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีรายได้ ส่งเสริมให้คนในชุมชนได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น ปลูกฝังทัศนคติที่ดีที่ถูกต้องแก่ครูและบุคลากร สร้างความเข้าใจอันดีกับชุมชน และพัฒนาวิธีการอยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วชิราพร สุวรรณศรวล (2556 : 182) ที่ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาในเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย พบว่า ปัจจัยนำเข้าที่เกี่ยวข้องกับงานบุคลากร งานวิชาการ และงานบริหารทั่วไป ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการบริหารงานโดยใช้แรงจูงใจในการขับเคลื่อนผลผลิตเกี่ยวข้องกับโอกาสทางการเรียนของนักเรียนที่สามารถเรียนจบการศึกษาภาคบังคับและประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัวได้ ใช้การพัฒนาทรัพยากรบุคคล โดยการใช้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นคู่กับครูปกติซึ่งจะทำให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาในเขตพื้นที่สูงเป็นไปอย่างมีความหมาย

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่สูงมีความต้องการในการพัฒนาตนเองในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษา ซึ่งอาจจะมีความต้องการพัฒนาแตกต่างกันไปบ้าง เนื่องจากมีความรู้ ประสบการณ์และมีการปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน แต่ก็มีเป้าหมายเดียวกันคือต้องการให้กระบวนการบริหารในสถานศึกษามีคุณภาพ จึงทำให้ผลการตรวจสอบความต้องการในการพัฒนาฯ ของผู้บริหารมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาฯ ประกอบด้วย ด้านการปฏิบัติตน ด้านความรู้และทักษะ และด้านการปฏิบัติงาน มี 3 ชั้น คือ ชั้นที่ 1 การดำเนินการก่อนการพัฒนา ชั้นที่ 2 การดำเนินการพัฒนา และชั้นที่ 3 การดำเนินการหลังการพัฒนา ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาฯ ที่มีขั้นตอนกระบวนการสัมพันธ์กันโดยใช้แนวคิดทฤษฎีระบบมาเป็นหลักในการพัฒนาที่ชัดเจน จึงทำให้ผลการตรวจสอบแนวทางการพัฒนาฯ มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์และความถูกต้องครอบคลุม อยู่ในระดับมากที่สุด และผลจากการกลับไปประเมินผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งทุกกลุ่มเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ผลโดยรวมจึงอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่สูงมีความต้องการในการ

พัฒนาตนเอง ประกอบกับแนวทางการพัฒนาฯ เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นความต้องการพัฒนาด้วยความสมัครใจ สามารถกำหนดเป้าหมาย และเลือกวิธีในการพัฒนาได้อย่างเป็นอิสระ จึงเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับความต้องการอย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ นลธวัช ยุทธวงศ์ (2556 : 36) ที่ศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาบุคลากรสายการสอนในวิทยาลัยเทคนิคของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เขตภาคเหนือตอนล่าง ที่ได้สรุปว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ภายในองค์กร เพื่อให้ได้ทรัพยากรบุคคลที่มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยอาศัยกระบวนการต่าง ๆ ที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เริ่มตั้งแต่การวางนโยบายและการวางแผน การวิเคราะห์งาน การสรรหา การคัดเลือก การฝึกอบรมและการพัฒนา การประเมินผล การปฏิบัติงาน การจ่ายค่าตอบแทน สวัสดิการและผลประโยชน์ และการพัฒนาองค์กร ซึ่งจะต้องทำงานร่วมกันทุกฝ่ายทุกระดับเพื่อบริหารจัดการกระบวนการเพื่อวางแผนและดำเนินการบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพในการทำงาน เพื่อผลิตผลผลิตสูงสุดขององค์กร

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องรับผิดชอบทั้งหมดควรนำแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง ไปใช้เป็นแนวทางในการพิจารณา ตั้งแต่ระดับ มหาวิทยาลัยที่ทำหน้าที่ผลิตครู สถาบันพัฒนาครู ผู้บริหารระดับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานศึกษาธิการภาค สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั้งมัธยมและประถม โดยเฉพาะสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรมีการพิจารณาบรรจุแต่งตั้งผู้ที่จะดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่สูง จากผู้ที่มีประสบการณ์ มีความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนบนพื้นที่สูง พร้อมทั้งจะเสียสละและทุ่มเทให้กับการทำงานเพื่อให้เด็กนักเรียนบนพื้นที่สูงได้มีโอกาสเรียนหนังสืออย่างมีคุณภาพ และควรศึกษาระบบการนิเทศ ติดตาม และมาตรฐานการบริหารของแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูงที่พัฒนาขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการสำเร็จลุล่วงลงได้เกิดจากความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ องคมนตรี ศาสตราจารย์นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ดร.รังสรรค์ มณีเล็ก รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน คุณหญิงมา วรวรรณ อยุธยา อดีตเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน นายพิชญ ตูลสุข ผู้ตรวจราชการ กระทรวงศึกษาธิการ และนายสินอาจ ลำพูนพงศ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้กรุณาเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูงในครั้งนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการที่ได้สนับสนุนทุนวิจัยสำหรับการดำเนินการ ขอขอบพระคุณ นายชลา อรรถธรรม ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดร.รมย์ พะโยม ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ที่ได้ให้การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงาน ขอขอบคุณ คุณนงนุช โอวาทชัยพงศ์ ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษาสำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน ขอขอบคุณ คุณณภักซ์

เพชรไทย และคุณปวีณา เขียวอ่อน ที่ช่วยประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ สำหรับการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ และที่สำคัญยิ่ง ขอขอบพระคุณ นายณรงค์ อภัยใจ ประธานชมรมนักรจัดการศึกษาในเขตพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดารและคณะกรรมการทุกท่าน พร้อมทั้งคณะผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูงที่ได้กรุณาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ที่ได้ก่อกำเนิด เลี้ยงดู ครู อาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ ประสาทวิชาความรู้ จนทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในชีวิตในวันนี้ คุณประโยชน์อันพึงมีจากแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบและอุทิศแด่ผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่าน

เอกสารอ้างอิง

- จันทร์ธานี สงวนนาม. (2551). **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : บั๊ค พอยท์.
- นลธวัช ยุทธวงศ์. (2556). **กลยุทธ์การพัฒนาบุคลากรสายการสอนในวิทยาลัยเทคนิคของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เขตภาคเหนือตอนล่าง**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา ยุทธศาสตร์ การบริหารและการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- ภูวรินทร์ จาริยานิช. (2555). **ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารสถานศึกษาบนเขตพื้นที่สูงที่ผู้เรียนเป็นชาวไทยภูเขา : กรณีศึกษาสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในจังหวัดตาก**. ปริญญาการศึกษา มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มนต์นภัส มโนการณ. (2555). **การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร**. ปริญญาการศึกษา ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (24 สิงหาคม 2550). **ราชกิจจานุเบกษา**. 1(55). หน้า 15.
- วชิราพร สุวรรณศรวล. (2556). **รูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาในเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย**. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ 15 ฉบับพิเศษ พุทธศักราช 2556.
- ศักดิ์ชัย ภูเจริญ. (2553). **การสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาภาวะผู้นำทางการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2547). **ทฤษฎีการประเมิน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภากร เมฆขยายและคณะ. (2557). **รายงานการวิจัยรูปแบบการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร**. กระทรวงศึกษาธิการ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

- สำเนา หมิ่นแจ่ม. (2555). องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูง. วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 13(2), 53 - 69.
- Bush, T. and D. Grover. (2004). **Leadership development : Evidence and beliefs**. United Kingdom : Lincoln University.
- Hartly, J. and B Hinksman. (2003). **Leadership development : A systemtic review of the literature**. Warwickshire : Warwick Business School.
- Kho.E.C. (2001). **An evaluation study of a united states based global leadership development program**. [CD-ROM]. Abstracts from dissertation abstracts internation : 3009228.

การศึกษาผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดศรีสัตตนาคน บ้านก้างปลา ตำบลชัยพฤกษ์
อำเภอเมือง จังหวัดเลย

A study of Mural painting at Srisattanake Temple Ban-Kangpla
Chaiyapuk sub-District, mueng Loei District

ไทยโรจน์ พวงมณี¹ ยูพดี ชินพีระเสถียร² รวิภักดิ์ ปรีชากุลดำรง³
Thairoj Puangmanee, Yoopadee Chinperasateran, Rawipak Prechakundomrong

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดศรีสัตตนาคน บ้านก้างปลา ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมือง จังหวัดเลย 2) ศึกษาสุนทรียศาสตร์ในผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดศรีสัตตนาคน บ้านก้างปลา ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมือง จังหวัดเลย ผู้วิจัยใช้กลุ่มประชากรเป้าหมายจำนวน 18 คน ประกอบด้วย เจ้าอาวาส นักวัฒนธรรม ประชาชนชาวบ้าน ชาวบ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการให้ข้อมูล ใช้แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกข้อมูล การสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ประกอบภาพถ่าย ผลการศึกษาพบว่า (1) ผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่สร้างในวัดมักเรียกว่า “งานพุทธศิลป์” ที่สร้างขึ้นตามความเชื่อและหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนา สำหรับเป้าหมายในการสร้างนั้นก็เพื่อต้องการให้ชาวบ้านในชุมชนเกิดความเชื่อมั่นศรัทธาและเป็นตัวแทนของพระพุทธรูปองค์ในพุทธศาสนา การสร้างผลงานจิตรกรรมล้วนต้องการก่อให้เกิดผลกระทบด้านความงามให้กับผู้คนในชุมชนและพร้อมที่จะเข้ามาประกอบกิจกรรมทางศาสนา สำหรับ (2) สุนทรียศาสตร์ในผลงานจิตรกรรมฝาผนังนั้นเกิดจากการที่ช่างแต่เดิมมีการสร้างความประสานสัมพันธ์ของรูปทรง โครงสร้างและองค์ประกอบต่างๆที่สัมพันธ์กับหลักธรรมคำสอนและเรื่องราวในพุทธศาสนาทั้งพุทธประวัติ ทศชาติชาดก พระเวสสันดรชาดก ส่งผลทำให้ผู้คนมีแบบของการรับรู้ชื่นชมที่มาจากหลักการเดียวกันและมีความถูกต้อง

คำสำคัญ : สุนทรียศาสตร์, วัดศรีสัตตนาคน, จิตรกรรมฝาผนัง, ช่างแต่เดิม

Abstract

This research was a qualitative research. The purposes were: 1) to study the Mural Painting in Wat Srisattanake. 2) to study aesthetic of Mural Painting in Wat Srisattanake. The target groups were 18 people including the abbots, the leaders' communities, the local scholars and local people. The quantitative research instrument were interview forms, recorded data

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย Email : tjai-roj@hotmail.com

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

³ อาจารย์ประจำสาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

forms and discuss group. The collected data were analyzed by description. The result of the study were:

- 1) The mural paintings were built and made by people believes and principles of Buddhism. were made for being a sign of Buddhism and making people believe in Buddhism.
- 2) The aesthetic of Mural Painting were made by merging principles of Buddhism, the stories in Buddhism history and structure format of Buddhist Arts .

Keywords: Aesthetics , Srisattanake Temple, mural paintings, Painter

บทนำ

จังหวัดเลยเป็นจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนที่เป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับอารยธรรมล้านช้าง ที่มีการเคลื่อนที่ของผู้คนผ่านการล่าอาณานิคมในแถบลุ่มแม่น้ำโขง เมื่อกล่าวถึงวัฒนธรรมของจังหวัดเลยพบว่ามีความหลากหลายแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ มีทั้งที่มีการรับรูปแบบและอิทธิพลทางด้านเนื้อหาเรื่องราวมาจากอาณาจักรล้านช้างและในพื้นที่ภาคกลาง

บ้านก้างปลาเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีการตั้งมากกว่า 383 ปีโดยชาวบ้านเชื่อว่าคนกลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาอยู่คือ นายพรานจากอาณาจักรล้านช้างที่เดินทางเข้ามาล่าสัตว์เมื่อเห็นว่าพื้นที่บ้านก้างปลาที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยธรรมชาติ สัตว์และอยู่ใกล้แหล่งน้ำจึงอยู่ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่อย่างถาวรและมีการต้อนรับคนที่อพยพเข้ามาอยู่ จึงเกิดเป็นชุมชนขึ้นพร้อมกับมีการตั้งวัดขึ้น ส่วนชื่อบ้านก้างปลานั้นก็ได้มีการตั้งในภายหลังโดยพิจารณาจากพื้นที่และบริเวณที่เต็มไปด้วยป่าและต้นก้างปลาที่ขึ้นอยู่เต็มบริเวณห้วยหนอง คลองบึง โดยลักษณะเฉพาะของต้นไม้ชนิดนี้คือลำต้นและกิ่งก้านมีการแผ่ขยายออกไปคล้ายก้างปลา มีผลคล้ายไขผลแก่เมื่อร่วงหล่นจากต้นจะเป็นอาหารของปลาที่อาศัยร่วมเงาของต้นไม้

วัดศรีสัตตนาคนาคตามบันทึกของวัดพบว่ามีการสร้างมาราวปีพุทธศักราช 2206 ได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อปีพุทธศักราช 2225 เดิมชาวบ้านเรียกว่า “วัดใต้” มีพื้นที่ของวัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าประมาณ 6 ไร่ ชื่อวัดศรีสัตตนาคนาค มีความหมายถึง ความเป็นใหญ่ สามารถแยกคำออกได้เป็น “ศรี” หมายถึง สิริมงคล คำว่า “สัตต” หมายถึง เจ็ด ส่วนคำว่า “นาค” หมายถึง งูใหญ่ในตำนาน ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อของชุมชน ดังที่ นัยนา อรรถนารถ (2551 : 34) ได้ศึกษาและพบว่า การที่ชาวบ้านเรียกว่า ศรีสัตตนาคนาค นั้นเป็นเพราะมีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่า มีพญานาคมาปรากฏกายให้เห็นโดยปรากฏกายในบริเวณพื้นที่ด้านหลังสิมในทุกๆปี และชาวบ้านก็ร่วมกันแก้เคล็ดเพื่อไม่ให้พญานาคมาร่วมกวนด้วยการตั้งใช้วัดใหม่เป็น “วัดศรีสัตตนาคนาค” ซึ่งเมื่อเปลี่ยนชื่อใหม่พญานาคก็ไม่ร่วมกวนและปรากฏกายให้เห็นอีกเลย

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “วัด” จะหมายถึงพื้นที่เฉพาะที่มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นพื้นที่เชิงสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา โดยการสร้างวัดเริ่มขึ้นที่ประเทศอินเดียที่นิยมสร้างเจดีย์บรรจุอัฐิของพระเจ้าจักรพรรดิและของผู้ทรงคุณธรรมในศาสนา ต่อมาเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน กษัตริย์และผู้นับถือพระองค์ก็ได้นำเอาพระบรมสารีริกธาตุบรรจุไว้ในสถูปที่สร้างขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อให้คนมาสักการบูชา เมื่อมีคนเข้ามามากขึ้นจึงเกิดการสร้างวัดที่มี

องค์ประกอบอื่นๆเข้ามา เบญจมาศ แพทอง (2537: 104-105) กล่าวว่า การสร้างวัดในพุทธศาสนานั้นมี 2 ลักษณะคือ การสร้างวัดพุทธเจดีย์ที่ใช้สำหรับการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และวัดอนุสาวรีย์ที่มีการบรรจุอัฐของบุคคลต่างๆ แต่เดิมนั้นจะไม่มีการสร้างโบสถ์หรือกุฏิ แต่เมื่อพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองขึ้น พระภิกษุสงฆ์ก็มีจำนวนมากขึ้นจึงมีการสร้างสิมและมีการกำหนดขอบเขตพัทธสีมาขึ้นเพื่อจำกัดเป็นเขตทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ การสร้างวัดศรีสัตตนาคนานนท์บ้านก้างปลานั้นผู้เกี่ยวข้องมักมีการเลือกพื้นที่ตั้งให้อยู่ในชุมชนหรืออยู่แม่น้ำ มีการจัดวางผังไปตามสภาพภูมิประเทศและทางสัญจรเป็นหลัก แต่ก็ไม่ได้เคร่งครัดในเรื่องของการหันหน้าวัดไปทางทิศตะวันออก เนื่องจากทิศทางของวัดไม่มีกำหนดไว้ในพระธรรมวินัย (พระสมัชชรินทร์ ประเสริฐแก้ว, 2549 : 5) ภายในวัดมีการสร้างถาวรวัตถุที่สนองต่อความเชื่อในพุทธศาสนา ประกอบด้วยสิม ศาลาการเปรียญ หอระฆัง กุฏิ พระพุทธรูปอันเป็นพระประธานของวัด ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีส่วนในการบรรยายภาพทางพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

คำว่า “จิตรกรรมฝาผนัง” หมายถึง ผลงานการวาดภาพพระบายสีที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ อารมณ์ความรู้สึกและจินตนาการของช่างแต้มโดยมีเป้าหมายเพื่อการสื่อสารและสะท้อนประสบการณ์ของตนเองที่มีต่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์ที่ได้กระทบหรือสัมผัสมีส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนาและหลักธรรมคำสอน

การสร้างงานจิตรกรรมฝาผนังในเขตชนบทนั้นมักมีการนำเรื่องราวของชนบประเพณีร่วมระหว่างพุทธศาสนากับพราหมณ์ จึงมีการดึงเอาคติความเชื่อเหล่านั้นมาสร้างเป็นรูปแบบที่สามารถรับรู้ได้ เช่น คติการวางตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังบนบนสิม เช่น ด้านหลังพระประธานมักเป็นภาพเรื่องราวของการประสูติ ตรัสรู้ ปรีนิพาน สอนผนังตรงกันข้ามมักมีเรื่องราวเกี่ยวกับมารผจญ เช่นเดียวกับความเชื่อในเรื่องของความงามเชิงสุนทรียศาสตร์ที่แต่ละยุคสมัยมีการกำหนดขึ้นมาแสดงเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มคนและชุมชน เช่น การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังด้วยสีคราม สีเหลืองที่ได้มาจากธรรมชาติของช่างแต้มในภาคอีสาน นอกจากนี้ สันติ เล็กสุขุม (2548 : 321-328) กล่าวว่าเรื่องราวที่ถูกนำมาใช้ในการสร้างงานจิตรกรรมฝาผนัง มักไม่พ้นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ ปรีนิพาน โดยเรื่องราวของพระพุทธองค์นั้นช่างแต้มจะมีการปรุงแต่งด้วยการเสริมพุทธบารมีให้กับพระพุทธองค์เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความศรัทธาให้กับพุทธศาสนิกชนที่เดินทางเข้ามาทำบุญที่วัด

สำหรับสุนทรียศาสตร์แล้วเป็นศาสตร์ทางปรัชญาที่ศึกษาด้านคุณค่าที่อยู่ในผลงานศิลปกรรมและธรรมชาติ โดยจะมีการค้นหาความหมายและแก่นแท้ในการตัดสินความงาม (ศรีนิวาสน์, จี, 2545 : 2-3) โดยแนวคิดเกี่ยวกับตำแหน่งของความงามเชิงสุนทรียศาสตร์นั้นมาจากแนวคิดที่ว่า (1) ความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุและเป็นสิ่งที่ติดตัวมากับวัตถุ เช่น จากทรวดทรง สีและเป็นความงามที่มีอยู่ตลอดไป ซึ่งแนวทางการพิจารณาความงามจะดูจากหน้าที่ของสิ่งนั้นได้ทำหน้าที่ให้สำเร็จ (2) ความงามเป็นความรู้สึกเพลินเพลิน หรือ จิตนิยม ที่เชื่อว่าการรู้ความงามจะเกี่ยวข้องกับตัวผู้รับรู้โดยมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกนึกคิด จิตสำนึกและการนำเอาประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์เข้ามาช่วยคิดและตัดสิน และ (3) ความงามเป็นคุณสมบัติร่วมระหว่างวัตถุนิยมกับจิตนิยม โดยคุณค่าจะเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างความสนใจของผู้ชมกับสิ่งที่ผู้ชมสนใจ (พวง มินอก, 2536 : 382) สำหรับเกณฑ์ในการตัดสินคุณค่าความงามในเชิงสุนทรียศาสตร์นั้นสามารถตัดสินใจได้หลายแนวทางทั้งเชิงปรัชญา

ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา จิตวิทยา ทฤษฎีศิลปะ ซึ่งแต่ละศาสตร์ที่นำมาเชื่อมโยงกับสุนทรียศาสตร์ก็จะมีเงื่อนไขในการมองคุณค่าที่แตกต่างกันออกไป (สมเกียรติ ตั้งนโม, ม.ป.ป. : 37-38)

ผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่ถูกเขียนขึ้นบนผนังลิมในวัดสามารถที่จะช่วยพัฒนาให้ผู้คนได้ซึมซับพระธรรมผ่านรูปแบบและเนื้อหาของผลงานที่ผู้สร้างได้ถ่ายทอดและสื่อสารให้มีการรับรู้ในรูปลักษณะและเทคนิควิธีการต่างๆจนเป็นผลงาน รวมถึงเครื่องหมายและสัญลักษณ์บางอย่างเพื่อที่จะสะท้อนความเชื่อและความศรัทธาอันเป็นการยกย่องเทิดทูลพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นสิ่งเคารพบูชาของพุทธศาสนิกชนนับแต่อดีตที่ผ่านมา ซึ่งช่างมักนำเอาหลักธรรมคำสอนและหลักการปฏิบัติทางพุทธศาสนา มาสร้างเป็นเนื้อหาเรื่องราวพร้อมกับการเลื่อมใสศรัทธาเป็นสื่อในการถ่ายทอดให้เห็นถึงคุณค่าและความหมาย ส่งผลทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธคุณ พระธรรมคุณและพระสังฆคุณมากขึ้น นอกจากนี้นักวิชาการอย่าง ธีระพงษ์ สารภัญญ์ ,2545 ; บทคัดย่อ) สุมาลี เอกชนนิยม (2540 : บทคัดย่อ) พระมหาอุดม ปญญาโก (อรรถศาสตร์ศรี) (2547 : บทคัดย่อ) ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับงานจิตรกรรมฝาผนัง พบว่า ส่วนใหญ่ผลงานจิตรกรรมฝาผนังมีเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนามักมีความงามในเชิงเนื้อหาและรูปแบบ สำหรับความงามที่สัมผัสรับรู้ได้จะมาจาก การนำเสนอผ่านรูปแบบให้ปรากฏขึ้นเป็นรูปร่าง รูปทรง สี ผิวสัมผัสที่ผสมผสานจนเกิดการรับรู้ถึงความเหมาะสมลงตัวตามหลักการของการจัดวางภาพ เช่นเดียวกับความงามในเชิงเนื้อหาที่แสดงบทบาทให้ผู้สัมผัสเห็นถึงความงามตามความเชื่อที่แฝงอยู่ในจิตสำนึกของผู้รับสัมผัสผลงานนั้นๆ

จากที่กล่าวมาผู้วิจัยเห็นว่าวัดศรีสัตตนาคนเป็นวัดหนึ่งในเขตเมืองเลยที่มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน มีรูปแบบของการถาวรวัตถุที่มีลักษณะเฉพาะที่ถูกสร้างขึ้นมาโดยคนในชุมชนและช่างพื้นบ้านทั้งพระพุทธรูป ลิมภาพเขียนบนผนังลิมและงานตกแต่งประดับประดาอื่นๆที่ส่งผลให้ผลงานศิลปกรรมเหล่านี้เกิดความงามและมีคุณค่าทางความเชื่อและความรู้สึกของพุทธศาสนิกชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดศรีสัตตนาคน บ้านก้างปลา อำเภอมือง จังหวัดเลยสำหรับการสร้างองค์ความรู้เพื่อการเรียนรู้และพัฒนาสู่ฐานข้อมูลของวัดสู่การท่องเที่ยวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดศรีสัตตนาคน บ้านก้างปลา อำเภอมือง จังหวัดเลย
2. เพื่อศึกษาสุนทรียศาสตร์ที่อยู่ในผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดศรีสัตตนาคน บ้านก้างปลา อำเภอมือง จังหวัดเลย

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับผลงานจิตรกรรมฝาผนัง

จิตรกรรมฝาผนังอีสาน เป็นผลงานที่รวบรวมความรู้สึกนึกคิด และทักษะทางฝีมือของช่างเขียนเป็นอย่างดี ซึ่งภาพเขียนแต่ละภาพที่ช่างแต้มพื้นบ้านได้รังสรรค์ขึ้นมาต่างก็มีความเชื่อว่าจะให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการทางพุทธศาสนา หลักธรรมคำสอน พุทธประวัติ คติสอนใจ ตลอดจนวิถีชีวิตของผู้คนร่วมสมัยที่ช่างแต้มได้มีการสอดแทรก

ไว้ในภาพ ช่างแต้มถือถือว่ามีความสำคัญต่อการทำให้เกิดภาพของผลงาน นอกจากนี้ยังมีความสำคัญในการเป็นผู้สร้างสื่อโน้มนำใจให้กับผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ เกิดแง่มุมแห่งความบันเทิงใจ ได้แง่คิด เกิดคติสอนใจและคุณธรรมต่อผู้พบเห็น พร้อมทั้งในการเขียนนั้นช่างเขียนก็จะมี การสอดแทรกภาพแห่งวิถีการดำเนินชีวิตอีสาน ขนบธรรมเนียมประเพณี และถ่ายทอดแง่มุมด้านความเชื่อของช่างเกี่ยวกับบาปบุญ นรก สวรรค์ตามเนื้อหาเรื่องราวในไตรภูมิภคกถา จึงได้มีการนำความเชื่อเหล่านั้นมาคิดวางแผนสร้างเป็นภาพเขียนเพื่อเป็นเครื่องเตือนสติ และเตือนจิตใจผู้พบเห็นได้เกิดความกลัวและสร้างความศรัทธาต่อพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์

การวาดภาพบนผนังสีนั้นจึงเป็นการสื่อสารและเล่าเรื่องโดยอาศัยภาพวาดและตัวอักษรเป็นเครื่องมือในการสื่อสารระหว่างช่างแต้มกับผู้ชม จากแนวคิดจิตรกรรมฝาผนังอีสานได้กล่าวถึงการสร้างและวาดภาพบนผนังเพื่อพิธีกรรมและมาจากแรงจูงใจคนสร้างเป็นสิ่งสำคัญ เรื่องราวของอุปแต้มที่เขียนเป็นการเลียนแบบของจริงนั้น มักเป็นเรื่องพิธีกรรม การใช้ชีวิตของคนในยุคสมัยนั้นๆ การนำเสนอเรื่องที่ว่าแต่เป็นการสื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์ต่างๆ แม้วัฒนธรรมการเขียน อุปแต้มบนฝาผนังสีในภาคอีสานไม่ได้มีการสืบทอดมาจากวัฒนธรรมการเขียนภาพบนผนังถ้าโดยตรง แต่คติในการสร้าง อุปแต้มบนฝาผนังสีนั้นไม่ใช่ไปเพื่อความงามอย่างเดียว แต่การวาดภาพบนผนังสียังถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการช่วยสั่งสอน อบรมผู้ชมให้เห็นด้วยและคล้อยตามหลักการของพุทธศาสนา รวมทั้งภาพเขียนนั้นยังแสดงออกถึงความเชื่อของผู้คนในยุคหนึ่งด้วย

2. แนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์

สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) หมายถึง ศาสตร์หรือวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับความงาม เป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาตะวันตกที่มีรากเหง้ามาจากปรัชญากรีกโบราณ อันเป็นปรัชญาที่ว่าด้วยเรื่องของการแสวงหาหรือความรักในภูมิปัญญา (Love of Wisdom) อาจกล่าวได้ว่า “สุนทรียศาสตร์” ก็คือสาขาปรัชญาที่ว่าด้วยความงามและสิ่งที่ยิ่งงาม ทั้งที่อยู่ในผลงานศิลปะและธรรมชาติ โดยมีการศึกษาผ่านประสบการณ์ทางด้านคุณค่าของความงาม และมาตรฐานการตัดสินใจว่า อะไรงาม หรืออะไรไม่งามนั่นเอง นอกจากนี้ คำว่า “สุนทรียศาสตร์” ยังมีความหมายอีกหลายลักษณะดังที่มินท์กวีวิชาการได้นิยามไว้ดังนี้ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2546 : 28) แพทริก (Patrick) นิยามว่า สุนทรียศาสตร์ คือ การค้นหาความหมายของความพึงพอใจทางสุนทรียะ ลักษณะวัตถุวิสัยหรือจิตวิสัยของความงาม ธรรมชาติของความงาม ก่อกำเนิดและธรรมชาติของแรงกระตุ้นให้เกิดศิลปะ

คำว่า “สุนทรียศาสตร์” ถือว่าเป็นคำที่มีลักษณะเชิงนามธรรมและเป็นเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก การสรุปหาความหมายที่แน่นอนจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากเพราะมนุษย์แต่ละคนมีความรู้สึกนึกคิดที่ไม่เหมือนกัน และแต่ละคนก็ย่อมจะมีความรู้สึกเฉพาะและเป็นของตนเองด้วย ดังนั้นความรู้สึกต่อเรื่องของความงามของผู้รับสัมผัสจึงจำเป็นต้องนำเรื่องของประสบการณ์เดิมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ดังคำกล่าวที่ว่า “ประสบการณ์จะช่วยสอนให้มนุษย์รับรู้อะไรต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาพร้อมกับการกระทำรู้ได้โดยง่าย แต่ถ้าหากมนุษย์ยังไม่มีประสบการณ์มาก่อน แม้ว่าดนตรีจะบรรเลงทำนองและจังหวะได้ไพเราะสักเพียงใดก็หาได้มีประโยชน์อันใดต่อมนุษย์คนนั้นไม่” ดังนั้นหากไม่มีการจัดการศึกษาและเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความรู้ทางศิลปะมาก่อน สุนทรียะก็คงไม่เกิดขึ้นในความรู้สึกของมนุษย์ ดังคำกล่าวที่ว่า “ความงามจะเกิดขึ้นได้นั้นก็ต้องมีจิตใจที่งดงามมาก่อนเช่นกัน” (ธวิท วงษ์พลาย, 2552 : 28-38) อย่างไรก็ตามการเรียนรู้อุทธศาสตร์มีเป้าหมายเพื่อ 1) สร้างความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความหมายของคำว่า

“ความงาม” 2) ตอบปัญหาในบางประเด็นที่เรื่องของ “ความงาม” เข้ามาเกี่ยวข้องกับงานศิลปะ เช่น เมื่อไหร่ ความงามจึงจะเกิด ศิลปะแบบใดจึงจะเรียกว่า “ศิลปะที่มีคุณค่า” “ทุกคนเป็นศิลปินได้หรือไม่”

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรเป้าหมาย จำนวน 18 คนประกอบด้วย เจ้าอาวาส นักวัฒนธรรม ปราชญ์ชาวบ้าน กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบบันทึกข้อมูล(Field Note) แบบสัมภาษณ์ (Interview form) การสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการประสานกับผู้นำชุมชนและประชากรเป้าหมาย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

5. การนำเสนอข้อมูล แบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัย

1. บริบทวัดศรีสัตตนาคน

วัดศรีสัตตนาคนตั้งอยู่เลขที่ 95 หมู่ที่ 3 บ้านก้างปลาเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบล ชัยพฤกษ์ เดิมชาวบ้านเรียกว่า วัดใต้ และมีการเปลี่ยนชื่อในภายหลังอันเนื่องมาจากความเชื่อเกี่ยวกับนาคน มีประวัติความเป็นมาว่าสร้างวัดขึ้นในปี 2206 โดยคนชาวลาวชื่อท้าวตุ่นและท้าวอัน โดยรับดำริจากผู้ครองเมือง หลวงพระบาง ประเทศลาว มีการเดินทางเข้ามาดูทำเลที่ตั้งใกล้ลุ่มแม่น้ำเลยที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์น้ำ และป่าไม้ยืนต้น มีความร่มรื่น มีทรัพยากรที่เอื้อต่อการนำมาสร้างศาสนสถาน เช่น ดินเหนียว ทรายที่ละเอียดที่อยู่ตามริมน้ำและป่าไม้ที่มีขึ้นอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ ภายในวัดศรีสัตตนาคนมีอาคารและศาสนสถานที่ใช้ในการอยู่อาศัยและประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนาประกอบด้วย ลิม หอระฆัง ศาลการเปรียญ พระธาตุ รวมถึงงานปูนปั้นขนาดใหญ่อย่างหลวงพ่อดำตันที่ประดิษฐานอยู่ในลิม สำหรับการปกครองของวัดที่ผ่านมานั้นมีเจ้าอาวาสปกครองวัดอยู่ 12 รูป รูปปัจจุบันที่เป็นเจ้าอาวาสคือพระอธิการสถิต ฐิตธมโม

2. ผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่อยู่ในวัดศรีสัตตนาคน สร้างขึ้นบนฐานความเชื่อและความศรัทธาในพุทธศาสนา โดยเจ้าอาวาสของวัดและผู้เกี่ยวข้องในชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้านและชาวบ้านทั่วไปมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการสร้างขึ้นมา

ผลงานจิตรกรรมฝาผนังหรือการวาดภาพบนผนัง หรือ สูปแต้ม เป็นผลงานที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อนำเสนอเรื่องราวพุทธประวัติและหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนา โดยมีเป้าหมายเพื่อให้พุทธศาสนิกชนที่เข้ามาประกอบพิธีกรรมในวัดได้เรียนรู้และเข้าใจเรื่องราวของพระพุทธรองค์ผ่านภาพเขียนที่ช่างแต้มได้เขียนไว้ และการเสริมเติมแต่งในตัวลิมและศาลาการเปรียญซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมในวัดให้มีความงดงามและสามารถใช้ความงามนี้โน้มน้าจิตใจของพุทธศาสนิกชนที่อยู่แวดล้อมให้เข้ามาในวัด สำหรับสูปแต้มในการวิจัยครั้งนี้ ช่างเขียนมีการเขียนลงบนผนังด้านลิมนอก 3 ด้านและบริเวณผนังด้านหลังองค์พระประธานในศาลาการเปรียญ มีรายละเอียดดังนี้

2.1 เนื้อหาเรื่องราว ที่ช่างแต้มเขียน ประกอบด้วยเรื่องพุทธประวัติ เรื่องทศชาติชาดก และพระมาลัย สำหรับเนื้อหาเรื่องราวพุทธประวัติที่มีการเขียนที่ผนังมี 21 ประการ ประกอบด้วย เสด็จผ่านกรุงราชคฤห์ ทรงศึกษาข้ออาหารดาบส นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส ทรงรับหม้อน้ำ ท้าวโลกบาลถวายบาตร สู่ป่าอิสสิปตนะ พระเจ้าพิมพิสาร บำเพ็ญทุกขกฐินา ทรงแสดงธรรม สามธิดามารลาวงศ์ สองพานิชถวายข้าวสัตตโปรดเบญจวัคคีย์ ประลองศิลปศาสตร์ ประทานปัจฉิมโอวาท โปรดอุกาชีวา โปรดชฎิล โปรดยศสกุลบุตร วันตรัสรู้ แม่ธรณีบิดโมลี เทวทัตกลิ้งหิน ห้ามมิเสด็จ ลวงว่าไปค้างวัด เนื้อหาเรื่องราวเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงอิทธิฤทธิ์และปาฏิหาริย์ที่เหนือกว่าคนธรรมดาของพระพุทธองค์ ช่างเขียนจึงมีการวาดเปลวรัศมีบริเวณเหนือพระเศียร โดยเฉพาะตอนแม่ธรณีบิดมวยผมช่างเขียนได้นำเสนอเนื้อหาของกองทัพพญามารพร้อมด้วยอาวุธมากมาย มีการจัดวางตำแหน่งของเนื้อหาเรื่องราวด้านล่างใต้พุทธบัลลังก์ให้มีแม่ธรณีปีนน้ำไหลออกมาท่วมทันกลุ่มพญามารส่งผลทำให้พ่ายแพ้แก่พุทธบารมีของพระพุทธองค์

ส่วนผนังด้านหลังองค์พระประธานในศาลาการเปรียญนั้นช่างได้เขียนเรื่องราวพระมาลัย พระอรหันต์ที่มีอิทธิฤทธิ์อยู่ในมาลัยสูตรซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ภิกษุชาวลังกาแต่งขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2060 ที่กล่าวถึงพระมาลัยว่าเป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์เหาะเหินเดินอากาศได้ ได้เดินทางไปโปรดสัตว์นรกยังนรกภูมิ และเสด็จไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อนำดอกบัวของมาณพผู้หนึ่งไปบูชาพระจุฬามณี และการสนทนาระหว่างพระอินทร์และพระศรีอารียเมตไตรย์ โดยทั้ง 2 เหตุการณ์นั้นพระมาลัยได้มีการนำข่าวสารจากการไปทั้ง 2 ภูมิมาบอกกล่าวของกับญาติโยมด้วย

2.2 รูปแบบการเขียนภาพ ช่างจะมีการแบ่งผนังออกเป็นช่องแล้วบรรจุเรื่องราวลงในพื้นที่ว่างของแต่ละช่องพร้อมกับการระบุเรื่องราวในช่องเหล่านั้นว่าเป็นตอนใด โดยมีการแบ่งพื้นที่ส่วนบนเป็นเรื่องราวพุทธประวัติ สื่อวัสดุที่นำมาใช้ในการเขียนนั้นช่างแต้มจะใช้สีน้ำหรือสีพลาสติกสมัยใหม่มาเขียนเพียงไม่กี่สี เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านเศรษฐกิจของคนในชุมชน

3. สุนทรียศาสตร์ที่อยู่ในผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดศรีสัตตนาคน

ผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดศรีสัตตนาคนถูกสร้างขึ้นบนฐานของหลักการและเรื่องราวในพุทธศาสนา ช่างผู้สร้างและผู้เกี่ยวข้องมีวัตถุประสงค์ในการสร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา รวมถึงการสืบสานพระพุทธศาสนาให้อยู่กับชาวบ้านในชุมชน ผลงานที่ถูกสร้างขึ้นจึงมาจากพลังแห่งความศรัทธาและความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้า ช่างจึงมีการผลิตสร้างขึ้นอย่างงดงามที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยถ่ายทอดผ่านการวาดภาพพระบายสี โดยสุนทรียศาสตร์ในงานจิตรกรรมฝาผนังนั้นช่างแต้มได้แสดงออกและสื่อสารผ่านเส้น สี รูปร่าง รูปทรงของภาพที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตนที่เน้นความเรียบง่ายในรูปแบบของการเขียนและการนำเสนอรูปทรงโครงสร้างของภาพให้มีลักษณะเป็นแบบชาวบ้าน

สรุปและอภิปรายผล

ผลจากการศึกษาเรื่องการศึกษาผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดศรีสัตตนาคน บ้านก้างปลา ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมือง จังหวัดเลย ผู้วิจัยมีประเด็นในการอภิปรายดังนี้

1. ผลงานจิตรกรรมฝาผนังในวัดศรีสัตตนาคน

วัดเป็นพื้นที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นสัญลักษณ์สำคัญในพุทธศาสนาที่พระสงฆ์มีการสร้างสัญลักษณ์ในเชิงพื้นที่เพื่อใช้สำหรับการประกอบพิธีกรรม การสร้างศาสนสถานขึ้นสำหรับการเป็นสัญลักษณ์และเป็นตัวแทนการกราบไหว้บูชาล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจเรื่องราวและหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ดังนั้นผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่ถูกเขียนขึ้นในวัดจึงมีการผสมผสานร่วมกับความเชื่อในเรื่องของเนื้อหาเรื่องราว ความงาม และรูปแบบของผลงานที่ช่างแต้มต้องการสื่อสารความคิด อารมณ์และความรู้สึกตามแนวทางของพุทธศาสนา จากการศึกษายังพบว่า ผลงานจิตรกรรมฝาผนัง ล้วนสร้างขึ้นบนฐานของความเชื่อในเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ความเป็นพื้นที่เฉพาะของพระพุทธรูป จึงมีการผสมผสานและตกแต่งความงดงามลงไปในองค์ประกอบต่างๆให้สมบูรณ์แบบมากที่สุด มีการสร้างภาพของพระพุทธรูปเจ้าให้ดูมีขนาดใหญ่ ลักษณะของเส้นสีรูปทรงโครงสร้างให้มีลักษณะเฉพาะตามตำรามหาปฐิสลักษณะหรือลักษณะของมหาบุรุษ พร้อมกับมีการแฝงความคิดเชิงปรัชญาผ่านมุมมองของสายตาพระพุทธรูปที่มองต่ำลงมา เมื่อพุทธศาสนิกชนกราบไหว้และมองไปที่พระพักตร์ก็จะเกิดความรู้สึกถึงความเอื้ออาทรและความห่วงใยของพระพุทธรูป (สุรศักดิ์ เจริญวงศ์, 2538: 59-60)

ผลงานจิตรกรรมฝาผนังบนสิมวัดศรีสัตตนาคนานี้ช่างพื้นบ้านพยายามที่จะเขียนให้พุทธศาสนิกชนสามารถที่จะเข้าใจได้โดยง่าย ถึงแม้ว่ารูปทรงโครงสร้างของพระพุทธรูปเจ้าในตอนต่างๆในพุทธประวัติจะบิดเบี้ยวและไม่ได้รูปทรง แต่ก็เห็นถึงความจริงในแง่ของการสร้างเพื่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อไป โดยเฉพาะการเน้นให้รูปทรงของพระพุทธรูปมีความแตกต่างไปจากบุคคลปกติ ซึ่ง สันติ เล็กสุขุม (2548 : 321-328) กล่าวว่า การเขียนภาพพระพุทธรูปไม่ว่าจะเป็นตอนใดช่างจะมีการปรุงแต่งด้วยการเสริมและเพิ่มพุทธบารมีและปาฏิหาริย์ ซึ่งส่งผลทำให้เรื่องราวบนงานจิตรกรรมฝาผนังสิมในวัดศรีสัตตนาคนานี้มีลักษณะเป็นกึ่งนิทานปรัมปรา

2. สุนทรียศาสตร์ในผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดศรีสัตตนาคนานี้ ล้วนถูกช่างพื้นบ้านนำเสนอมาพร้อมกันเนื้อหาเรื่องราวและรูปแบบ ช่างมักสร้างให้ผลงานเหล่านี้มีความงดงามด้วยการใช้และการจัดวางองค์ประกอบทางศิลปะให้มีการประสานสัมพันธ์กันตามหลักการออกแบบจัดวางจนเกิดความเป็นระเบียบ ความลงตัว และท้ายสุดของผลงานคือความงามที่ช่วยส่งผลต่อให้พุทธศาสนิกชนเกิดการรับรู้ เกิดประสบการณ์และเห็นคุณค่าของผลงานเหล่านี้จนเกิดการตระหนักถึงความเชื่อความศรัทธาตามสิ่งที่ช่างต้องการสื่อสารและสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นนักปรัชญาอย่าง กิรติ บุญเจือ (2542 : 198) กล่าวว่า ด้วยคุณลักษณะของผู้ที่สัมผัสผลงานจิตรกรรมฝาผนังนั้นสามารถที่จะค้นหาความงามได้ด้วยการตั้งคำถามเพื่อการสร้างประสบการณ์รับรู้ทางสุนทรียศาสตร์ เช่น ช่างแต้มผู้สร้างมีสิ่งเร้าใดในขณะสร้างที่สร้างความงามผ่านงานนั้น หรือการตั้งคำถามว่าความงามอยู่ตรงไหนและอยู่อย่างไร ซึ่งการตั้งคำถามและการหาคำตอบด้วยตนเองหรือการสนทนากับคนอื่นๆจะช่วยให้เข้าใจถึงความเชื่อมโยงจากสิ่งหนึ่งไปยังอีกสิ่งหนึ่ง ทำให้เกิดการเห็นถึงคุณค่าในสิ่งที่สัมผัสมากขึ้น ดังเช่น การระบายสีพระพุทธรูปองค์ทองอร่ามในตอนมารวิชัยที่มีเรื่องของความมีชัยชนะเหนือมาร โดยมีการสื่อสารผ่านรูปทรงมีลักษณะนั่งขัดสมาธิวางพระหัตถ์ซ้ายหงายขึ้นไว้บนหน้าตัก วางพระหัตถ์ขวาไว้บนพระชานุให้ฝ่ามือคว่ำลงและชี้ลงด้านล่าง อันมีความหมายที่แสดงให้เห็นถึงมาร ที่หมายถึง “กิเลส” พระพุทธรูปองค์ทองอยู่เหนือกิเลสทั้งปวงหลังจากที่พระพุทธรูปองค์ได้ตรัสรู้แล้ว สำหรับการที่พระพุทธรูปองค์ทองขึ้นไปพื้นดิน มีความหมายถึงนับตั้งแต่พระพุทธรูปองค์ตรัสรู้แล้วพระพุทธรูปองค์ก็ได้อยู่เหนือโลก เหนือโลกียะและพระพุทธรูปองค์จะไม่กลับมาเกิดอีกแล้ว

การรับรู้สุนทรียศาสตร์ในผลงานจิตรกรรมฝาผนังในวัดศรีสัตตนาคนานี้ผู้สัมผัสจำเป็นต้องมีผัสสะเป็นพื้นฐานและไม่ควรมีข้อจำกัดอยู่เพียงความสามารถในการสัมผัสได้เท่านั้น แต่ผู้สัมผัสควรมีความรู้ความเข้าใจและมีประสบการณ์ทางพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง เพราะในงานจิตรกรรมฝาผนังนั้น การสร้างขึ้นมาจากช่างแต่มีมักจะแฝงไว้ด้วยแง่คิดในเชิงปรัชญาเพื่อให้ผู้สัมผัสมีการคิดเชื่อมโยงต่อไป ซึ่ง ไพฑูรย์ พัฒน์ใหญ่ยิ่ง (2541 : 141-145) มีความเห็นว่าผลงานจิตรกรรมฝาผนังมักถูกช่างสร้างเงื่อนไขหรือนัยยะแอบแฝงขึ้นเพื่อให้ผู้สัมผัสสามารถปลุกเร้าความรู้สึกที่ซ่อนอยู่ภายในให้ตื่นตัว ซึ่งเรียกภาวะนี้ว่า “สภาวะภาวะ” อย่างไรก็ตามการเกิดสภาวะของการรับรู้สุนทรียศาสตร์นั้นมักเกิดจากกระบวนการรับรู้ของความรู้สึกที่จะนำเข้าสู่สภาวะของการสร้างเงื่อนไขของความซาบซึ้ง (Appreciation) ที่มาพร้อมกับกรบอกเล่า การเรียนรู้จากการอ่าน การจำผ่านการคิดวิเคราะห์จนนำเข้าสู่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลงานศิลปกรรมนั้นๆจนทำให้ผู้สัมผัสนั้นสร้างประสบการณ์การที่มีเอกภาพขึ้นเฉพาะตน (สุชาติ สุทธิ, 2543: 80) ซึ่งปรากฏการณ์การเห็นคุณค่าในสุนทรียศาสตร์นี้มักโน้มนำคนให้เกิดความรู้สึกบางอย่างขึ้นในจิตใจเช่นความละเอียดอ่อน ความประณีต ความเมตตาและความเสียสละเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ร่วมโลก ซึ่งพฤติกรรมทางความรู้สึกเหล่านี้ก็มาจากการสัมผัสกับผลงานที่ช่างได้สร้างสภาวะแห่งความงามให้สัมผัสและรับรู้ได้จริง (วิทย์ วิศุขเวท, 2542 : 140-141) ดังนั้นในงานจิตรกรรมฝาผนังทั้งด้านนอกสิมและในศาลาการเปรียญวัดศรีสัตตนาคนานี้จึงมีเป้าหมายเพื่อสร้างการรับรู้ทางการมองเห็นขึ้นกับพุทธศาสนิกชนในสภาวะของความเจ็บจากการพึ่งเทศน์ฟังธรรมซึ่งสายตาก็จะเลือกที่จะรับรู้เรื่องราวที่อยู่บนผนังสิมพร้อมกับการคิดวิเคราะห์และการตั้งคำถามในสิ่งที่รับรู้ผ่านเส้น สี รูปร่าง รูปทรงโครงสร้างของผลงานนั้น ดังเช่นภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพระมาลัยในศาลาการเปรียญหรือหอแจกที่เขียนด้วยสีน้ำมัน ที่มีการใส่สัญลักษณ์ของการเหาะเหินเดินอากาศให้กับพระมาลัย รวมทั้งการเปรียบเทียบให้เห็นสีนที่สดใสระหว่างภาพของแดนนรกและภาพของแดนสวรรค์ที่มีบรรยากาศของสีที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งก็ย่อมสร้างความรู้สึทึงตงามให้กับผู้สัมผัสและสามารถที่โน้มนำไปสู่การกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกไปสู่ความเกรงกลัวในอำนาจแห่งรูปทรงและเนื้อหาเรื่องราวนั้น

อย่างไรก็ตามสุนทรียศาสตร์ในผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดศรีสัตตนาคนานี้ที่เกิดขึ้นก็ล้วนมาจากการถูกช่างผู้สร้างผลงานเชื่อมโยงเข้ากับเชื่อในพุทธศาสนาจากสิ่งที่เป็นนามธรรมไปสู่การสร้างรูปทรงที่เป็นรูปธรรมและจับต้องได้ขึ้น ซึ่งผลงานจึงปรากฏขึ้นมาในเชิงพุทธศิลป์ ความหมายที่ผู้รับจะแปลความจึงไม่เกิดความคลาดเคลื่อนหรือแปลความไปได้อย่างหลากหลาย เหตุเพราะผลงานสร้างขึ้นตามหลักธรรมคำสอนที่เป็นจริง หลายภาพของงานจิตรกรรมฝาผนังแสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์อันวิเศษขององค์ภาคที่เป็นมณฑลแห่งธรรมเป็นรหัสสัญลักษณ์แห่งการเรียนรู้ เป็นสื่อแสดงสภาวะวิมุตติ การหลุดพ้นจากสังสารวัฏ เป็นภาพของความงามความกลมกลืนและเต็มไปด้วยความกรุณาที่ผ่านการสั่งสมบารมีมาอย่างสมบูรณ์ ถือว่าเป็นปุริสลักษณะที่มีการพัฒนาผ่านรูปแบบและสุนทรียศาสตร์เชิงสัญลักษณ์ที่นำทางไปสู่การสร้างรูปทรงและรูปแบบสืบต่อกันมา ผลงานจิตรกรรมฝาผนังจึงเป็นข้อมูลข่าวสารอันประเสริฐของพระพุทธองค์ เป็นสื่อที่ช่วยให้พุทธศาสนิกชนโน้มนำสู่พุทธศานาก้าวหาภาวะแห่งธรรมสู่กระบวนการเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้น (วราพร ศรีสุพรรณ, 2542 : 208-209) ซึ่งสอดคล้องกับสุนทรียศาสตร์ของพุทธศาสนาเถรวาทที่ยึดถือคำวิถิคำสอนและวิธีการปฏิบัติของพระพุทธองค์จึงสร้างพระพุทธองค์ในตอนที่ประทับนั่งตรัสรู้ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์เพื่อให้ผู้คนเกิดการรับรู้ถึงคุณค่าและสุนทรียศาสตร์นั่นเอง (สุชาติ สุทธิ, 2543 :36)

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏเลยที่สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการวิจัยและ ขอขอบคุณกลุ่มประชากรเป้าหมายที่ให้ข้อมูลในการศึกษาและการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- ธวิฑูรย์ วงษ์พลาย. (2552). สุนทรียศาสตร์. ใน **บทความเชิงวิชาการศิลปกรรมโครงการพัฒนาศักยภาพคณาจารย์ด้านศิลปกรรม**. นครปฐม : คณะบุคคลเบญจวรรณพริ้นติ้ง, หน้า28-38.
- ธีระพงษ์ สารภัญญ์. (2545). **จิตรกรรมภาพพระบฏเรื่องพระเวสสันดรชาดก (ผ้าพระเวส) วัดศรีบุญเรืองบ้านทับกุง ตำบลทับกุง อำเภอหนองแสง จังหวัดอุดรธานี**. หน่วยศึกษานิเทศ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 9.
- เผด็จ สุขเกษม. (2535). **รูปแบบของลิมที่พบในจังหวัดหนองคาย และมหาสารคาม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระมหาอุดมปัญญาโก (อรรถศาสตร์ศรี). (2547). **การศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์เชิงสุนทรียศาสตร์ : กรณีเฉพาะพระพุทธรูปสมัยอยุธยา**. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- พระสมัชชินทร์ ประเสริฐแก้ว. (2549). **พุทธสถาปัตยกรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษาอุโบสถวัดศรีคุณเมือง ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย**. เลย : วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา สถาบันราชภัฏเลย.
- ไพฑูรย์ พัฒน์ใหญ่ยิ่ง. (2541). **สุนทรียศาสตร์ : แนวความคิด ทฤษฎีและการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : เสมาธรรม.
- สมเกียรติ์ ตั้งโนโม. (ม.ป.ป.). **ศิลปะวิจารณ์**. เชียงใหม่ : คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.สุชาติ
- สุทธิ (2543). **สุนทรียภาพของชีวิต**. กรุงเทพฯ : เสมาธรรม.
- สุรศักดิ์ เจริญวงศ์. (2533). **จิตรกรรมไทย-กรรมวิธีและการแสดงออก**. ใน **ศิลปะกับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สันติ เล็กสุขุม. (2548). **จิตรกรรมไทยสมัยรัชกาลที่ 3 ความคิดเปลี่ยนแปลง การแสดงออกก็เปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- นัยนา อรรถนทธร. (2551). **แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในวัดของชุมชน : กรณีศึกษาตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมือง จังหวัดเลย**. เลย : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- วราพร ศรีสุพรรณ. (2542). **หนังสือชุดวิถีอารยธรรมมนุษย์เล่มที่ 2 วิถีแห่งสังคมอุตสาหกรรมและการแสวงหาทางใหม่**. กรุงเทพฯ : เสมาธรรม.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2546). **สุนทรียศาสตร์เพื่อชีวิต**. กรุงเทพฯ : อีแอนด์ไอคิว.
- วิทย์ วิศย์เวท. (2542). **ปรัชญาทั่วไป**. (พิมพ์ครั้งที่15). กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- ศรีนิवासัน,จี. (2545). **สุนทรียศาสตร์ ปัญหาและทฤษฎีเกี่ยวกับความงาม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหา มกุฏราชกุมาร.

การประเมินการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2

An Evaluation of Educational Management of Distance Learning Via Satellite
Project of Small Schools under Lamphun Primary Education Service Area Office2

รุ่งทิพย์ สิงห์สุดิน¹ สมคิด พรหมจ้อย² วรรมดี แสงประทีปทอง³

Rungthip Singсутin, Somkid Promjouy Vandee, Sangprateepthong

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ประเมินความพร้อมด้านปัจจัยเบื้องต้น (2) ประเมินความเหมาะสมด้านกระบวนการดำเนินงานและ (3) ประเมินประสิทธิผลของการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมการจัดการศึกษา ดังนี้ (1) ศึกษาวิเคราะห์จำนวน 13 คน (2) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 34 คน (3) ครูวิชาการและครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 68 คน (4) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 281 คน และ (5) ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 281 คน ในปีการศึกษา 2558 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบบันทึกข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

(1) ความพร้อมด้านปัจจัยเบื้องต้นของการจัดการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย บุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ และระยะเวลาที่ใช้ในการจัดการศึกษา โดยภาพรวมมีความพร้อมอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมินปัญหาอุปสรรคที่พบ ได้แก่ บุคลากรมีไม่เพียงพอในการติดตั้งและซ่อมแซมระบบ ขาดงบประมาณในการซ่อมบำรุง สัญญาณภาพขาดความคมชัด และการปรับปรุงซ่อมแซมอุปกรณ์ที่ชำรุดล่าช้า

(2) ความเหมาะสมด้านกระบวนการดำเนินงานในการจัดการศึกษาประกอบด้วย การวางแผน การจัดการเรียนรู้และการวัดผลประเมินผล โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมิน ปัญหาที่พบ ได้แก่ นักเรียนเรียนไม่ทันบางวิชาสอนเร็วเกินไป และนักเรียนไม่สามารถซักถามโต้ตอบกับครูต้นทางในขณะจัดกิจกรรมได้

(3) ประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา พบว่า ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติดระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (O-NET) ของโรงเรียนขนาดเล็กที่จัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมมีผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติ 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้ สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศทุกวิชา ผ่านเกณฑ์การประเมิน ผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน และผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้น

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช krue25@gmail.com 08-6190-6043

² รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช drsomkid@hotmail.com 08-9919-3630

³ รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช svandee_6@hotmail.com 08-9676-5347

ประถมศึกษาปีที่ 6 ในภาพรวมมีผลการประเมินอยู่ในระดับดี-ดีเยี่ยมผ่านเกณฑ์การประเมิน ส่วนความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีต่อการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมิน

คำสำคัญ: การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม โรงเรียนขนาดเล็ก ประถมศึกษา

Abstract

The purposes of this research are(1) to study the analytically instructional methods of basic factors. (2) to investigate the distance Learning Via Satellite Project's system performance and (3) To evaluate of Educational Management of Distance Learning Via Satellite Project of Small Schools under Lamphun Primary Education Service Area Office². The sample used in this study included the (1) supervisors in with the total number of 13 people. (2)The factors of administrators in with the total number of 34 people.(3) The teachers who teach in prathom 6 in with the total number of 68 people. (4)The 281 pupils in prathom 6 was enrolled at the 2016 academic year (5) the 281 parents. The tools used in this research were 5-rating-scale questionnaires. The statistics used for analyzing the data comprised percentage, mean and standard deviation, correlation analysis and multiple regression analysis.

The results showed that

(1) the availability of the primary factors education management. It consists of personnel, materials, location and duration of the education management. Overall, there is a high level in the evaluation criteria. Problems found included insufficient personnel to install and repair the system. Lack of funding for maintenance, video signal lacks sharpness, and repairing the equipments delay

(2) The suitability of the process of education consists of planning, learning management and performance evaluation. Overall the criteria pass the evaluations in the high level. The problems found in this result. Are some teachers teach too fast. Students can't ask questions and interact with teachers while are teaching

(3) The effectiveness of the education management showed that the result of the Educational Testing national grade of 6 (O-NET) of the small school that has Distance Learning Television system of five subjects . It is higher than the national average in all subjects. Through evaluation criteria Assessments of reading, writing and critical thinking and evaluation desirable characteristics of students in six years as a result of the survey was good - excellent. Through

evaluation criteria The satisfaction of those involved with the management of distance education via satellite of a small school. Overall satisfaction was high. Through evaluation criteria

Keywords : Educational Management of Distance Learning Via Satellite, Small Schools, Primary school

บทนำ

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (2552-2561) มีวิสัยทัศน์ คือ คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ จุดเน้นของการปฏิรูปการศึกษามี 3 เรื่อง คือ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ การให้โอกาสทางการศึกษาเปิดโอกาสให้คนไทยเข้าถึงการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม จะเห็นได้ว่าการศึกษาไทยจะต้องได้รับการปฏิรูปและพัฒนาอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะด้านคุณภาพครูซึ่งมีความสำคัญมากในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีผลต่อคุณภาพการศึกษาของเด็กไทย ความเหลื่อมล้ำเชิงคุณภาพการศึกษาไทยยังปรากฏความแตกต่างมากยิ่งขึ้นขาดแคลนครู ทรัพยากรงบประมาณ โดยเฉพาะโรงเรียนที่ห่างไกลในชนบทการพัฒนาาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้ทันสมัย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงขยายผลโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เพื่อแก้ปัญหาในโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 15,369 โรงเรียน และโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทางไกลผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีเป้าหมายโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ จำนวน 15,533 โรงเรียน เพื่อให้การดำเนินการขยายผลโครงการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม บรรลุตามวัตถุประสงค์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 จึงได้ดำเนินการโครงการขยายผลการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมในโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 63 โรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งสู่การแก้ปัญหาครูไม่ครบชั้น ครูสอนไม่ตรงสาขาวิชาเอกและทำให้นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กได้รับโอกาสเท่าเทียมกับนักเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่ ด้วยกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพจากโรงเรียนวังไกลกังวล ซึ่งเป็นความคาดหวังในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กให้ดียิ่งขึ้น

โครงการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 ได้ดำเนินงานมาแล้วประมาณ 10 ปีตั้งนั้นผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและมีความสนใจการประเมินการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยมุ่งหวังที่จะได้ข้อมูลสารสนเทศในด้านความพร้อมของปัจจัยเบื้องต้น ความเหมาะสมด้านกระบวนการ และเพื่อต้องการทราบว่าการดำเนินงานการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก สามารถยกระดับคุณภาพการศึกษาได้มากน้อยเพียงใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินความพร้อมด้านปัจจัยเบื้องต้นของการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2

2. เพื่อประเมินความเหมาะสมด้านกระบวนการดำเนินงานของการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2

3. เพื่อประเมินประสิทธิผลของการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

การดำเนินการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม คู่มือแนวทางการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมิน และรายงานผลการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 (2558, น.5-12) เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กที่มีครูไม่ครบทุกชั้นเรียน ครูไม่ครบทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ขาดสื่อการเรียนการสอน ซึ่งการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลรวม ทั้งยังส่งเสริมให้นักเรียนมีนิสัยใฝ่เรียนรู้ด้วยตนเอง มีวินัยในตนเองมีความรับผิดชอบโดยมีครูผู้สอนเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ ทั้งนี้หากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบมีการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียมอย่างจริงจัง และอำนวยความสะดวกให้การจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้การจัดการเรียนการสอนทุกห้องเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมมีประโยชน์หลายประการดังนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 2557, น.10)

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนพัฒนาขึ้น
2. แก้ปัญหาครูไม่ครบชั้นและครูสอนไม่ตรงวิชาเอก
3. ครูมีความรู้ความสามารถและทักษะในการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น
4. สถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีแนวทางหรือทางเลือกในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ
5. นักเรียนได้รับโอกาสและความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

รูปแบบการประเมินเชิงระบบ (สุภมาส อังศุโชติ 2555: 56-57)

ระบบการบริหารจัดการประกอบด้วยกลุ่มองค์ประกอบย่อยที่ทำงานพึ่งพาซึ่งกันและกันเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย องค์ประกอบหลักของระบบ คือ ปัจจัยนำเข้า (Inputs) กระบวนการ (Process) และผลลัพธ์ (Outputs) ขององค์การ องค์ประกอบเหล่านี้รวมตัวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ การนำรูปแบบเชิงระบบมาประยุกต์ใช้ในการประเมินนโยบาย แผนงานและโครงการ เพื่อการตัดสินใจจากการประเมิน 3 ประเภท ได้แก่

1. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input evaluation) เพื่อการตัดสินใจด้านการกำหนดโครงสร้างหรือวางรูปแบบการดำเนินงาน (Structuring decisions) โดยการใช้ทรัพยากรด้านต่างๆ เช่น คน สารสนเทศ สิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องมือ เครื่องจักร อุปกรณ์ พัสดุ เงิน

2. การประเมินกระบวนการ (Process evaluation) เพื่อการตัดสินใจในการนำนโยบาย แผนงานหรือโครงการไปใช้ปฏิบัติจริง (Implementing decisions)

3. การประเมินผลลัพธ์ (Output evaluation) เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหรือคง หรือขยาย หรือยุบ หรือเลิกโครงการ (Recycling decisions)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 มีวิธีดำเนินการวิจัยโดยละเอียด ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ที่ใช้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้แก่ ศึกษาในเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษาครูผู้สอนนักเรียน และผู้ปกครองนักเรียนที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 ในปีการศึกษา 2558

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

1.2.1 ศึกษาในเทศก์ จำนวน 13 คน

1.2.2 ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 34 คน

1.2.3.1 ครูผู้สอนจำนวน 68 คน

1.2.4 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 281 คน

1.2.5 ผู้ปกครองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 281 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ประเภท มีรายละเอียดดังนี้

2.1 แบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ต(Likert Scale) แบ่งเป็น 5 ชุด ประกอบด้วยชุดที่ 1 แบบสอบถามสำหรับศึกษาในเทศก์ ชุดที่ 2 แบบสอบถามสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ชุดที่ 3 แบบสอบถามสำหรับครูผู้สอน ชุดที่ 4 แบบสอบถามสำหรับนักเรียน และชุดที่ 5 แบบสอบถามสำหรับผู้ปกครองนักเรียน

2.2 แบบบันทึกข้อมูล ใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลคุณภาพด้านวิชาการ คือ ผลการสอบ O – NET ผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

ในการสร้างเครื่องมือวิจัย มีขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. สร้างแบบสอบถามและแบบบันทึก

3. ตรวจสอบความชัดเจนทางภาษา และความตรงตามเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คนโดยและได้ค่า IOC ที่ได้อยู่ระหว่าง 0.6 – 1.00

4. ทดลองใช้เครื่องมือ และนำมาหาค่าความเที่ยง (Reliability) โดยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach) ได้ผลดังนี้ ชุดที่ 1 แบบสอบถามสำหรับศึกษาในเทศก์อยู่ที่ระดับ .97ชุดที่ 2 แบบสอบถามสำหรับ

ผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ที่ระดับ .95 ชุดที่ 3 แบบสอบถามสำหรับครูผู้สอนอยู่ที่ระดับ .98 ชุดที่ 4 แบบสอบถามสำหรับนักเรียนอยู่ที่ระดับ .96 และชุดที่ 5 แบบสอบถามสำหรับผู้ปกครองนักเรียนอยู่ที่ระดับ .95

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 ข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชถึงผู้อำนวยการโรงเรียนและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 เพื่อขอความอนุเคราะห์จากศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน ในการจัดเก็บข้อมูล โดยจัดเก็บข้อมูลด้วยตนเองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558

3.2 ข้อมูลจากแบบบันทึกข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 เพื่อขอความอนุเคราะห์จัดเก็บข้อมูลจากกลุ่มนิเทศติดตามการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยใช้ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง การประเมินการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 ปรากฏผลโดยสรุปดังนี้

1. ผลการประเมินความพร้อมด้านปัจจัยเบื้องต้นของการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก (สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2) ความพร้อมด้านปัจจัยเบื้องต้นของการจัดการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ และระยะเวลาที่ใช้ในการจัดการศึกษา โดยภาพรวมมีความพร้อมอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมิน เมื่อพิจารณาทางด้านปรากฏผล ดังนี้

1.1 ความพร้อมของบุคลากรที่รับผิดชอบและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพบว่า ความพร้อมของบุคลากรที่รับผิดชอบและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมินเมื่อพิจารณารายชื่อพบว่าข้อที่มีความพร้อมระดับมากอันดับแรกคือ ผู้บริหารให้ความสำคัญและเอาใจใส่ดูแลการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมอย่างต่อเนื่อง รองลงมาคือ ศึกษานิเทศก์มีความรู้ความเข้าใจในนโยบายการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ผู้บริหารแสดงออกถึงการตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินงานอย่างเหมาะสม

1.2 ความเหมาะสมและความเพียงพอของงบประมาณ ผลการประเมินตามความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมินเมื่อพิจารณาในภาพรวมมีความเหมาะสมโดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.79 ปัญหาอุปสรรคที่พบได้แก่ปัญหาการขาดงบประมาณการซ่อมบำรุง

1.3 ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ และสื่อเทคโนโลยีผลการประเมินตามความคิดเห็นของ ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมินเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีความพร้อมระดับมากอันดับแรกคือ มีคู่มือพระราชทานสอนทางไกลผ่านดาวเทียมสำหรับโรงเรียนปลายทาง รองลงมาคือ นักเรียนทุกคนสามารถมองเห็นจอโทรทัศน์อย่างชัดเจน ติดตั้งโทรทัศน์ให้มีความแข็งแรงและปลอดภัย

1.4 ความพร้อมของสถานที่ในการจัดการศึกษาผลการประเมินตามความคิดเห็นของ ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน พบว่ามีความพร้อมของสถานที่ในการจัดการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมิน เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าข้อที่มีความพร้อมระดับมากอันดับแรกคือ การจัดโต๊ะเก้าอี้ นักเรียนเหมาะสมเป็นระเบียบ รองลงมาคือ ห้องเรียนสะอาดเหมาะสมต่อการเรียนรู้ จัดวางสิ่งของอุปกรณ์เป็นระเบียบเป็นสัดส่วน

1.5 ความเหมาะสมและความพร้อมของระยะเวลาในการจัดการศึกษาผลการประเมินพบว่าความเหมาะสมและความพร้อมของระยะเวลาในการจัดการศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมินเมื่อพิจารณารายข้อพบว่าข้อที่มีความพร้อมระดับมากอันดับแรกคือ สถานศึกษามีปฏิทินการดำเนินงานประจำปี การศึกษาอย่างชัดเจน รองลงมาคือ ศึกษานิเทศก์มีการกำหนดระยะเวลาในการนิเทศโรงเรียนอย่างเป็นทางการเป็นประจำ

2. ผลการประเมินกระบวนการดำเนินงานการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย การวางแผน การจัดการเรียนรู้ และการประเมินผลโดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมินเมื่อพิจารณารายด้านปรากฏผลดังนี้

2.1 ความเหมาะสมในการวางแผนการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก ผลการประเมินความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน พบว่า ภาพรวมมีความเหมาะสมในการวางแผนอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมิน เมื่อพิจารณารายข้อข้อที่มีความเหมาะสมระดับมากอันดับแรก คือ มีการวางแผนจัดครูเข้าสอนให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน รองลงมาคือ มีการกำหนดนโยบายและแผนให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ มีการวางแผนพัฒนาด้านความรู้ของครูในการจัดการเรียนการสอนด้านเทคโนโลยีทางการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

2.2 ความเหมาะสมในการจัดการศึกษาเรียนรู้ ผลการประเมินความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน พบว่า ภาพรวมมีความเหมาะสมในการวางแผนอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมินเมื่อพิจารณารายข้อข้อที่มีความเหมาะสมระดับมากอันดับแรก คือ มีการเรียนการสอนหลากหลายวิธี รองลงมาคือ ครูมีการดูแลให้นักเรียนเข้าเรียนตามเวลาในการออกอากาศ ครูมีการติดตามแนะนำเพิ่มเติมระหว่างเรียน มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม

2.3 ความเหมาะสมในการนิเทศติดตามการจัดการศึกษาเรียนรู้ ผลการประเมินความคิดเห็นของ ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน พบว่า ภาพรวมมีความเหมาะสมในการวางแผนอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมิน เมื่อพิจารณารายข้อข้อที่มีความเหมาะสมระดับมากอันดับแรก คือ ศึกษานิเทศก์มีการชี้แจงทำความเข้าใจให้กับผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษาในการจัดการศึกษาทางไกล

ผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก รองลงมาคือ ศึกษานิเทศก์มีการให้คำปรึกษาแนะนำและช่วยเหลือการจัดการเรียนการสอน

2.4 ความเหมาะสมในการวัดและประเมินผล ผลการประเมินความคิดเห็นของ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน พบว่า ภาพรวมมีความเหมาะสมในการวางแผนอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมิน เมื่อพิจารณารายข้อข้อที่มีความเหมาะสมระดับมากอันดับแรก คือ ครุนำผลการประเมินไปปรับปรุงการเรียนการสอน รองลงมาคือ ครุนำผลการประเมินมาพัฒนาผู้เรียน ครูวิเคราะห์ข้อมูลและประเมินผลการเรียนรู้ ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผล

ปัญหาอุปสรรคที่พบในการจัดการเรียนการสอน สรุปปัญหาได้ดังนี้คือ ครูไม่ครบชั้นทำให้ครูไม่สามารถสอนร่วมกับครูโรงเรียนต้นทางได้ทุกชั่วโมง นักเรียนเรียนไม่ทันบางวิชาสอนเร็วเกินไป และนักเรียนไม่สามารถซักถามได้ตอบกับครูต้นทางในขณะจัดกิจกรรมได้

3. ประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านขั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (O-NET) ของโรงเรียนขนาดเล็กที่จัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมมีผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติ 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้ สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศทุกวิชา ผ่านเกณฑ์การประเมิน ผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน และผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในภาพรวมมีผลการประเมินอยู่ในระดับดี-ดีเยี่ยมผ่านเกณฑ์การประเมินเมื่อพิจารณารายการในแต่ละด้านปรากฏผลดังนี้

3.1 ผลสมฤทธิ์การทดสอบการศึกษาระดับชาติด้านขั้นพื้นฐาน(O-NET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการเปรียบเทียบผลการทดสอบ (O-NET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2556 คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศกับคะแนนเฉลี่ยของโรงเรียนที่จัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 โดยคะแนนเฉลี่ยใน 4 วิชาคือ วิชาภาษาไทยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 46.97 วิชาคณิตศาสตร์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 45.08 วิชาวิทยาศาสตร์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 38.81 และวิชาสังคมศึกษามีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 40.22 ซึ่งมีระดับคะแนนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ ส่วนในวิชาภาษาอังกฤษมีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยของระดับประเทศมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 30.76 ปีการศึกษา 2557 คะแนนเฉลี่ยใน 4 วิชาคือ วิชาภาษาไทยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 46.75 วิชาคณิตศาสตร์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 40.48 วิชาวิทยาศาสตร์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 44.56 และวิชาสังคมศึกษามีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 52.10 ซึ่งมีระดับคะแนนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ ส่วนในวิชาภาษาอังกฤษมีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยของระดับประเทศมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 33.80ปีการศึกษา 2558 คะแนนเฉลี่ยใน 5 วิชาคือ วิชาภาษาไทยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 54.06 วิชาคณิตศาสตร์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 49.38 วิชาวิทยาศาสตร์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 45.94 วิชาสังคมศึกษามีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 51.42 และวิชาภาษาอังกฤษมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 41.65 ซึ่งมีระดับคะแนนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศทุกวิชา

3.2 ผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2556 -2558 โรงเรียนขนาดเล็กที่จัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 พบว่าผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2556 ระดับดี – ดีเยี่ยมร้อยละ 70.02 ปีการศึกษา 2557 ระดับดี – ดีเยี่ยมร้อยละ 76.44 ปีการศึกษา

2558 ระดับดี - ดีเยี่ยมร้อยละ 77.73 ในภาพรวมผลการประเมินทักษะการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนอยู่ในระดับดี - ดีเยี่ยมเพิ่มมากขึ้นจากปีการศึกษา 2556 และปีการศึกษา 2557 - 2558 มีค่าผลการประเมินทักษะการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนอยู่ในระดับดี - ดีเยี่ยมมีการพัฒนาดีขึ้น

3.3 ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2556 - 2558 โรงเรียนขนาดเล็กที่จัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 พบว่าผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2556 ระดับดี - ดีเยี่ยมร้อยละ 87.73 ปีการศึกษา 2557 ระดับดี - ดีเยี่ยมร้อยละ 94.99 ปีการศึกษา 2558 ระดับดี - ดีเยี่ยมร้อยละ 94.53 ในภาพรวมผลการประเมินคุณลักษณะ อันพึงประสงค์อยู่ในระดับดี - ดีเยี่ยมเพิ่มมากขึ้นจากปีการศึกษา 2556 และปีการศึกษา 2557 - 2558 มีค่าผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์อยู่ในระดับดี - ดีเยี่ยมใกล้เคียงกัน

3.4 ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็กโดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมินเมื่อพิจารณารายข้อข้อที่มีความพึงพอใจระดับมากอันดับแรกคือ ผู้เรียนได้เรียนรู้ครบตามมาตรฐานของหลักสูตร รองลงมาคือ ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุขสนใจและกระตือรือร้นในการจัดกิจกรรมต่างๆ ครูมีการพัฒนาตนเองและเห็นแนวทางการพัฒนาตนเองด้านการจัดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีการประเมินผู้เรียนตามสภาพจริง ครูมีความกระตือรือร้นในการจัดการเรียนรู้ คอยกำกับดูแลให้คำแนะนำในชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการศึกษาข้อมูล เกี่ยวกับการประเมินการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้นของการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 พบว่าตามความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนเกี่ยวกับความพร้อมด้านปัจจัย ซึ่งประกอบด้วย บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ และระยะเวลาที่ใช้ในการจัดการศึกษา โดยภาพรวมมีความพร้อมอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมินที่เป็นเช่นนี้เพราะศึกษานิเทศก์มีความรู้และเข้าใจนโยบายในการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก และผู้อำนวยการโรงเรียนให้ความสำคัญและเอาใจใส่ดูแลการจัดการศึกษาทางไกลอย่างต่อเนื่องความเหมาะสมและความเพียงพอของงบประมาณ ควรมีการ สนับสนุนงบประมาณตามความต้องการจำเป็นของโรงเรียนอย่างเหมาะสมในการพัฒนาการจัดการศึกษา และมีงบประมาณเพื่อการพัฒนาผู้บริหาร ครู และบุคลากรในการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งจะช่วยให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ และสื่อเทคโนโลยี ทุกโรงเรียนมีการติดตั้งโทรทัศน์ให้มีความมั่นคงแข็งแรงและปลอดภัยและมีคู่มือครูพระราชทานสอนทางไกลผ่านดาวเทียมสำหรับโรงเรียนปลายทางเพียงพอครบทุกชั้นเรียน การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าได้รับโอกาส

ทางการศึกษา และสามารถช่วยให้สถานศึกษาที่ขาดแคลนครูในการพัฒนา ส่งเสริมการจัดการศึกษาได้ครอบคลุม และต่อเนื่อง

2. ความเหมาะสมด้านกระบวนการดำเนินงานในการจัดการศึกษาประกอบด้วย การวางแผน การจัดการเรียนรู้และการวัดผลประเมินผลโดยภาพรวมมีความพร้อมอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมิน ที่เป็นเช่นนี้เพราะความเหมาะสมในการวางแผนการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม มีการกำหนดนโยบายและแผนกำหนดการในการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบตลอดจนทางโรงเรียนมีนโยบายและแผนการจัดการศึกษาปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร และผ่านการเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถวางแผนจัดครูเข้าสอนให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการวางแผนในการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของสำนักงานเขตพื้นที่ ผู้บริหารสถานศึกษาตลอดจนครูผู้สอนมีการวางแผนเตรียมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สามารถมีประสิทธิภาพเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนมากที่สุด และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการจัดการศึกษา ศึกษาวิเคราะห์ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนมีความเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับการจัดทิวทัศน์อุปกรณ์ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน และหาช่างมาปรับปรุงซ่อมแซมสัญญาณภาพและเสียงเพื่อแก้ไขสัญญาณภาพขาดความคมชัดที่ทำให้นักเรียนปลายทางเรียนและทำกิจกรรมไปพร้อมกับโรงเรียนต้นทางไม่ทันที่เป็นเช่นนี้เพราะบางโรงเรียนอยู่ห่างไกลจึงทำให้เวลาวิสดูอุปกรณ์ชำรุดต้องใช้ระยะเวลาในการเดินทางไปซ่อมแซมระบบ และช่างที่รับผิดชอบดูแลมีจำนวนไม่พอในการดูแลระบบ

4. ด้านผลสัมฤทธิ์การทดสอบการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการเปรียบเทียบผลการทดสอบ (O-NET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2556-2558 คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศกับคะแนนเฉลี่ยของโรงเรียนที่จัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 พบว่าคะแนนใน 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้อยู่ในระดับที่ดีมีคะแนนเฉลี่ยในภาพรวมของโรงเรียนขนาดเล็กสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ และมีการพัฒนาทางด้านผลการทดสอบ (O-NET) อย่างต่อเนื่องทุกปีตั้งแต่ปีการศึกษา 2556 - 2558 ถือว่าการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 ประสบผลสำเร็จในการยกระดับผลการทดสอบ (O-NET) ของโรงเรียนขนาดเล็กและผลคะแนนการทดสอบ (O-NET) แต่ละโรงเรียนมีค่าใกล้เคียงกัน แต่เมื่อเปรียบเทียบผลการทดสอบ (O-NET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2556 - 2558 ตามรายวิชา กลุ่มสาระการเรียนรู้จะพบว่า วิชาวิทยาศาสตร์เป็นเพียงวิชาเดียวที่โรงเรียนขนาดเล็กที่จัดการศึกษาทางไกลแบบดาวเทียมมีค่าเฉลี่ยคะแนนผลการทดสอบ (O-NET) ลดลงจากปีที่ผ่านมาแต่ก็มีค่าเฉลี่ยของคะแนนมากกว่าคะแนนเฉลี่ยของระดับประเทศ อาจเนื่องมาจากวิชาวิทยาศาสตร์เป็นวิชาที่ต้องมีการทดลองและลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการให้นักเรียนได้เรียนรู้จากครูต้นทางในการทดลองวิชาวิทยาศาสตร์ โดยบางโรงเรียนนักเรียนอาจไม่ได้ทำการทดลองลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งเกิดจากปัญหาเรื่องการขาดวัสดุอุปกรณ์ในการทดลองไม่มีครบ ครูผู้สอนไม่ได้จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ไว้ก่อนล่วงหน้าตามแผนคู่มือการสอน จึงทำให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างไม่เต็มตามศักยภาพของนักเรียน ด้วยสาเหตุนี้อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผลการทดสอบ

(O-NET) ปีการศึกษา 2558 ในรายวิชาวิทยาศาสตร์มีคะแนนค่าเฉลี่ยวิชาวิทยาศาสตร์ของแต่ละโรงเรียนลดลงจากปีที่ผ่านมา

5. ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็กศึกษานิเทศก์ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนโดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมินมีความเห็นสอดคล้องกันโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมได้เห็นว่าครูมีการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้และครูให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือการจัดการเรียนการสอน ผู้เรียนได้รับโอกาสทางการศึกษาเท่าเทียมกับนักเรียนในโรงเรียนอื่นๆ ถึงจำนวนบุคลากรที่รับผิดชอบในการสอนจะมีจำนวนจำกัดไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนก็ตาม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ครูวิชาการโรงเรียนควรจัดการตารางเวลาให้ครูได้เข้าสอน และในวิชาที่ไม่มีครูตรงตามวิชาเอกนั้นให้สอนร่วมกับครูต้นทางและใช้หลักการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรมีการจัดอบรม สัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียมให้ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อย่างน้อยปีการศึกษาละ 1 ครั้ง
3. ครูควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซ่อมเสริมทุกครั้งในรายวิชาที่นักเรียนเรียนไม่ทันโรงเรียนต้นทาง อาจดูรายการย้อนหลังอีกครั้งตอนสอนซ่อมเสริมร่วมกับการอธิบายของครูปลายทางที่สอนซ่อมเสริม
4. ครูผู้สอนควรเตรียมจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการทดลองวิชาวิทยาศาสตร์ โดยให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงมากกว่าดูการทดลองจากโรงเรียนต้นทางแล้วมาสรุปผลการทดลอง เพื่อนักเรียนจะได้เข้าใจในเนื้อหาที่เรียนมากกว่าเพราะได้เห็นผลที่เกิดขึ้นจริงจากการทดลอง
5. ควรจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาในการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็กอย่างต่อเนื่อง
6. ควรสนับสนุนงบประมาณตามความต้องการจำเป็นของโรงเรียนอย่างเหมาะสมในการพัฒนาการจัดการศึกษา

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวินิจฉัยเกี่ยวกับกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียมที่เป็นกระบวนการสอนที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด
2. ควรมีการศึกษาพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในวัดความพร้อมของบุคลากรในการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม
3. ควรนำตัวชี้วัดจากการวิจัยมาใช้ประเมินโรงเรียนที่จัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม
4. ควรมีการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงประเมินการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อนำผลไปใช้ในการพัฒนาโครงการต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยการสนับสนุนและให้คำปรึกษาแนะนำเป็นอย่างดีจากท่าน รองศาสตราจารย์ ดร.สมคิด พรมจัญ และรองศาสตราจารย์ ดร.วรรณดี แสงประทีปทองตลอดจนคณะอาจารย์ แขนงวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชทุกท่านที่ได้ประสิทธิประสาทวิชา ความรู้ในระดับบัณฑิตศึกษาผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ให้ความ ช่วยเหลือในการตรวจสอบ และแก้ไขข้อบกพร่องของเครื่องมือวิจัย รวมทั้งขอขอบพระคุณศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร สถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้ปกครองนักเรียนและนักเรียนของโรงเรียนขนาดเล็กที่จัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 ทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการทดลองใช้เครื่องมือ และตอบแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- ก้องเกียรติพงศาปาน. (2545). การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมในโรงเรียนสังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติในเขตการศึกษา 3. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- กลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน
เขต 2.(2558). **คู่มือแนวทางการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมิน และรายงานผลการจัดการศึกษา
ทางไกลผ่านดาวเทียม.**ลำพูน: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2.
- มูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม.(2557).**คู่มือรูปแบบการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีการศึกษาทางไกล.**
ประจวบคีรีขันธ์ : โรงพิมพ์บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1. (2557).**คู่มือรูปแบบการจัดการศึกษาด้วย
เทคโนโลยีการศึกษาทางไกล เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน.** กรุงเทพมหานคร:
กระทรวงศึกษาธิการ.

การเพิ่มมูลค่าเครื่องขยายเสียงสำหรับธุรกิจครอบครัวโดยใช้ BCG MATRIX และ
COST/BENEFIT ANALYSIS
ADDING VALUE OF POWER AMPLIFIERS FOR THE FAMILY BUSINESS
BASED ON BCG MATRIX AND COST BENEFIT ANALYSIS

รัชณีย์ วาบุตร¹ กุลวานี อาปีติน² ผศ.ดร.สุภาภรณ์ เกียรติสิน³ ดร.สมิทธิ ดารากร ณ อยุธยา⁴ และ รศ.ดร.อดิศร สีสานติธรรม⁵
Ratchanee Wayubood¹, Kulwanee Arbedeen², Asst. Prof. Supaporn Kiattisin, Ph.D.³,
Smitti Darakorn Na Ayuthaya, Ph.D.⁴ and Assoc. Prof. Adisorn Leelasantitham, Ph.D.⁵

บทคัดย่อ

การศึกษาการเพิ่มมูลค่าของเครื่องขยายเสียงสำหรับธุรกิจโดยใช้โมเดลธุรกิจ BCG Matrix และ cost/benefit analysis สำหรับการพัฒนาธุรกิจเพื่อให้อยู่รอด เป้าหมายของโมเดลทางธุรกิจนี้คือเพื่อวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์เครื่องเสียง ให้แนวทางในการเพิ่มมูลค่าของเครื่องขยายเสียงและประเมินค่าของการลงทุน โดยนำแนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับโมเดลธุรกิจ BCG Matrix และการประเมินความคุ้มค่าในการลงทุน (cost/benefit analysis) ผลการศึกษาพบว่าผลิตภัณฑ์เครื่องขยายเสียงส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่ม Cash cow และไม่มีสินค้าในกลุ่ม Star เลย ด้วยเหตุนี้ การพยายามที่จะผลักดันสินค้าจากกลุ่ม Question Mark ให้ไปยังกลุ่ม Star มันเป็นเรื่องสำคัญที่จะรักษาธุรกิจไว้ เนื่องจากมันจะไปเพิ่มส่วนแบ่งทางการตลาดและทำให้ธุรกิจเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น ผลของการศึกษาในการผลักดันสินค้า KM2500S พบว่า สามารถประสบความสำเร็จภายในเงื่อนไขต้นทุน 800,000 บาท และสามารถคืนทุนในระยะเวลา 2.7 ปี

คำสำคัญ: BCG Matrix , การวิเคราะห์ต้นทุน-ผลประโยชน์ (Cost/Benefit Analysis) , การวิเคราะห์ความอ่อนไหว, การเพิ่มมูลค่า, Question Mark

Abstract

Study of adding value of power amplifiers for the family business based on BCG matrix and cost/benefit analysis is presented for development of surviving this business. Its purpose is to analyze the audio products, provide guidelines for increasing the value of the amplifier and also to assess the value of the investment. The concept of BCG matrix and cost/benefit analysis

¹ กลุ่มสาขาเทคโนโลยีการจัดการระบบสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหิดล ratchanee.way172@gmail.com เบอร์โทรศัพท์ : 0888530009

² บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

³ กลุ่มสาขาเทคโนโลยีการจัดการระบบสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหิดล supaporn.kit@mahidol.edu

⁴ กลุ่มสาขาเทคโนโลยีการจัดการระบบสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหิดล darakorn.smitti@gmail.com

⁵ กลุ่มสาขาเทคโนโลยีการจัดการระบบสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหิดล ladisorn@hotmail.com

is used to formulate the most products in the Cash Cow and non-product in the Star. Pushing the product in Question Mark group into Star is important to keep the businesses, because it will increase the business market share and greater prosperity. For the results in this study, the product of KM2500S can be pushed for capable to achieve the cost of 800,000 Baht and can payback a period of 2.7 years

Keyword: BCG matrix; cost/benefit analysis; adding value; power amplifiers

บทนำ

ในยุคการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีและพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัล ส่งผลกระทบถึงผู้ประกอบการในภาคการผลิตอุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ต้องปรับตัวเพื่อเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม 4.0 ทำให้สถานะตลาดชะลอตัวเพื่อรอการเปลี่ยนแปลง สถานะการผลิตอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในไตรมาส 2/2559 มีดัชนีผลผลิตอยู่ที่ระดับ 112.66 เพิ่มขึ้น ร้อยละ 5.00 เมื่อเทียบกับไตรมาสก่อน และเพิ่มขึ้น ร้อยละ 7.39 เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปีก่อน โดยมาจากกลุ่มอุตสาหกรรมไฟฟ้าที่ปรับตัวเพิ่มขึ้น ร้อยละ 17.61 เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปีก่อน เนื่องจากการส่งออกเครื่องปรับอากาศ และตู้เย็นไปตลาดหลักส่วนใหญ่ปรับตัวเพิ่มขึ้น สำหรับกลุ่มอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ปรับตัวลดลงร้อยละ 0.03 เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปีก่อน เนื่องจากสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ส่วนใหญ่ปรับตัวลดลง ได้แก่ HDD Semiconductor และ Printer ปรับตัวลดลงร้อยละ 14.39 13.73 และ 10.06 ตามลำดับ เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปีก่อน เนื่องจากความต้องการใช้คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลลดลงและหันไปใช้แท็บเล็ตและสมาร์ทโฟนมากขึ้น ประกอบกับความต้องการผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ในตลาดโลกลดลง สภาพของการแข่งขันในปัจจุบัน ทำให้ผู้ผลิตต้องเผชิญทั้งการแข่งขันที่เกิดจากคู่แข่งในตลาดภายในประเทศและกับคู่แข่งจากต่างประเทศ รวมทั้งการแข่งขันจากสินค้าและบริการประเภทใหม่ๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีเข้ามาทดแทนส่งผลกระทบต่อธุรกิจเครื่องขยายเสียง ซึ่งเครื่องขยายเสียงถือเป็นเทคโนโลยีขั้นสูง ทำให้ยอดการจัดจำหน่ายของผู้ผลิตในประเทศไทยลดลง อีกทั้งการนำเข้าเครื่องขยายเสียงจากประเทศจีนที่มีราคาถูกกว่าเข้ามามีส่วนแบ่งตลาดในประเทศไทยอีกด้วย จากข้อมูลของธุรกิจที่จัดตั้งขึ้นเพื่อผลิตเครื่องขยายเสียงจำหน่ายมานานกว่า 10 ปี ซึ่งยังสามารถจัดจำหน่ายเครื่องขยายเสียงได้เรื่อยมา แต่ประสบปัญหาคืออัตราการเติบโตของยอดขายการจัดจำหน่ายของธุรกิจตั้งแต่ปี 2557 มียอดขาย 15,999,782.25 บาท ถึง ปี 2559 มียอดขาย 17,810,060.85 บาท ซึ่งมีการเติบโตไม่ได้ตามเป้าหมาย คือ 19,000,000 บาท

ดังนั้นธุรกิจจะนำเอาปัญหาที่เกิดขึ้นมาวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎี Fishbone diagram, Pareto Diagram และการสัมภาษณ์ผู้บริหารเพื่อให้ทราบสาเหตุที่แท้จริง ซึ่งสามารถแก้ปัญหา โดยการวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยนำ BCG Matrix เพื่อกำหนดตำแหน่งของผลิตภัณฑ์ เครื่องขยายเสียงและการวิเคราะห์เชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ความต้องการของลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย เพื่อกำหนดกลยุทธ์ใหม่สำหรับธุรกิจเครื่องเสียง และประเมินความคุ้มค่าในการลงทุน(Cost/Benefit Analysis) เพื่อการตัดสินใจในการลงทุนของกลยุทธ์ใหม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้ทฤษฎี BCG Matrix และ Cost/Benefit Analysis
2. เพื่อวิเคราะห์ตำแหน่งในตลาดของผลิตภัณฑ์เครื่องขยายเสียงโดยใช้ BCG Matrix
3. เพื่อประเมินความคุ้มค่าในการลงทุนโดยใช้ Cost/Benefit Analysis

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การแข่งขันในทางธุรกิจเป็นประจักษ์ชัดเคลื่อนการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น และเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดเสถียรภาพทางด้านราคาและที่สำคัญคือช่วยเสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถแข่งขันกับคู่แข่งรายอื่นๆ ในตลาดโลกได้ รวมไปถึงการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ถือเป็นพลังผลักดันที่เสริมสร้างและจูงใจให้หน่วยผลิตทั้งหลายต้องหันมาให้ความสนใจดำเนินกิจการให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การวางแผนแนวทางการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ จึงรวบรวมแนวคิด และทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

1. แผนผังก้างปลา
2. แผนภูมิพาเรโต
3. Boston Consultation group (BCG) Matrix
4. Cost/Benefit Analysis

1. แผนผังก้างปลา

แผนผังที่ใช้ในการวิเคราะห์ค้นหาสาเหตุต่างๆ ว่ามีอะไรบ้างที่มาเกี่ยวข้องกัน สัมพันธ์ต่อเนื่องกันอย่างไร จึงทำให้ผลปรากฏตามมาในขั้นสุดท้าย โดยการระดมความคิดอย่างเป็นอิสระของทุกคนในกลุ่มกิจกรรมด้านการควบคุมคุณภาพ ประโยชน์ของการใช้ผังก้างปลา คือ ใช้เป็นเครื่องมือในการระดมความคิดจากสมองของทุกคนที่เป็นสมาชิกกลุ่มคุณภาพอย่างเป็นหมวดหมู่ ซึ่งได้ผลมากที่สุดแสดงให้เห็นสาเหตุต่าง ๆ ของปัญหา ของผลที่เกิดขึ้นที่มีมาอย่างต่อเนื่อง จนถึงปมสำคัญที่นำไปปรับปรุงแก้ไข

2. แผนภูมิพาเรโต

เครื่องมือสำหรับการตรวจสอบปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ในองค์กร โดยการนำเอาสาเหตุเหล่านั้นมาแบ่งแยกประเภท แล้วเรียงลำดับความสำคัญของข้อมูลจากมากไปหาน้อยประโยชน์ของแผนภูมิพาเรโตเพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจแก้ปัญหาเร่งด่วน ปัญหารอง ตามลำดับใช้ตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นจากการแก้ไขปรับปรุง เป็นประโยชน์ในการเขียนรายงาน

3. Boston Consultation group (BCG) Matrix

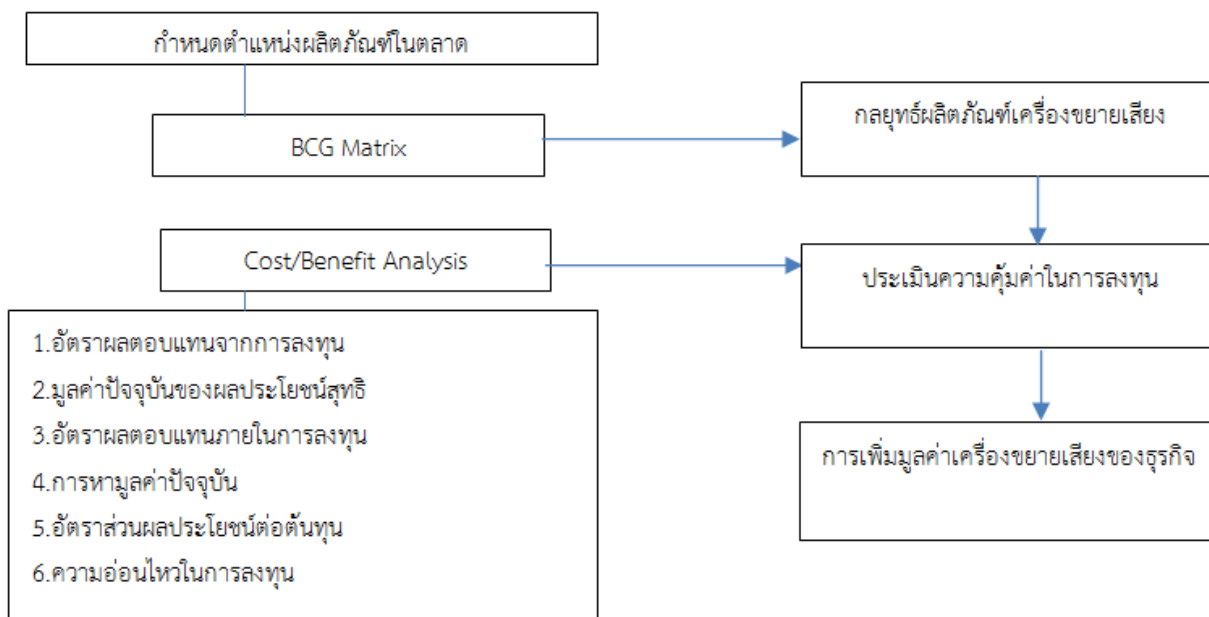
เป็นโมเดลการจัดสรรทรัพยากรทางการเงินในระดับบริษัท (Portfolio management) ของกลุ่มที่ปรึกษาแห่งเมืองบอสตันเรียกว่า เมตริกซ์ บีซีจี หรือ BCG Matrix เพื่อช่วยให้เราสามารถวางแผนการขายสินค้า วางกลยุทธ์ทางการตลาด และการสร้างแบรนด์ได้ดีขึ้น โดย BCG Matrix นั้น จะพิจารณาจาก 2 เกณฑ์ก็คือ อัตราการเติบโตของตลาดสินค้า (Market Growth Rate) และส่วนแบ่งการตลาดเชิงเปรียบเทียบ (Relative Market Share)

4. Cost Benefit Analysis

Cost Benefit Analysis เป็นเทคนิคสำหรับการค้นหาต้นทุนและผลประโยชน์ทางสังคมที่คิดค่าออกมาเป็นตัวเงิน (Monetary social cost and benefit) ของโครงการลงทุนในช่วงเวลาในเวลาที่กำหนดให้

1. มูลค่าปัจจุบันสุทธิ (Net Present Value: NPV)
2. อัตราผลตอบแทนภายใน (Internal Rate of Return: IRR)
3. งวดเวลาคืนทุน (Payback Period: PP)
4. อัตราผลตอบแทนทางบัญชี (Accounting Rate of Return)
5. ดัชนีความสามารถในการทำกำไร (Profitability Index = PI)
6. การวิเคราะห์ความอ่อนไหวในการลงทุน

กรอบแนวคิด

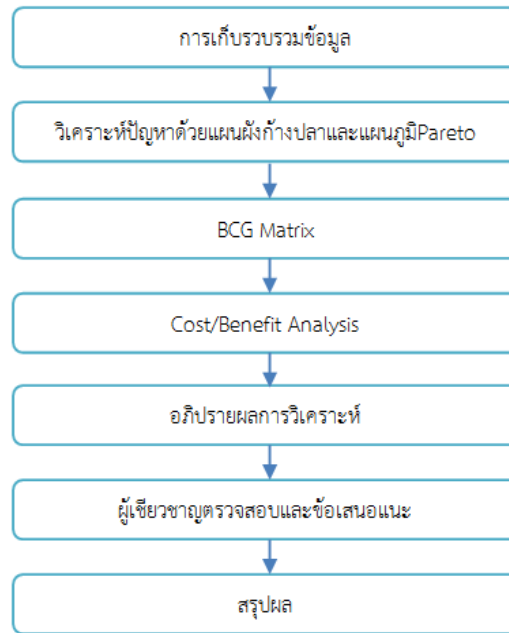
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษาทำการศึกษาการเพิ่มมูลค่าเครื่องขยายเสียงของธุรกิจ จากการวิเคราะห์ปัญหาโดยการเก็บรวบรวมข้อมูล จะใช้เทคนิคการวิเคราะห์ตำแหน่งของผลิตภัณฑ์และความคุ้มค่าในการลงทุน ใช้ BGC Matrix และ Cost/Benefit Analysis มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 ขั้นตอนในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาตามแนวทางที่กำหนดไว้ในระเบียบการศึกษาทั่วไป ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 7 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ปัญหาด้วยแผนผังก้างปลาและแผนภูมิPareto ขั้นตอนที่ 3 BCG Matrix ขั้นตอนที่ 4 Cost/Benefit Analysis ขั้นตอนที่ 5 อภิปรายผลการวิเคราะห์ ขั้นตอนที่ 6 ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและข้อเสนอแนะ และขั้นตอนที่ 7 สรุปผล

ภาพที่ 2 ขั้นตอนในการศึกษา

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาการเพิ่มมูลค่าเครื่องขยายเสียงของธุรกิจ คือการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ คือแบบสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เชิงปริมาณใช้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ BGC Matrix และ Cost/Benefit Analysis ในการวิเคราะห์ครั้งนี้

3.2.1 แบบสัมภาษณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นมาเพื่อสอบถามกลุ่มตัวอย่าง โดยจัดทำแบบสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดที่ใช้ โดยให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ตอบด้วยตัวเอง ซึ่งมีลักษณะคำถามปลายเปิด (Open End Question) ให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เสนอความคิดเห็น

โดยแบบสอบถามมี 2 ชุด มีคำถามที่แตกต่างกัน

ชุดที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการปัญหาและแนะนำแนวทางการปรับปรุงประสิทธิภาพของการดำเนินงานตามทฤษฎี ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด โดยเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบคำถามอย่างอิสระ และผู้สัมภาษณ์ทำการจดบันทึก

ชุดที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ลูกค้ากลุ่มเป้าหมายต้องการ ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิดและคำถามปลายปิด และผู้สัมภาษณ์ทำการจดบันทึก

3.2.2. BGC Matrix

การวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ ตามแนวคิดกลุ่มที่ปรึกษาแห่งเมืองบอสตัน การวิเคราะห์ BCG Growth-Share Matrix เพื่อวิเคราะห์ว่าบริษัทอยู่ในช่วงใดของวัฏจักรการเจริญเติบโต เพื่อกำหนดกลยุทธ์ระดับองค์กรได้อย่างแม่นยำยิ่งขึ้นโดยอาศัยอัตราการเจริญเติบโตของยอดขาย (Sales growth rate) ของแต่ละหน่วยผลิตภัณฑ์ และส่วนครองตลาดเปรียบเทียบ (Relative market rate) เพื่อการคำนวณหาส่วนแบ่งทางการตลาดธุรกิจและการคำนวณหาอัตราการเจริญเติบโตของตลาด

3.2.3 Cost/Benefit Analysis

การวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ Cost/Benefit Analysis การวิเคราะห์ Cost/Benefit Analysis เพื่อการค้นหาต้นทุน ผลประโยชน์ อัตราผลตอบแทนจากการลงทุน มูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์สุทธิ อัตราผลตอบแทนภายในการลงทุน การหามูลค่าปัจจุบัน อัตราส่วนผลประโยชน์ต่อต้นทุน ความอ่อนไหวในการลงทุน

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.3.1 ปัญหาที่เกิดขึ้นในธุรกิจ ทำการวิเคราะห์ปัญหาโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์คือ แผนผังก้างปลา และแผนภูมิพาเรโต

3.3.2 แนวทางการแก้ปัญหา

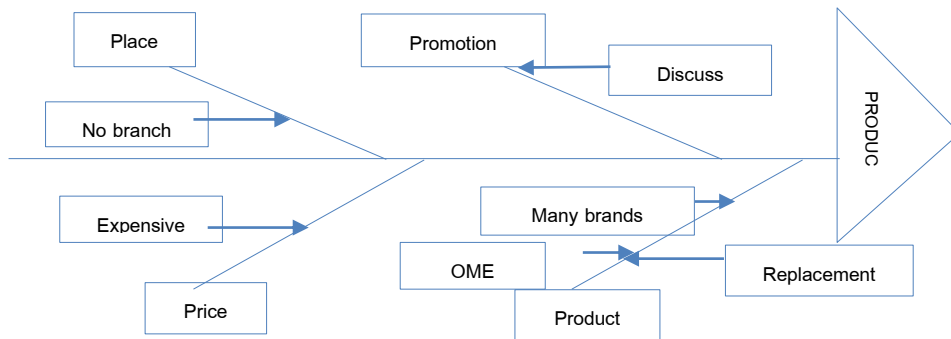
จากการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ทำให้ทราบถึงปัญหาต่างๆ ในด้านผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีความทันสมัย และมีการวางแผนกลยุทธ์ของผลิตภัณฑ์ที่ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ ผู้จัดทำจึงมีแนวคิดในการกำหนดกลยุทธ์ใหม่เพื่อเป็นแนวทางการแก้ปัญหาเพื่อผลักดันให้ผลิตภัณฑ์เป็นกลุ่มดาว และประเมินความคุ้มค่าในการนำกลยุทธ์ใหม่ไปประยุกต์ใช้โดยมีแนวทางคือ BCG Matrix และ Cost-Benefit Analysis

ผลการวิจัย

การศึกษานี้ได้รวบรวมข้อมูล และทบทวนเอกสารต่างๆ ทำการวิเคราะห์โดยนำข้อมูลการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เดือนมกราคมปี 2557 ถึง เดือน ธันวาคม ปี 2559 ซึ่งได้ผลการศึกษาดังนี้

- 4.1. การวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหา
- 4.2 การวิเคราะห์ BGC Matrix
- 4.3 การวิเคราะห์ Cost/Benefit Analysis
- 4.1. การวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาใช้เทคนิคคือ แผนผังก้างปลาและแผนภูมิพาเรโต
- 4.1.1 การวิเคราะห์แบบแผนผังก้างปลา

แผนภูมิที่ 1 แสดงการวิเคราะห์ปัญหาโดยใช้แผนผังก้างปลา

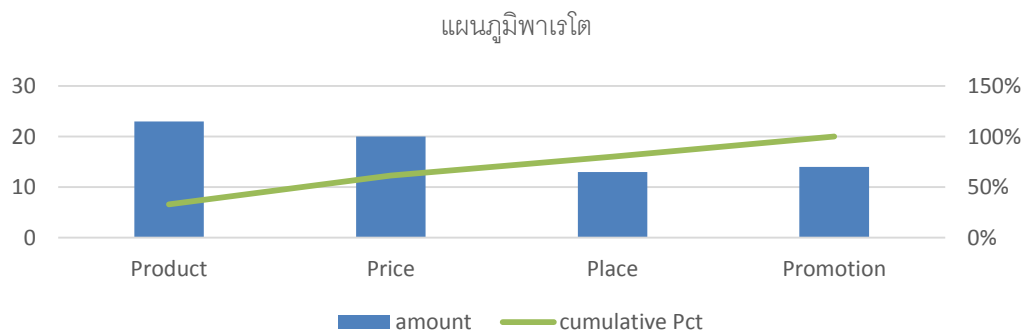

จากการสังเกตและสัมภาษณ์ ผู้จัดทำได้มองสาเหตุปัญหาในมุมกว้าง เพื่อค้นคว้าความรู้ความเข้าใจในเรื่องการบริหารงานในธุรกิจโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับเครื่องขยายเสียง ผู้จัดทำจึงได้นำผังแสดงเหตุและผล (Cause-and-Effect Diagram) หรือผังก้างปลา (Fishbone Diagram) มาช่วยถึงวิเคราะห์สาเหตุ ปัญหาทางด้านต่างๆอย่างชัดเจนดังนี้

1. ปัญหาทางด้านราคา คือ ลูกค้ากลุ่มเป้าหมายของผลิตภัณฑ์มีกำลังซื้อที่ไม่มาก แต่ต้องการสินค้าที่มีคุณภาพ
2. ปัญหาทางด้านผลิตภัณฑ์ คือ กลุ่มธุรกิจเครื่องขยายเสียงในประเทศไทยมีทั้งผู้ผลิตรายเล็กและผู้ผลิตรายใหญ่ ทำให้เกิดการแข่งขันด้านผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ต้องเปลี่ยนแปลง ปรับรูปแบบอยู่ตลอด อีกทั้งมีการนำเข้าสินค้าและสินค้าทดแทนทำให้ธุรกิจต้องมีการนวัตกรรมใหม่และปรับตัวเพื่อหาลูกค้าเป้าหมายในยุคต่อไป
3. ปัญหาทางด้านสถานที่ คือ เป็นผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ ในปี 2555 มี 10 สาขาทั่วประเทศไทย แต่ปัจจุบัน 2559 ไม่มีสาขา
4. ปัญหาทางการส่งเสริมการขาย เกิดการซื้อขายกับร้านค้าส่งและร้านค้าปลีกเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งในการซื้อขายตามข้อตกลงจะได้รับส่วนลด หรือสิทธิพิเศษเพิ่มขึ้น

4.1.2. การวิเคราะห์แผนภูมิพาเรโต

แผนภูมิที่ 2 แสดงการวิเคราะห์ปัญหาโดยใช้แผนภูมิพาเรโต

ผู้จัดทำได้เรียงลำดับความสำคัญของข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ปัญหาเพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจแก้ปัญหา พบว่า ปัญหาที่ควรให้ความสำคัญและแก้ไขเร่งด่วนคือ ผลិតภัณฑ์

4.2. การคิดวิเคราะห์ BGC Matrix

ผลิตภัณฑ์เครื่องขยายเสียงของบริษัท มี 13 ผลิตภัณฑ์ ในการวิเคราะห์ BGC Matrix นั้นบ่งบอกถึงตำแหน่งผลิตภัณฑ์[11] ของบริษัทสามารถเป็นแนวทางในวางแผนกลยุทธ์และพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยใช้ข้อมูล ยอดการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ วิธีการคิดวิเคราะห์เกิดจากการเปรียบเทียบระหว่างส่วนแบ่งการตลาดเปรียบเทียบ (Relative market share) และอัตราการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์(Sales growth rate)ใช้ข้อมูลการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เดือนมกราคมปี2557 ถึง เดือน ธันวาคม ปี 2559

ตารางที่ 1 ส่วนแบ่งการตลาดเปรียบเทียบ

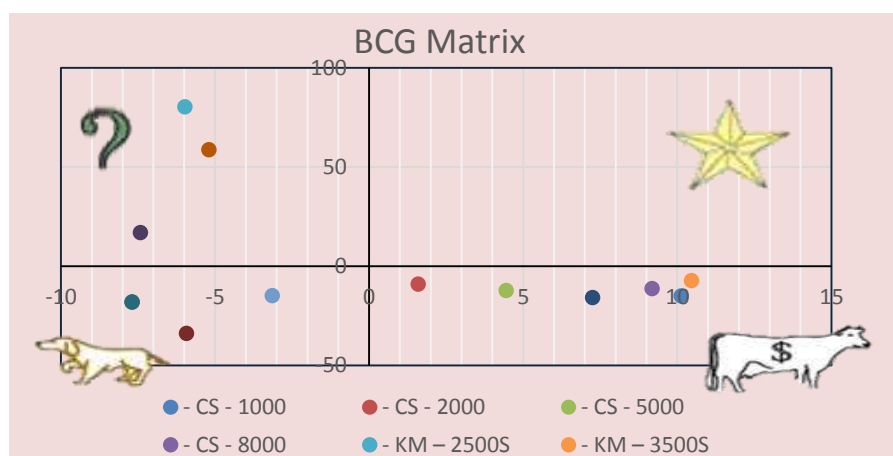
ผลิตภัณฑ์	ส่วนแบ่งการตลาดเปรียบเทียบ		
	2559	2558	2557
	100	100	100
- CS - 1000	17.8229	18.0166	18.9918
- CS - 2000	9.2802	9.4996	8.8994
- CS - 5000	12.1419	11.9845	12.2735
- CS - 8000	16.8712	16.9966	16.7901
- KM – 2500S	1.7120	0.6201	0.6046
- KM – 3500S	18.1537	19.0699	16.9930
- KM – 4500S	14.9415	14.8757	16.1844
- KM – 5500S	1.7668	1.6454	3.1210
- PA – 200	0.0000	0.0000	0.0000
- PA – 500	0.2653	0.2522	0.1717
- ACE – 8	0.0000	0.0000	0.0000
- ACE – 12	2.4968	2.6560	1.1387
- ACE - 64	4.5476	4.3833	4.8317
ค่าเฉลี่ย	7.6923		

ตารางแสดงส่วนแบ่งการตลาดเปรียบเทียบ(relative market rate) ทั้ง 13 ผลิตภัณฑ์ตั้งแต่เดือนมกราคมปี 2257 ถึงธันวาคม ปี2559 ผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนแบ่งการตลาดเปรียบเทียบมากที่สุดในปี 2559 คือ KM-3500S

ตารางที่ 2 อัตราการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์

ผลิตภัณฑ์	อัตราการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์		
	2559	2558	ค่าเฉลี่ยปี 2559-2558
	2.7094	10.2293	
- CS - 1000	1.6051	4.5694	3.0873
- CS - 2000	0.3378	17.6626	9.0002
- CS - 5000	4.0581	7.6338	5.8459
- CS - 8000	1.9510	11.5853	6.7682
- KM – 2500S	183.5923	13.0378	98.3151
- KM – 3500S	-2.2251	23.7016	10.7383
- KM – 4500S	3.1638	1.3157	2.2397
- KM – 5500S	10.2866	-41.8861	-15.7997
- PA – 200	0.0000	0.0000	0.0000
- PA – 500	8.0532	61.9458	34.9995
- ACE – 8	0.0000	0.0000	0.0000
- ACE – 12	-3.4484	157.1166	76.8341
- ACE - 64	6.5588	0.0000	3.2794
	2.7094	10.2293	18.1006

ค่าเฉลี่ยของอัตราการเจริญเติบโต(sales growth rate) ทั้ง 13 ผลิตภัณฑ์ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในปี 2558-2559 คือ KM-2500S

ภาพที่ 3 BCG Matrix ของเครื่องขยายเสียง

BCG Matrix ของเครื่องขยายเสียงแสดงส่วนแบ่งตลาดเชิงเปรียบเทียบและอัตราการเติบโตของตลาดของผลิตภัณฑ์เครื่องขยายเสียงทั้ง 13 ผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์กลุ่ม Cash Cow มี 6 ผลิตภัณฑ์คือ CS – 1000 CS – 2000 CS – 5000 CS – 8000 KM – 3500S และ KM – 4500S ผลิตภัณฑ์กลุ่ม Question Mark มี 3 ผลิตภัณฑ์คือ KM – 2500S PA – 500 และ ACE – 12 ผลิตภัณฑ์กลุ่ม Dog มี 3 ผลิตภัณฑ์คือ ACE - 64- ACE – 8 และ KM – 5500S และไม่มีผลิตภัณฑ์ที่เป็นกลุ่ม Star

ตารางที่ 3. STRATEGIC TALENT DEVELOPMENT

STRATEGIC TALENT DEVELOPMENT	
Stars Strategies for treatment Prevention strategies (Build)	Question marks Strategies for Growth (Build)
Cash cows hold market share Moderate growth strategy (Build)	Dogs divestiture strategy (Harvest)

กลยุทธ์ของBCG Matrixสำหรับเครื่องขยายเสียงมี 3กลุ่มคือ Question Marks Dogs และ Cash cows สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. Question Marks

แสดงฐานะของบริษัทที่มีส่วนครองตลาดต่ำ (low market share) เมื่อเทียบกับคู่แข่ง แต่อยู่ในอุตสาหกรรมที่กำลังขยายตัวสูง (high growth) กลยุทธ์ที่สำคัญที่ผู้บริหารสามารถที่จะเลือกสำหรับธุรกิจที่อยู่ในกลุ่มนี้ ได้แก่กลยุทธ์ความเจริญเติบโต ประกอบไปด้วยการเจาะตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นการลงทุนอย่างมากเพื่อหวังที่จะได้ครองส่วนแบ่งตลาดให้มากที่สุด เพื่อเป็นธุรกิจดาวเด่น Stars

2. ผลิตภัณฑ์ที่ทำเงิน (Cash Cow)

แสดงฐานะของบริษัทเป็นผู้นำในตลาด มีส่วนครองตลาดสูง (high growth) แต่อยู่ในอุตสาหกรรมที่ขยายตัวต่ำหรืออิ่มตัวแล้ว (low growth) จะมีลูกค้าขาประจำหรือลูกค้าที่มีความภักดีต่อผลิตภัณฑ์

กลยุทธ์ที่ใช้ในกลุ่มนี้ คือ

1) กลยุทธ์ (hold market share) คือการพยายามรักษาส่วนแบ่งตลาดไว้การคงสภาพเดิม (stability)

2) กลยุทธ์การเจริญเติบโตปานกลาง

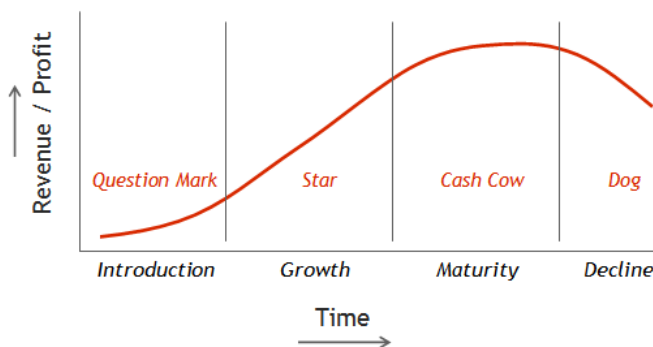
3. ผลิตภัณฑ์ที่ตกต่ำ (Dog)

แสดงฐานะของบริษัทที่ยอดขายจำกัด เพราะมีส่วนครองตลาดต่ำ (low market share) เมื่อเทียบกับคู่แข่ง และอยู่ในอุตสาหกรรมที่อึมครึมหรือลดลง (low growth) มีกำไรต่ำหรือขาดทุน การลงทุนต่อไปไม่คุ้มค่า โอกาสก้าวหน้ามีน้อย กลยุทธ์ที่เลือกใช้ ได้แก่

- 1) กลยุทธ์ไม่ลงทุน (divestiture strategy)
- 2) กลยุทธ์การเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ (harvest strategy)

ในการเลือกใช้กลยุทธ์นั้นยังให้ความสำคัญในเรื่องของการเงินในการลงทุนสำหรับในแต่ละกลยุทธ์ ในกรณีศึกษาที่ผู้ศึกษาได้เลือกผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับการลงทุนมากที่สุด โดยมีวิธีการเลือกผลิตภัณฑ์ จากกลยุทธ์ของBCG Matrix ที่เป็นกลยุทธ์ความเจริญเติบโต(Build) และการพิจารณาจาก BCG Matrix Strategies Based on Product Life Cycle จากกราฟข้างล่างนี้ทำให้เห็นว่า Question Marks เป็นกลุ่มผลิตภัณฑ์ที่อยู่ในระยะการเริ่มต้นทางธุรกิจและเลือก KM - 2500S ผลิตภัณฑ์ที่มีอัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์เครื่องขยายเสียงที่สูงที่สุดเพื่อนำมาวิเคราะห์ผลตอบแทนทางการเงินว่าโครงการให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่

BCG positions throughout the product life cycle:

ภาพที่ 4 BCG Matrix Strategies Based on Product Life Cycle

4.3. Cost / Benefit Analysis

การศึกษาความเป็นไปได้ทางการเงินในการลงทุนเพิ่มมูลค่าเครื่องขยายเสียงบนี้ เพื่อจำแนกต้นทุนและผลตอบแทนของโครงการ ตลอดจนวิเคราะห์ผลตอบแทนทางการเงินว่าโครงการให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่ โดยใช้เครื่องมือทางการเงินเป็นเกณฑ์การตัดสินใจในการลงทุน รวมทั้งวิเคราะห์ความอ่อนไหวเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าหากมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดความเสียหายหรือความไม่แน่นอนแล้ว ยังคงทำให้โครงการเหมาะสมที่จะลงทุนหรือไม่ ดังนี้

- 4.3.1 การจำแนกต้นทุนและผลตอบแทนของโครงการ
- 4.3.2 เกณฑ์การตัดสินใจในการลงทุน
- 4.3.3 การวิเคราะห์ความอ่อนไหวของโครงการ

4.3.1 การจำแนกต้นทุนและผลตอบแทนของโครงการ

1. ต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายของโครงการ

ตารางที่ 4 ต้นทุนและค่าใช้จ่ายของโครงการ

	ค่าใช้จ่ายประมาณการในโครงการ
ต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายในการลงทุน	501,000
ซื้อวัตถุดิบ	500,000
ค่าเครื่องมือเครื่องใช้	1,000
ค่าใช้จ่ายก่อนดำเนินงาน	10,500
ค่าธรรมเนียม	5,000
ค่าออกแบบและอบรมพนักงาน	50,000
ค่าใช้จ่ายสำรอง	50,000
ค่าใช้จ่ายในการขาย	11,810.59
ค่าโฆษณา	11,810.59
ค่าใช้จ่ายในการบริหาร	112,462.1028
ต้นทุนและค่าใช้จ่ายของโครงการ ใช้งบประมาณ 800,000 บาท	775,272.6928

2. ผลตอบแทนของโครงการ หมายถึง รายรับจากการขายเครื่องเสียงรุ่น KM2500S

ยอดขายปี 2558 = 183,364.00 บาท

อัตราการเติบโตเฉลี่ย = 98.315050

รายรับจากการขาย = $183,364.00 + (183,364.00 \times 0.98315050)$

= 363,638.4083 บาท

ประมาณ = 370,000 บาท

3. แหล่งที่มาของเงินทุน

แหล่งเงินทุนภายใน ได้จากส่วนของเจ้าของโครงการ เป็นจำนวนเงิน 800,000 บาท เงินก้อนนี้เมื่อนำมาลงทุนทำให้สูญเสียรายได้จากการออมประเภทฝากประจำ 12 เดือน ในอัตราร้อยละ 2.5 ต่อปี

ตารางที่ 5 Cost / Benefit Analysis

	PP	ARR		NPV	IRR	PI
		The initial investment	The average investment			
เงินลงทุนเริ่มแรก	800,000	800,000	800,000	800,000	800,000	800,000
อายุโครงการ	3	3	3	3	3	3
เงินสตรีบสุทธิต่อปี	370,000	370,000	370,000	370,000	370,000	370,000
ต้นทุนเงินทุน	12%	12%	12%	12%	12%	12%
	2.7ปี	45%	22%	88,740บาท	18.02%	1.110925

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ความอ่อนไหว

เงินสตรีบสุทธิต่อปี	PP	ARR		NPV	PI
		The initial investment	The average investment		
300000	2.6666667	3.625	0.725	(79,400)	1
400000	2.5	4.875	0.975	160,800	1
500000	2.4	6.125	1.225	401,000	2
333056	2.6004996	4.0382	0.80764	0.512	1

1. Payback Period (PP): ระยะเวลาคืนทุน 2.7 ปี
2. Accounting Rate of Return (ARR)
 - The initial investment: 45%
 - The average investment: 22%
 ควรตัดสินใจลงทุนเนื่องจากผลตอบแทนมากกว่าเงินลงทุน (12%)
3. Net Present Value (NPV): ควรเลือกการลงทุนเนื่องจากมูลค่าปัจจุบันสุทธิเป็นบวก 88,740 บาท
4. Internal Rate of Return (IRR): ควรตอบรับการลงทุนเนื่องจากอัตราผลตอบแทนของโครงการลงทุน 18.0243% มีค่ามากกว่าต้นทุนของเงินทุน (12%)
5. Profitability Index (PI): ควรตอบรับการลงทุนเนื่องจากดัชนีความสามารถในการทำกำไรของโครงการ 1.110925 มีค่ามากกว่า 1

6. การวิเคราะห์ความอ่อนไหว: เงินสดที่ได้รับสุทธิมีผลต่อการประเมินการลงทุน ควรได้รับเงินสดสุทธิ 333,056 บาทต่อปี ขึ้นไป[12]

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มมูลค่าเครื่องขยายเสียงโดยนำเอาข้อมูลเชิงคุณภาพมาวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน ที่ทำการศึกษา หัวข้อ สภาพปัญหา ข้อเสนอแนะ แนวทางการพัฒนา และที่สำคัญนำข้อมูลเชิงปริมาณได้แก่ ยอดขายเครื่องขยายเสียงมาวิเคราะห์ BCG Matrix และ Cost benefits analysis จากการประยุกต์ใช้ทั้งสองทฤษฎีร่วมกันทำให้ทราบถึงแนวโน้มของผลิตภัณฑ์ที่น่าลงทุนและสามารถวัดค่าการลงทุนได้ โดยวิเคราะห์การเปรียบเทียบระหว่างส่วนแบ่งตลาดเชิงปริมาณและอัตราการเติบโตทำให้ทราบถึงตำแหน่งในตลาดของผลิตภัณฑ์เครื่องขยายเสียงและเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมของแต่ละผลิตภัณฑ์ ในกรณีศึกษานี้ KM 2500S เป็นผลิตภัณฑ์เครื่องขยายเสียงที่อยู่ในกลุ่ม Question Mark และอยู่ระยะการเริ่มต้นผลิตภัณฑ์ในวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ ที่สำคัญมีอัตราการเติบโตสูง จึงได้นำ KM 2500S มาเพิ่มมูลค่าโดยนำเทคโนโลยีเข้ามาส่งเสริมในการเชื่อมต่อไร้สาย เพื่อความสะดวกสบายและการควบคุมสะดวกมากขึ้น เทคโนโลยีที่นำมาสนับสนุนคือ Bluetooth จากการประเมินความคุ้มค่าในการลงทุนโดยใช้ Cost/Benefit Analysis ในการเพิ่มมูลค่า KM 2500S มีความคุ้มค่าในการลงทุน

เอกสารอ้างอิง

- จิตลดา หมายมั่น และสมบัติ ทีฆทรัพย์. (2016). **Industry 4.0 อนาคตของอุตสาหกรรมไทย**. Eau Heritage Journal Science and Technology 201. Vol.10, pp.14.
- Poli, C., Graves, J., and Sunderland, J.E. (1988). **Computer-Aided Product Design for Economical Manufacture**. ASME Computers in Engineering, 1988. Vol. 1, pp.23-37
- Manjiri Shanbhag, Dr. M.L. Dutt & Santosh Bagwe, **“Strategic Talent Management: A Conceptual Analysis of BCG Model”** General Manager – Human Resources, Essel World vol 2, pp 2454-1362, Jul 2016
- Ioana, Adrian, Vasile Mirea, and Cezar Bălescu. **"Analysis of service quality management in the materials industry using the bcg matrix method."** University Politehnica of Bucharest, Romania, vol. 5, pp. 270-276, June 2009.
- Seeger, J. A. **“Research note and communication. Reversing the images of BCG's growth/ share matrix”** Strat. Mgmt. J, (1984), pp 93–97.
- Donald C. Hambrick, Ian C. MacMillan¹ and Diana L. Day. **“Strategic Attributes and Performance in the BCG Matrix—A PIMS-Based Analysis of Industrial Product Businesses”** ACAD MANAGE J, September 1, 1982 vol. 25 no. 3 510-531

- Alemu Moges Belaya, Olav Torpa, Carl Thodesena, James Odecka. “A framework for Organizing a Resilient Cost Benefit Analysis For Construction Projects” Norwegian University of Science and technology (NTNU) Trondheim, Norway.vol 112pp1169–1176, Jan 2016.
- Tarun Jain, “A Study of the Construction of BCG Matrix for Nestle India” SSRN Electronic Journal, 03/2005, OI:10.2139/ssrn.1120857
- U.S. General Accountability Office. “GAO Cost Estimating and Assessment Guide: Best Practices for Developing and Managing Capital Program Cost” 2009, AO-09-3SP.
- Franke, R., & Ksaibati, K “A methodology for cost-benefit analysis of recycled asphalt pavement (RAP) in various highway applications” International Journal of Pavement

การศึกษาต้นทุนผลิตภัณฑ์ของกลุ่มบริษัทศิลป์ดินไทย

The Investigation of Rak Sin Din Thai Group's Product Cost

กัญธนา ดิษฐ์แก้ว¹ ยพรัตน์ อิมพิทักษ์² ดาราวรรณ ไบทอง³ และ เรณู แก้วกันจะ⁴
Kanthana Ditkaew, Yopharat Imphitak, Darawan Baithong, and Renu Kaewkanja

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาต้นทุนผลิตภัณฑ์ของกลุ่มบริษัทศิลป์ดินไทย มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาต้นทุนผลิตภัณฑ์ของกลุ่มบริษัทศิลป์ดินไทย และเพื่อหาแนวทางการลดต้นทุนของกลุ่มบริษัทศิลป์ดินไทย ซึ่งดำเนินการศึกษาและสำรวจโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ สมาชิกกลุ่มบริษัทศิลป์ดินไทย จำนวน 7 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เครื่องบันทึกเสียงและการจดบันทึก

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้ง 7 คนมีอายุมากกว่า 41 ปีขึ้นไป โดยส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง(ปวส.) และระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ตามลำดับ มีความรู้ความสามารถทางด้านงานฝีมือ แต่ไม่มีความเชี่ยวชาญด้านการคิดต้นทุน และมีความเห็นว่ามีกรรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มบริษัทศิลป์ดินไทยขึ้น ซึ่งมีต้นทุนผลิตภัณฑ์ ได้แก่ วัตถุดิบ คือ ดินไทย ค่าแรงงาน คือ ระยะเวลา (จำนวนชั่วโมง) ที่ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายในการผลิตผลิตภัณฑ์ดอกบัวและดอกกุหลาบ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่จ่ายเพื่อ สี โลชั่น กาวลาเท็กซ์ เกสร ลวด ฟลอล่าเทป ด้าย ผลิตภัณฑ์พานและพวงมาลัย ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่จ่ายเพื่อ สี โลชั่น กาวลาเท็กซ์ ลวด ด้าย ผลิตภัณฑ์ตุ๊กตา ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่จ่ายเพื่อสี โลชั่น กาวลาเท็กซ์ แป้นไม้ ลวด

แนวทางในการลดต้นทุนเบื้องต้น ได้แก่ สมาชิกรวมตัวกันไปซื้อวัสดุอุปกรณ์การผลิต ในจำนวนมากเพื่อจะได้ราคาที่ถูกกลง ในการผลิตผลิตภัณฑ์ในแต่ละครั้งควรใช้ความระมัดระวัง เลือกใช้วัสดุที่มีความคงทน และเก็บรักษาวัสดุ อุปกรณ์ ผลิตภัณฑ์ไว้ให้เป็นระเบียบ และที่สำคัญคือเพิ่มช่องทางในการจัดจำหน่ายเพื่อเป็นโอกาสสร้างรายได้ของกลุ่มเพิ่มขึ้น

คำสำคัญ: ต้นทุน ผลิตภัณฑ์ กลุ่มบริษัทศิลป์ดินไทย

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาตาก c_ditkaew@hotmail.com
โทรศัพท์ 0905645355

² อาจารย์ สาขาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาตาก

³ นักศึกษา สาขาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาตาก

⁴ นักศึกษา สาขาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาตาก

Abstract

The objectives of this research were to investigate the cost of production of Rak-Sin-Din-Thai Group and to find a solution to reduce the cost of production. The investigation was conducted through In-depth Interview as a data collection tool, which gathered data from the sample group. The sample consists of 7 members of Rak-Sin-Din-Thai Group. The information was collected by audio recording and note taking.

The investigation has found that the seven respondents' age are over 40 years old. The respondents hold Bachelor Degree, High Vocational Certificate, and High School Diploma, respectively. They are specialized in handcrafting, however, lack of expertise in calculating costs. They collectively established the Rak-Sin-Din-Thai group to produce. The raw material is Thai soil, direct material is number of hours used in production.

In addition, manufacturing overhead of products lilies and roses are poster colors, glue, wire, skin moisturizer, flora paper tape green and yarn. Cost of products pan and a steering wheel are poster colors, glue, wire, skin moisturizer, and yarn. Lastly, cost of doll product are poster colors, glue, wire, skin moisturizer and wooden stool.

Guidance on initial cost reduction are members gather to buy materials and equipment manufacturing for price decrease. While production of each should be used cautiously and choose materials that are durable. And that's important, adding in channel of distribution for group's revenue-generating opportunities.

Keywords: Cost, Products, Rak-Sin-Din-Thai Group

บทนำ

ในอดีตมนุษยนิยมนำดินมาทำเป็นเครื่องปั้นดินเผาภาชนะและเครื่องมือ เครื่องมือต่างๆ ซึ่งดินเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดินบางชนิดมีคุณสมบัติต่างกันออกไป ดินที่เหมาะสมสำหรับการปั้นได้แก่ ดินเหนียว ดินหอมมะลิ ดินเยื่อกระดาษ ดินไทยหรือดินญี่ปุ่นสำหรับดินไทยหรือดินญี่ปุ่น เป็นดินที่สามารถปั้นเป็นรูปร่างต่างๆ ได้ตามความต้องการ เพราะมีคุณสมบัติเนื้อดินนุ่มมากกว่าดินทั่วไป โปร่งแสง เมื่อเนื้อดินแห้งมีความคงทน ตกไม่แตก ดังนั้นผู้ที่สนใจจะประกอบธุรกิจหรือสนใจในงานปั้น จึงนิยมใช้ดินญี่ปุ่นหรือดินไทย (เสาวลักษณ์ สุขสมัย, 2545, 63)

อดีตประชาชนใน ตำบลหนองหลวง อำเภอเมืองตาก ประกอบอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผา แต่ปัจจุบันนี้เป็นที่น่าเสียดายที่ไม่มีผู้สืบทอดการทำเครื่องปั้นดินเผาเพราะประชาชนส่วนใหญ่หันไปประกอบอาชีพอื่น ดังนั้นจึงมีกลุ่มผู้สนใจในการปั้นต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ จึงจัดตั้งกลุ่มรักษาศิลปดินไทยขึ้นมาเพื่อ ฝึกฝีมือในการปั้นของตนเองและหารายได้เข้ากลุ่ม หลังจากที่ได้ลองทำผลิตภัณฑ์จากดินออกจำหน่ายแล้วลูกค้าให้การตอบ

รับเป็นอย่างดี จึงได้เข้าสู่การคัดเลือกเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP พร้อมขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และได้นำสินค้าไปจำหน่ายงานต่างๆ ที่หน่วยงานราชการจัดขึ้นจนกระทั่งมีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดีและเป็นที่ยอมรับของลูกค้าทั่วไป

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาต้นทุนการผลิตของผลิตภัณฑ์จากงานปั้นของกลุ่มรักศิลป์ดินไทย ซึ่งผู้ผลิตเชื่อว่าผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้วิจัยในการที่ได้นำความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาปรับใช้ในเรื่องการศึกษาค้นคว้าผลิตภัณฑ์ของ กลุ่มรักศิลป์ดินไทย และกลุ่มรักศิลป์ดินไทย ได้ทราบถึงแนวทางการปรับปรุงพัฒนาผลิตภัณฑ์ ต้นทุนต่างๆ รวมถึงแนวทางลดต้นทุนผลิตภัณฑ์และสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มลูกค้าไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม ตรงไปตามเป้าหมายที่วางไว้

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาค้นคว้าต้นทุนผลิตภัณฑ์ของกลุ่มรักศิลป์ดินไทย
2. เพื่อหาแนวทางการลดต้นทุนผลิตภัณฑ์ของกลุ่มรักศิลป์ดินไทย

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สำหรับงานวิจัยการศึกษาค้นคว้าต้นทุนผลิตภัณฑ์ของกลุ่มรักศิลป์ดินไทย คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. ประวัติความเป็นมาของกลุ่มรักศิลป์ดินไทย
2. ต้นทุนผลิตภัณฑ์
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มรักศิลป์ดินไทย

ชุมชนหนองหลวง เป็นชุมชนที่มีฝีมือด้านงานศิลปะมาแต่โบราณ ในอดีตชาวชุมชนหนองหลวงจะประกอบอาชีพปั้นดินเหนียวเป็นอาชีพหลักเช่น ปั้นกระเบื้องมุงหลังคา ปั้นหม้อ ปั้นกระถาง ด้วยดินเหนียว จนตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านหม้อ บ้านกระเบื้อง และมีชาวมอญเข้าอาศัยอยู่ เรียกว่าบ้านมอญ กระเบื้องบ้านหนองหลวงเป็นที่นิยมมากจะเห็นได้จากบ้านไม้เก่าแก่ที่ยังคงมีเหลือมาจากกระเบื้องบ้านหนองหลวงทั้งนั้น เช่นตำบลดงเดียด ตำบลไม้งาม ตำบลระแหง การขนส่งสมัยนั้นใช้วิธีหาบกระเบื้องไปส่ง ต่อมากระเบื้องลดความนิยมลง เนื่องจากต้องใช้ไม้ระแนงจำนวนมาก เปลี่ยนมาใช้กระเบื้องสมัยใหม่แทน ชาวบ้านกระเบื้องจึงหันมาปั้นอิฐแทน เรียกว่าอิฐมอญ หรืออิฐแดง ซึ่งยังคงทำมาทุกวันนี้ นอกจากชาวชุมชนหนองหลวงมีศิลปะในการปั้นแล้ว ยังมีความสามารถในด้านงานใบตอง เช่น การทำบายศรีบวชพระ บายศรีปากชาม กระถางต่างๆ ซึ่งลูกหลานชาวชุมชนบ้านหนองหลวงก็ได้สืบทอดวิชาความรู้ด้านนี้มาจากปู่ย่าตายาย จึงได้ดัดแปลงโดยนำดินไทยมาประดิษฐ์เป็นงานใบตอง เช่น พานรูปเทียนแพ บายศรี ชุดพานขันหมาก กระถางใส่ดอกไม้ ได้รับความนิยมนิยมจากบุคคลทั่วไป จากดินเหนียวซึ่งยุ่งยากในการผลิตต้องผ่านขั้นตอนการเผา การระบายสี อีกทั้งยังแตกหักง่ายจึงได้เปลี่ยนวัสดุการปั้นจากดินเหนียวมาเป็นดินไทยซึ่งมีส่วนผสมของดินขาวลำปาง, ดินสอพอง, แป้งข้าวเหนียว, กาวลาเท็กซ์ ฯลฯ ปั้นเป็นรูปแบบต่างๆ เช่น ดอกไม้ต่างๆ, ตุ๊กตา, พานบายศรี, บายศรีปากชามบายศรีพรหม, บายศรีเทพ, กระถางใบตอง

ๆ จากความเป็นมาข้างบนจึงได้นำดินไทยมาปั้นเป็นกรวยใบตองจัดด้วยดอกบัวหลวงวางในกรอบรูปสวยงาม เพื่อสำหรับบูชาพระ, เป็นของที่ระลึก, ของขวัญ, ของฝาก

ในปัจจุบันมีหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและให้ความสนใจเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ ให้กลุ่มอาชีพมีรายได้หรืออาชีพเสริม เพื่อเป็นการสร้างงานในชุมชนรักถิ่นฐานที่เกิด ไม่ต้องจากบ้านไปทำงานในเมือง จึงได้มีการพัฒนาในระดับเป็นสินค้า OTOP มีการนำไปจำหน่าย ที่ตลาดนัดสวนจตุจักร การสั่งทำตามคำสั่งซื้อของลูกค้าและจัดทำเพื่อนำไปจำหน่ายในงาน OTOP CITY ระดับประเทศ ที่ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุม อิมแพ็ค เมืองทองธานีเป็นประจำทุกสิ้นปี โดยได้มีการคัดเลือกผู้ผลิต ผู้ประกอบการและภูมิปัญญาต่างๆ ที่มีความโดดเด่นในผลิตภัณฑ์ได้เข้ามามีส่วนแสดงงาน เพื่อเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ส่งเสริมการขาย การอนุรักษ์ปัญญาพื้นบ้าน เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์แก่ชาวไทยและชาวต่างชาติ เป็นของใช้ของชำร่วย ของที่ระลึก หรือมอบให้กันให้คุณค่าทางด้านจิตใจ เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมไทย และภูมิปัญญาไทยให้เป็นมรดกสืบทอดต่อไป

ต้นทุนผลิตภัณฑ์

ในความหมายของต้นทุน มีผู้ให้คำนิยามต่างๆไว้ดังนี้

วริยา ปานปรุง (2550, หน้า 13) ให้ความหมายว่า ต้นทุน หมายถึง รายจ่ายที่เกิดขึ้นหรือคาดว่าจะเกิดขึ้น และทำให้ได้ผลตอบแทนในรูปของสินทรัพย์และบริการ อาจก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยพิจารณาตามการใช้ประโยชน์ที่จะได้รับในช่วงเวลาหนึ่ง

สุปราณี ศุกระเศรณี และคณะ (2550, หน้า 15-16) ได้ให้ความหมายว่า ต้นทุน หมายถึง การวัดค่าของทรัพยากรที่ใช้ไปเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง โดยวัดค่าออกมาในรูปของหน่วยเงินตรา ซึ่งจำแนกเป็นต้นทุนที่ยังไม่ได้ใช้ (Unexpired Costs) และ ต้นทุนที่ใช้ไปแล้ว (Expired Costs)

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ (2551, หน้า 11) ให้ความหมายว่า ต้นทุน หมายถึง มูลค่าของทรัพยากรที่สูญเสียไปเพื่อให้ได้สินค้าและบริการ โดยมูลค่านั้นต้องสามารถวัดได้เป็นหน่วยเงินตรา ซึ่งลักษณะของการลดลงในสินทรัพย์หรือเพิ่มขึ้นในหนี้สิน ต้นทุนที่เกิดขึ้นอาจจะให้ประโยชน์ในปัจจุบันหรืออนาคตก็ได้ เมื่อต้นทุนใดเกิดขึ้นและกิจการได้ใช้ประโยชน์ทั้งสิ้นแล้ว ต้นทุนนั้นถือเป็นค่าใช้จ่าย (Express)

ลำไย มากเจริญ (2551, หน้า32) ให้ความหมายว่า ต้นทุน หมายถึง การใช้ทรัพยากรของกิจการเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าหรือบริการ ทรัพยากรที่ใช้อาจเป็นเงินสด การหมดไปของมูลค่าสินทรัพย์หรือการเพิ่มขึ้นในหนี้สิน ต้นทุนที่เกิดขึ้นอาจจะให้ประโยชน์ในปัจจุบันหรืออนาคตก็ได้ โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ ต้นทุนที่ยังไม่หมดประโยชน์ (Unexpired Cost) และต้นทุนที่หมดประโยชน์แล้ว (Expired Cost)

เบญจมาศ อภิสัทธาภิญ (2555, หน้า 22) ได้ให้ความหมายว่า ต้นทุน หมายถึง รายจ่ายที่เกิดขึ้นหรือคาดว่าจะเกิดขึ้น และทำให้ธุรกิจได้รับผลประโยชน์หรือผลตอบแทนในรูปของสินทรัพย์หรือบริการต้นทุนที่เกิดขึ้นของธุรกิจ โดยสามารถแยกพิจารณาตามการใช้ประโยชน์ที่พึงจะได้รับในช่วงเวลาหนึ่ง จะประกอบด้วย ต้นทุนที่ยังไม่หมดประโยชน์ (Un-Expired Cost) และต้นทุนที่หมดประโยชน์ (Expired Cost)

วันชัย ประเสริฐศรี (2556, หน้า5-2) ให้ความหมายว่า ต้นทุน หมายถึง เงินสดหรือสิ่งเทียบเท่าเงินสดที่จ่ายไปเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าและบริการ ซึ่งนำประโยชน์มาให้ธุรกิจในปัจจุบันหรืออนาคต เหตุนี้การนำมาซึ่ง

ประโยชน์แก่ธุรกิจในปัจจุบันหรือในอนาคตให้ได้มากที่สุด โดยธุรกิจต้องพยายามลดต้นทุนให้ได้มากที่สุดเพื่อ
ก่อให้เกิดกำไรที่สูงที่สุดแก่ธุรกิจ

กชกร เฉลิมกาญจนา (2557, หน้า 17) ให้ความหมายว่า ต้นทุน หมายถึง จำนวนทรัพยากรที่ใช้ไปเพื่อ
วัตถุประสงค์หนึ่งวัตถุประสงค์ใด เพื่อให้ได้สิ่งหนึ่งสิ่งใดมา ส่วนใหญ่ต้นทุนจะแสดงในรูปตัวเงิน (Monetary
Measurement) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้วัตถุดิบ สินค้า หรือบริการเพื่อกิจกรรมใด
กิจกรรมหนึ่ง นอกจากการวัดเป็นรูปตัวเงินแล้ว ต้นทุนอาจพิจารณาในแง่วัตถุประสงค์ของผู้พิจารณา (Cost
Object) เช่น ในแง่ผลิตภัณฑ์แผนก โครงการ ลูกค้า กลุ่มสินค้า กิจกรรม เป็นต้น

จากความหมายที่กล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ต้นทุน หมายถึง ทรัพยากรที่มีมูลค่าวัดได้ด้วยหน่วยเงินตราที่
จ่ายไปเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุดิบ สินค้าหรือบริการ โดยวัตถุดิบ สินค้าหรือบริการที่ได้มานี้จะนำไปทำกิจกรรมที่ทำให้
ธุรกิจได้รับผลประโยชน์หรือผลตอบแทนในปัจจุบันและอนาคตมากที่สุด โดยต้นทุนที่เกิดขึ้นมีทั้งต้นทุนที่ใช้แล้ว
หมดไป (Expired Costs) และต้นทุนที่ยังไม่หมดประโยชน์ (Unexpired Costs)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พจนีย์ แก้วประเสริฐ (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่อง โครงสร้างต้นทุนการผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่ง
ผลิตภัณฑ์ : กรณีศึกษากลุ่ม หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากรรมวิธีการผลิต
สินค้าเครื่องปั้นดินเผา และเพื่อศึกษาโครงสร้างต้นทุนและโครงสร้างการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ผลการศึกษาพบว่า
ในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของกลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาสามารถแยกการผลิตได้เป็น 2 กลุ่ม คือสินค้ากลุ่ม
Mass Product และ Art Product การวิเคราะห์ด้วยสมการทำให้ทราบว่าการประกอบของของกลุ่ม มีต้นทุนคงที่
เท่ากับ 68,104.58 บาทต่อเดือน ต้นทุนเฉลี่ยกลุ่ม Mass Product อย่างเดียวเท่ากับ 0.846 บาท จะพบได้ว่าใน
การผลิตเครื่องปั้นดินเผา การผลิตสินค้ากลุ่ม Art Product จะมีต้นทุนที่สูงกว่าโดยพิจารณาจากสมการต้นทุนการ
ผลิต นอกจากนี้อัจฉรา กลิ่นจันทร์ (2550) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ต้นทุนต่อหน่วยผลผลิต ของ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อให้เป็นไปตามมาตรา 21 แห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วย
หลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ที่กำหนดให้ส่วนราชการจัดทำบัญชีต้นทุนในงาน
บริการสาธารณะ 2. เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในการพิจารณาจัดทำค่าของบประมาณของ
สถาบันอุดมศึกษาตามหลักการปฏิรูประบบการเงินเพื่อการศึกษา ที่จะมีผลในทางปฏิบัติตั้งแต่ปี งบประมาณ
2551 และรองรับการดำเนินงานของกองทุนเงินให้กู้ยืมที่ผูกกับรายได้ในอนาคต (กรอ.) 3. เพื่อให้ได้ข้อมูลต้นทุน
ต่อหน่วยผลผลิตตามกิจกรรม และผลการดำเนินงานที่แสดงให้เห็นความคุ้มค่า/คุ้มทุน ของการใช้ทรัพยากรในการ
ผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาต่างๆ โดยจากการวิจัยได้สรุปผลคือ การจัดทำข้อมูลต้นทุนต่อหน่วยของมหาวิทยาลัยราช
ภัฏเพชรบูรณ์ ปี งบประมาณ พ.ศ.2549 – 2550 นี้ได้จัดทำในภาพรวมของมหาวิทยาลัย แต่ได้แยกตามภารกิจ
และแยกตามหน่วยงาน โดยใช้หลักการเดียวกัน ซึ่งในภารกิจด้านการผลิตบัณฑิต อาจไม่แตกต่างกันมากนักทั้งใน
เรื่องกิจกรรมและผลผลิต ดังนั้นจึงอาจใช้ข้อมูลต้นทุนต่อหน่วยด้านการผลิตบัณฑิตมาใช้เปรียบเทียบ ประเมินผล
และการวางแผนได้ แต่สำหรับภารกิจด้านการวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมนั้น การ
ดำเนินงานของหน่วยงานมีความหลากหลายแตกต่างกันทั้งในด้านวัตถุประสงค์ กิจกรรมและเป้าหมายผลผลิต
ดังนั้นไม่ควรนำข้อมูลต้นทุนต่อหน่วยของแต่ละหน่วยงานมาเปรียบเทียบกัน แต่ก็ยังสามารถใช้ประโยชน์จากการ

วิเคราะห์นี้ได้ หากเป็นการพิจารณาการดำเนินงานของแต่ละหน่วยงาน ว่ามีพัฒนาการหรือประสิทธิผลเพียงใด ในช่วงเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป และวารสารณ ปามูทา (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาต้นทุนและผลตอบแทน การผลิตผ้าไหมยกดอกลาปูน จากการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน พบว่า ต้นทุนการผลิตผ้าไหมยกดอกลาปูน ไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha=0.05$ ผู้ผลิตที่ขึ้นทะเบียน GI มีผลตอบแทนการผลิตผ้าไหมยกดอกลาปูน ประเภทผ้าซูดสูงกว่า ผู้ผลิตที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียน GI ประเภทผ้าขึ้น มีผลตอบแทนที่ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha=0.05$ ปัญหาในการผลิตผ้าไหมยกดอกลาปูน พบว่า ผู้ผลิตผ้าไหมยกดอกลาปูน ประสบปัญหาด้านวัสดุที่มีต้นทุนสูง และด้านการจำหน่ายที่ไม่มีการกำหนดราคากลาง การขึ้นทะเบียน GI ทำให้ผู้ผลิตผ้าไหมยกดอกลาปูนสามารถเพิ่มมูลค่าการจำหน่าย สินค้ามีมาตรฐานและชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับ ส่งผลให้ลูกค้าเกิดความมั่นใจในคุณภาพ สามารถขยายการตลาดได้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมถึงภาครัฐ ควรเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนการขึ้นทะเบียน GI เพื่อคุ้มครอง ผู้บริโภค ผู้ผลิต เพิ่มมูลค่าของสินค้า และดูแลมาตรฐานของสินค้า อีกทั้งการดูแลด้านราคาของวัสดุต้นทุน และกำหนดราคากลางการจำหน่ายให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน (วารสารณ ปามูทา, ทิพวรรณ ลิ้มงู, และอึ้งรงค์ เมฆ, 2555)

วิธีการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ กลุ่มรักษ์ศิลป์ดินไทยจำนวน 7 คน ตำบลหนองหลวง อำเภอเมือง จังหวัดตาก ในการศึกษาครั้งนี้ จำนวนกลุ่มตัวอย่างคือ เท่ากับจำนวนประชากรทั้งหมด 7 คน โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) ซึ่งได้สัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มรักษ์ศิลป์ดินไทย ตำบลหนองหลวง อำเภอเมือง จังหวัดตาก การศึกษาข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้ได้รวบรวมข้อมูลจาก 2 ลักษณะข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสาร หนังสือ งานวิจัย บทความ สื่อ สารสนเทศ ตลอดจนเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยทำการศึกษาเอกสาร (Documentary Research)
2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่เกิดขึ้นรวบรวมด้วยวิธีการการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่มรักษ์ศิลป์ดินไทย ต้นทุนผลิตภัณฑ์ซึ่งประกอบไปด้วย วัตถุดิบทางตรง ค่าแรงงานทางตรง ค่าใช้จ่ายในการผลิต และหาแนวทางการลดต้นทุน ของกลุ่มรักษ์ศิลป์ดินไทย โดยผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยให้สมาชิกของกลุ่มรักษ์ศิลป์ดินไทยเป็นผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ซึ่งผู้วิจัยร่วมรับฟังอยู่ด้วยเพื่อชี้แจงกรณีมีข้อสงสัย จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยคณะผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยการพรรณนาบรรยาย

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้ง 7 คนมีอายุมากกว่า 41 ปีขึ้นไป โดยส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ตามลำดับ มีความรู้ความสามารถทางด้านงานฝีมือ และไม่มีความเชี่ยวชาญด้านการคิดต้นทุน

ผลการวิเคราะห์ SWOT เพื่อหาแนวทางการลดต้นทุน

วิเคราะห์ SWOT

<p>ปัจจัยภายใน จุดแข็ง (Strengths)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นผลิตภัณฑ์กลุ่มเดียวในอำเภอเมือง จังหวัดตาก 2. เป็นงานฝีมือที่เหมือนจริง ราคาไม่แพงเมื่อเปรียบเทียบกับผลิตภัณฑ์ในท้องตลาด 3. ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพมาตรฐาน ได้รับความไว้วางใจจากกลุ่มลูกค้า 	<p>ปัจจัยภายนอก โอกาส (Opportunities)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีคู่แข่งน้อยราย 2. เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมและได้รับการส่งเสริมจากตลาด 3. ผลิตภัณฑ์เป็นสินค้าท้องถิ่นมีคุณภาพดี ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับในจังหวัดตาก และสามารถพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ตามคำสั่งทำของลูกค้าได้
<p>จุดอ่อน (Weaknesses)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่มีหน้าร้านวางขาย 2. ขาดแคลนแรงงานที่มีฝีมือ 3. เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ระยะเวลาในการผลิตจึงขาดโอกาสในการรับงานใหม่ 	<p>อุปสรรค (Threats)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตมีความไม่แน่นอนเนื่องจากสภาพอากาศเป็นปัจจัยสำคัญถ้าอากาศชื้นทำให้ดินแห้งยาก 2. มีต้นทุนในการขนส่งสูง 3. สภาพเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงบ่อยทำให้การตลาดซบเซา

กลุ่มแม่บ้านได้ตั้งกลุ่มขึ้นมาเนื่องจากชาวบ้านละแวกนั้น มีอาชีพและทักษะในการปั่น ปั่นดินเหนียว เครื่องปั้นดินเผา ต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเอาไว้ จึงจัดตั้งกลุ่มรักษาดินไทย ประยุกต์จากการปั้นดินเหนียวมาเป็นดินไทย และพัฒนางานปั้น เพื่อเข้ากับยุคสมัย และสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับกลุ่มชาวบ้านที่มีเวลาว่างจากการประกอบอาชีพหลัก เพื่อเป็นการไม่ให้เสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ และเป็นการฝึกฝีมือของตนเอง ต่อมาผลิตภัณฑ์ได้รับความนิยมเป็นอย่างดี จึงได้เข้าสู่การคัดเลือกเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP

1. ต้นทุนผลิตภัณฑ์ในกลุ่มรักษาดินไทย ได้แก่

- วัตถุดิบ คือ ดินไทย

- ค่าแรงงาน คือ ระยะเวลา (จำนวนชั่วโมง) ที่ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์

- ค่าใช้จ่ายในการผลิต จะแตกต่างกันไปในผลิตภัณฑ์ ดังนี้

1. ผลิตภัณฑ์ดอกบัว ค่าใช้จ่ายในการผลิตได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่จ่ายเพื่อ สี โลชั่น กาวลาเท็กซ์ เกสร ลวด ฝอลล่าเทป ด้าย

2. ผลิตภัณฑ์พาน ค่าใช้จ่ายในการผลิตได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่จ่ายเพื่อ สี โลชั่น กาวลาเท็กซ์ ลวด ด้าย

3. ผลิตภัณฑ์ดอกกุหลาบ ค่าใช้จ่ายในการผลิตได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่จ่ายเพื่อ สี โลชั่น กาวลาเท็กซ์ เกสร ลวด ฝอลล่าเทป ด้าย

4. ผลิตภัณฑ์ตุ๊กตา ค่าใช้จ่ายในการผลิตได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่จ่ายเพื่อ สี โลชั่น กาวลาเท็กซ์ แป้นไม้ ลวด

5. ผลิตภัณฑ์วงมาลัย ค่าใช้จ่ายในการผลิตได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่จ่ายเพื่อ สี โลชั่น กาวลาเท็กซ์ ลวด ด้าย

ดังนั้นแนวทางการลดต้นทุนคือให้สมาชิกรวมตัวกันไปซื้อวัสดุอุปกรณ์การผลิต ในจำนวนมากเพื่อจะได้ราคาที่ถูกลง ในการผลิต ผลิตภัณฑ์ในแต่ละครั้งควรใช้ความระมัดระวังเพื่อไม่ให้ผลิตภัณฑ์ชำรุดเสียหาย เลือกใช้วัสดุที่มีความคงทน และเก็บรักษาวัสดุ อุปกรณ์ ผลิตภัณฑ์ไว้ให้เป็นระเบียบ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

ให้หน่วยงานที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องส่วนผสมที่อยู่ในวัตุดิบ (ดินไทย) ให้มาจัดอบรมฝึกทักษะความรู้และทดสอบส่วนผสมของวัตุดิบ (ดินไทย) ให้มีประสิทธิภาพในการผลิต เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตที่สำคัญเพราะต้นทุนส่วนใหญ่จะอยู่ในวัตุดิบ (ดินไทย) อีกทั้งควรมีหน่วยงานคอยให้การสนับสนุนเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ เช่น สีโปสเตอร์ กาว และเพิ่มช่องทางการตลาดให้กับกลุ่มรักศิลป์ดินไทย

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งถัดไป

- 1 ทำการบูรณาการกับสาขาการจัดการและสาขาการตลาดเพื่อสัมภาษณ์เจาะลึกและนำผลมาบูรณาการให้กับกลุ่ม
- 2 ขยายกลุ่มไปในกลุ่มอาชีพอื่นในจังหวัดตาก หรือจังหวัดใกล้เคียง
- 3 นำผลที่ได้ไปใช้กับกลุ่มรักศิลป์ดินไทยเพื่อติดตามว่ากลุ่มสามารถลดต้นทุนได้เพื่อจัดทำเป็น Best Practice

เอกสารอ้างอิง

กชกร เฉลิมการณูจนา. (2557). การบัญชีบริหาร. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จามจุรี สกุศลรัตน์. (2555). ระเบียบกลุ่มอาชีพรักศิลป์ดินไทย. ตาก.

ดวงมณี โกมาทัต. (2555). การบัญชีต้นทุน. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เบญจมาศ อภิสทธิภิญโญ. (2555). การบัญชีบริหาร. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

พจนีย์ แก้วประเสริฐ. (2547). โครงสร้างต้นทุนการผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ : กรณีศึกษากลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ลำไย มากเจริญ. (2551). การบัญชีเพื่อการจัดการ. กรุงเทพฯ: ทริบเพิล กรุ๊ป.

วริยา ปานปรุง. (2550). การบัญชีเพื่อการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ออฟเซ็ท เพรส.

วันชัย ประเสริฐศรี. (2556). การบัญชีเพื่อการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: ทีพีเอ็น เพรส.

วรารณ ปามุทา. (2554). การศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตผ้าไหมยกดอกลำพูน. กรุงเทพมหานคร. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

สุปราณี ศุภระเศรณี, ศุภสิน สุริยะ, อำนาจ รัตนสุวรรณ, อรรถพล ตรีตานนท์. (2550). การบัญชีบริหาร. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: พิมพ์พรรณการพิมพ์.

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์. (2549). การบัญชีบริหาร. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: แมคกรอฮิล.

เสาวลักษณ์ สุขสมัย. (2545). ศิลปะประดิษฐ์ อาชีพพิชิตความจน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มติชน.

อัจฉรา กลิ่นจันทร์. (2550). การวิเคราะห์ต้นทุนต่อหน่วยผลผลิต ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

อรวรรณ กิจปราชัญ. (2544). การบัญชีเพื่อการจัดการ. กรุงเทพฯ: แผนกการพิมพ์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

Factors affecting health promotion behaviors among village health volunteers
in Bang Krathum district, Phitsanulok province

ช่อผกา พลทิพย์¹ และ ศันสนีย์ เมฆรุ่งเรืองวงศ์²
Chopaka Pholtip and Sunsanee Mekrungrongwong

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของ อสม. ในเขตพื้นที่อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 297 คน สุ่มตัวอย่างแบบเป็นระบบ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติการถดถอยแบบพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 1.90$, S.D. = 0.64) ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ปัจจัยด้านการรับรู้ความสามารถของตนเอง ปัจจัยเอื้อด้านการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรที่สนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ และปัจจัยเอื้อด้านนโยบาย ซึ่งปัจจัยทั้ง 3 ด้าน สามารถร่วมกันพยากรณ์พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขได้ร้อยละ 25.7% ($R^2 = 0.514$, $F = 35.110$, $p < 0.01$) ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาเพิ่มพูนการรับรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลให้มีประสิทธิภาพ และส่งเสริมปัจจัยเอื้อด้านนโยบาย กิจกรรมต่างๆ การเข้าถึงแหล่งทรัพยากรที่สนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ สถานบริการสุขภาพ สถานที่ออกกำลังกาย อุปกรณ์กีฬา เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดีต่อไป

คำสำคัญ: พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

Abstract

This purpose of survey study was to investigate the factors influencing health promotion behaviors among 297 village health volunteers in Bang Krathum district, Phitsanulok province. Data were randomly selected with systematic random sampling and collected data by using questionnaire. Stepwise multiple regression was used to analyze. The results found that the overall level of health promoting behaviors of village health volunteer was at medium level ($\bar{x} = 1.90$, S.D. = 0.64). The factors significantly influencing health promotion behaviors were self-efficacy, health services access and health supportive activity and policy. All of them could predict health promoting behaviors among village health volunteers at approximately 25.7%

¹ นิสิตคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร E-mail : kachoe_zuza@hotmail.com เบอร์ 84-361-6811

² อาจารย์ประจำคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก E-mail address: sunsanee.mnui@gmail.com

โทร +66(0)55-968-646 โทรศัพท์มือถือ: +66(0)90-973-8225

($R^2 = 0.514$, $F = 35.110$, $p < 0.01$). Therefore, the result suggested that the person who is relevant to health promoting behaviors should increase the perception of self-efficacy in village health volunteers more effectively and promote health supportive activity and policy, health services access such as health service center, fitness center and sports equipment in order to encourage people in the community engaging in health promoting behaviors.

Key word: Health promoting behaviors; Village health volunteers

บทนำ

กระแสทางเศรษฐกิจ และสังคมทั่วโลกที่เปลี่ยนไปมีการพัฒนาให้ทันสมัยในทุกๆ ด้าน ส่งผลให้วิถีการดำเนินชีวิตของประชากรเปลี่ยนไป จากข้อมูลแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติฉบับที่ 11 (2555 - 2559) พบว่าสถานการณ์ปัญหาสุขภาพของคนไทยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังยังทวีความรุนแรง วิถีชีวิตที่ขาดการควบคุมปัจจัยเสี่ยงที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมเสี่ยงที่สำคัญจากการบริโภค ขาดการออกกำลังกาย เกิดความเครียดไม่สามารถจัดการอารมณ์ได้เหมาะสม (นิตยา พันธุเวชย์, นุชรี อาบสุวรรณ, 2552) และข้อมูลจากองค์การอนามัยโลก ประเทศไทยในปี 2555 ประมาณร้อยละ 63 ของการเสียชีวิตเกิดจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง หากไม่ป้องกันจะส่งผลให้ภาระค่าใช้จ่ายทางด้านสุขภาพ และการสูญเสียทางเศรษฐกิจตามมาอย่างมหาศาล (สถาบันวิจัยและประเมินเทคโนโลยีทางการแพทย์ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, 2556) สำหรับสถานการณ์โรคไม่ติดต่อเรื้อรังในเขตอำเภอบางกระทุ่ม มีประชากรป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูงในช่วงปี 2553 - 2557 มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทุกปี (โรงพยาบาลบางกระทุ่ม, 2557) จากข้อมูลสรุปผลการดำเนินงานด้านสาธารณสุข การคัดกรองสุขภาพป้องกัน 7 สี ในกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน พบว่ามีจำนวนกลุ่มเสี่ยง และกลุ่มป่วยเพิ่มขึ้น (สำนักงานสาธารณสุขอำเภอบางกระทุ่ม, 2557)

นโยบายกระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดตัวชี้วัดต่างๆ ในการดูแลสุขภาพ ชุมชนมีบทบาทสำคัญที่จะทำ ให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และเป็นแรงผลักดันที่สำคัญในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพที่ยั่งยืน (กองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, 2556) องค์การอนามัยโลกเป็นองค์กรหลักในการพัฒนาเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ ขับเคลื่อนให้ประชาชนทุกคนมีสุขภาพดีถ้วนหน้า (WHO, 1946) ในส่วนของประเทศไทยได้มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งเป็นประชาชนที่ผ่านกระบวนการอบรมที่ผ่านหลักสูตรของกระทรวงสาธารณสุขกำหนดเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญ มีส่วนโน้มนำพฤติกรรมสุขภาพแก่ประชาชน เป็นแกนนำหลักในการพัฒนาศักยภาพของคนในหมู่บ้าน เป็นแบบอย่างด้านพฤติกรรมสุขภาพในชุมชน (วุฒิชัย จรียา และณรงค์ศักดิ์หนูสอน, 2549) ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งที่กระทรวงสาธารณสุขใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคที่เกิดจากพฤติกรรม โดยมีการอบรมให้ อสม. เป็นอสม. เชี่ยวชาญ ปี 2555 การเป็นอสม. นักจัดการสุขภาพ ปี 2556 และการเป็นอสม. นักจัดการสุขภาพตามกลุ่มวัย ปี 2557 อย่างไรก็ตาม การป้องกัน และลดอัตราผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังยังไม่ประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้การปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของ อสม. อาจมีข้อจำกัดในด้านของเวลา และภารกิจ จึงควรมีการสนับสนุนให้ อสม. มีพฤติกรรมสุขภาพ

ที่ถูกต้อง และเหมาะสมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชน จากการศึกษาที่ผ่านมา มีผู้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพหลายท่าน พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเอง การเข้าถึงแหล่งทรัพยากร นโยบาย ยังแตกต่างกันในผลการศึกษา (วาสนา วิถี, 2555; นวพรรณ จินแพทย์, 2551; สมบูรณ์ อินสุพรรณ, 2551; มนัสศรี ไพบุลย์ศิริ, 2545) จึงได้มีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอสม. อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลกขึ้น โดยประยุกต์ใช้ PRECEDE Framework Model ของกรีนและคณะ มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อให้ผู้บริหารสามารถนำผลการศึกษามาประยุกต์ในการวางแผนงานด้านการส่งเสริมสุขภาพ และออกแบบพัฒนาพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ร่วมทำนายพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอบางกระทุ่มจังหวัดพิษณุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงสำรวจ เก็บข้อมูลระหว่างตั้งแต่ธันวาคม 2558 – มีนาคม 2559 การศึกษานี้ได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยนเรศวรเลขที่ 728/58 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในเขตพื้นที่อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก โดยมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 956 คน (สำนักงานสาธารณสุขอำเภอบางกระทุ่ม, 2558) คำนวณขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรขนาดของตัวแปร 1 ต่อ 15 (Hair, Black, Babin, Anderson, & Tatham, 2006) คำนวณขนาดตัวอย่างได้ 270 คน จากตัวแปร 18 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ สุขภาพ ระดับการศึกษา ความเชี่ยวชาญงานแต่ละด้าน จำนวนหลังคาเรือนรับผิดชอบ ระยะทางหลังคาเรือนรับผิดชอบ ระยะเวลาปฏิบัติงาน รายได้ ตำแหน่งอื่นๆ ในชุมชน อาชีพหลัก เขตที่อยู่อาศัย การรับรู้ประโยชน์ การรับรู้อุปสรรค การรับรู้ความสามารถตนเอง นโยบาย การเข้าถึงแหล่งทรัพยากร และการได้รับแรงสนับสนุนทางสังคม ทำการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างเป็นระบบ โดยแบ่งสัดส่วนขนาดตัวอย่างจำแนกรายรพ.สต.จำนวน 14 แห่ง เก็บข้อมูลตัวอย่างทั้งสิ้น 297 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพหลัก สุขภาพ ระยะเวลาการปฏิบัติงาน ตำแหน่งอื่นๆ ในชุมชน ความเชี่ยวชาญงานแต่ละด้าน เขตที่อยู่อาศัย จำนวนหลังคาเรือนรับผิดชอบ ระยะทางหลังคาเรือนที่รับผิดชอบ จำนวน 15 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ ส่วนที่ 2 คือ ปัจจัยนำ ได้แก่ การรับรู้ประโยชน์ การรับรู้อุปสรรค การรับรู้ความสามารถของตนเองของการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ จำนวน 23 ข้อ ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนของลิเคิร์ต (Likert scale) 5 ระดับ มีเกณฑ์การให้คะแนน คือ 1 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง จนถึง 5 เห็นด้วยอย่างยิ่ง (23-115 คะแนน) ส่วนที่ 3 คือ ปัจจัยเอื้อ ได้แก่ นโยบาย และการเข้าถึงแหล่งทรัพยากร จำนวน 11 ข้อ ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตรา

ส่วน 5 ระดับ มีเกณฑ์การให้คะแนน คือ 1 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง จนถึง 5 เห็นด้วยอย่างยิ่ง (11-55 คะแนน) ส่วนที่ 4 คือ ปัจจัยเสริมด้านการส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ การได้รับแรงสนับสนุนทางสังคม จำนวน 9 ข้อ ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วน 5 ระดับ มีเกณฑ์การให้คะแนน คือ 1 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง จนถึง 5 เห็นด้วยอย่างยิ่ง (9-45 คะแนน) ส่วนที่ 5 แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการส่งเสริมสุขภาพ ทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านอาหาร ด้านการจัดการความเครียด ด้านการออกกำลังกาย จำนวน 11 ข้อ ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วน 4 ระดับ มีเกณฑ์การให้คะแนนคือ 1 ไม่ปฏิบัติเลย จนถึง 4 ปฏิบัติสม่ำเสมอ (11-44 คะแนน) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยแบบสอบถามทั้ง 5 ส่วนผ่านการตรวจสอบหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ได้ค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป หลังจากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ แล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มอาสาสมัครอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และคำนวณความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยวิธีสัมประสิทธิ์อัลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha – coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้านการรับรู้ประโยชน์ การรับรู้อุปสรรค การรับรู้ความสามารถของตนเอง นโยบาย การเข้าถึงแหล่งทรัพยากร การได้รับแรงสนับสนุนทางสังคม และพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ เท่ากับ .782, .911, .803, .897, .870, .939, .722 ตามลำดับ

การวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับข้อมูลทั่วไปใช้สถิติพรรณนา และหาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน โดยใช้สถิติสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's correlation) และวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Linear Regression) ทำการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม SPSS v.17 (ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยนเรศวร) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการศึกษาอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านจำนวน 297 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 75.8 มีอายุอยู่ในช่วง 41-51 ปี คิดเป็นร้อยละ 42.8 โดยมีอายุเฉลี่ย 49.31 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 46.8 ประกอบอาชีพเกษตรกรร้อยละ 62.0 รองลงมา คือ รับจ้างร้อยละ 17.2 โดยส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือนร้อยละ 67.7 อสม. ส่วนใหญ่ไม่มีโรคประจำตัวคิดเป็นร้อยละ 76.4 และมีตำแหน่งอื่นๆ ในชุมชนร้อยละ 79.5 โดยส่วนใหญ่เขตที่อยู่อาศัยไกลโรงพยาบาลร้อยละ 66.7 สำหรับระยะเวลาที่เป็น อสม. อยู่ในช่วง 7-13 ปี คิดเป็นร้อยละ 38.0 ส่วนใหญ่ไม่ได้เป็น อสม. เชี่ยวชาญถึงร้อยละ 57.2 มีจำนวนหลังคาเรือนที่รับผิดชอบอยู่ในช่วง 10-15 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 68.4 มีระยะห่างของหลังคาเรือนที่รับผิดชอบในช่วง 99-278 เมตร คิดเป็นร้อยละ 42.4

2. พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

พบว่า ระดับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของ อสม. ของกลุ่มตัวอย่างในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.90 (S.D. = 0.64) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า พฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด ได้แก่ พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพด้านการจัดการความเครียด (\bar{x} = 2.00, S.D. = 0.60) พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพด้านอาหาร (\bar{x} = 1.98, S.D. = 0.59) พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพด้านการออกกำลังกาย (\bar{x} = 1.81, S.D. = 0.52)

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน พบว่า ตัวแปรตัวแรกที่ถูกคัดเลือกเข้ามาในสมการ คือ ปัจจัยด้านการรับรู้ความสามารถของตนเอง มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปคะแนนดิบ (B)=0.277 ($p<0.05$) ตัวแปรที่ 2 ที่ถูกคัดเลือกเข้ามาในสมการ คือ ปัจจัยเอื้อต่อการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรที่สนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปคะแนนดิบ (B)=0.156 ($p<0.05$) ตัวแปรที่ 3 ที่ถูกคัดเลือกเข้ามาในสมการ คือ ปัจจัยเอื้อด้านนโยบาย กิจกรรมที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปคะแนนดิบ (B)=0.165 ($p<0.05$) ซึ่งปัจจัยทั้ง 3 ด้าน สามารถร่วมกันพยากรณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ได้ร้อยละ 25.7% ($R^2 = 0.514$, $F = 35.110$, $p<0.05$) ดังตารางที่ 1 ดังนั้นจึงสามารถสร้างสมการปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในรูปคะแนนดิบได้ดังนี้

พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน = 11.878 + 0.277 (การรับรู้ความสามารถของตนเอง) + 0.156 (การเข้าถึงแหล่งทรัพยากรที่สนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ) + 0.165 (นโยบายกิจกรรมที่เอื้อต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ)

สรุปและอภิปรายผล

1. ศึกษาพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในเขตพื้นที่อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากอำเภอบางกระทุ่มมีทีมชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่เข้มแข็ง ดำเนินงานทำกิจกรรมเป็นประจำสม่ำเสมอในทุกๆ ปี เช่น ประกวดอาหารเพื่อสุขภาพ อบรมพัฒนาศักยภาพในด้านการดูแลป้องกันการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง อบรม อสม. เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ประกวด อสม. ดีเด่น ทั้ง 10 สาขา รวมทั้งให้ อสม. ออกกำลังกายร่วมกันทุกวันพุธ หรือวันประชุมประจำเดือนของ อสม. และ ยังเน้นภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานสนับสนุนงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ในการจัดทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Pender (2006 อ้างใน Kanyapat Chaeye, 2012) ระบุว่าพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพเป็นส่วนหนึ่งของกิจวัตรประจำวัน ซึ่งส่งผลต่อความสุข ความมีคุณค่า และความเป็นอยู่ของแต่ละบุคคล และเมื่อพิจารณาพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพรายด้านพบว่า พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด โดยมีคะแนนมากที่สุด คือ ด้านการจัดการความเครียด โดยมีคะแนนสูงสุดในข้อที่ว่าเมื่อท่านมีความเครียดท่านจะปรึกษาคนใกล้ชิด เช่น คู่สมรส ญาติ พี่น้อง และเพื่อนๆ สอดคล้องกับการศึกษาของสมบุรณ์ อินสุพรรณ (2551) และวาสนา วิถี (2555) พบว่า การได้รับการสนับสนุนจากบุคคลใกล้ชิด ทีมสุขภาพ เป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ คือ บุคคลใกล้ชิดได้มีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ สามารถพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ (Orem, 1991 อ้างในวาสนา วิถี, 2555) ระบุว่า การได้รับการส่งเสริมสนับสนุน การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ หรือคำแนะนำในการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพจาก

บุคคลต่างๆ เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่ก่อให้เกิดความผูกพันและการรับรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นซึ่งกันและกันและกันและได้รับความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น คำแนะนำ วัตถุประสงค์ของ สำหรับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพด้านที่มีคะแนนน้อยที่สุดคือ พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพด้านการออกกำลังกาย โดยข้อที่มีคะแนนน้อยที่สุดคือ ท่านออกกำลังกายสัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 15-30 นาที สอดคล้องกับการศึกษาของลำพูน ฉวีรักษ์ (2550) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการออกกำลังกายของ อสม. พบว่า ทศนคติมีความสัมพันธ์ทางลบกับพฤติกรรมด้านการออกกำลังกาย เนื่องจากต้องดิ้นรนทำงานเลี้ยงชีพ ทำให้ไม่มีเวลาออกกำลังกาย

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

ในการปฏิบัติเป็นผู้นำในด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพในชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านการรับรู้ความสามารถของตนเอง ปัจจัยด้านการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรที่สนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ และปัจจัยเอื้อด้านนโยบาย และกิจกรรมที่เอื้อต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งทั้ง 3 ด้าน สามารถรวมกันพยากรณ์พฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ได้ร้อยละ 25.7% ($R^2 = 0.514$, $F = 35.110$, $p < 0.01$)

สำหรับปัจจัยนำที่ส่งผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของ อสม. บางกระทุ่ม ได้แก่ ปัจจัยด้านการรับรู้ความสามารถของตนเอง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก อสม. มีความมั่นใจว่าตนเองมีความสามารถในการปฏิบัติตนหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เลือกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง เช่น การจัดกิจกรรมเพื่อผ่อนคลายความเครียด โดยมีทีมสหสาขาการในสมาชิกชมรม อสม. คอยให้ความบันเทิงในการอบรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในงานอบรมต่างๆ การจัดโครงการประกวดอาหารเพื่อสุขภาพ การจัดการแข่งขันกีฬาในงานวัน อสม. เป็นประจำทุกปี และการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งในงานวันสำคัญทางศาสนา ระหว่างผู้นำชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ และ อสม. ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการรับรู้ความสามารถของตนเองของ Bandura (1977) โดยมีปัจจัยการรับรู้ความสามารถของตนเองที่จะปฏิบัติหรือเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ อสม. มีความมั่นใจว่าตนเองมีความสามารถที่จะเลือกปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับการศึกษาของ นวพรรณ จินแพทย์ (2551) พบว่า การรับรู้ความสามารถแห่งตน มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และการศึกษาของธวัช วิเชียรประภา และคณะ ได้ศึกษาได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดจันทบุรี พบว่า การรับรู้ความสามารถแห่งตนสามารถทำนายพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ

ปัจจัยเอื้อ ได้แก่ ปัจจัยด้านการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรที่สนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ และปัจจัยเอื้อด้านนโยบาย ซึ่งในเขตอำเภอบางกระทุ่มจะมีหน่วยงานต่างๆ เช่น อบต. เทศบาล หรือนักการเมือง คอยสนับสนุนอุปกรณ์ สถานที่สำหรับออกกำลังกาย การมีชมรมนำเต็นท์อาหารบิก ชมรมปั่นจักรยาน ช่วยเอื้ออำนวยให้ในการจะทำกิจกรรมต่างๆ อสม. คอยให้ความรู้ในเรื่องการรับประทานอาหาร โมเดลสาธิตอาหารหลัก 5 หมู่ โดยสอดคล้องกับการศึกษาของมนัสศรี ไพบูลย์ศิริ (2545) พบว่า การมีแหล่งบริการสุขภาพ และการมีนโยบายส่งเสริมสุขภาพ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เขตเมือง จังหวัดปทุมธานี สอดคล้องกับการศึกษาของสมบุญรณ์ อินสุพรรณ (2551) พบว่า การมีสถานที่ อุปกรณ์ มีบริการในเรื่องบริโภคอาหาร ออกกำลังกาย จัดการความเครียด มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุข

ประจำหมู่บ้าน ในอำเภออัมพวา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวาสนา วิถี (2555) ได้ศึกษาพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า นโยบายการออกกำลังกาย ส่งเสริมการบริโภคที่ถูกต้อง และการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรที่สนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ สำหรับการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรในการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพ อธิบายได้ว่าสิ่งต่างๆ หรือสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการส่งเสริมสุขภาพ (Green & Kreuter, 2005) เมื่อมีทรัพยากรอย่างเพียงพอในการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพจึงมีส่วนสนับสนุนให้เกิดพฤติกรรมสุขภาพที่ดี เช่น การมีสถานบริการสุขภาพ สถานที่ออกกำลังกาย และอุปกรณ์กีฬา โดยสอดคล้องกับการศึกษาของนาฏอนงค์ ฉลวยศรี และคณะ พบว่า ปัจจัยเอื้อด้านสถานที่เวลามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมออกกำลังกายของประชาชนในชุมชนโนนเขวา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของลำพูน ฉวีรักษ์ (2550) พบว่า อุปกรณ์การออกกำลังกาย เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการออกกำลังกายของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน สามารถอธิบายได้ว่าปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดพฤติกรรมสุขภาพ มีแบบจำลองที่พบว่า PRECEDE-PROCEED Model (Green & Kreuter, 2005) พฤติกรรมของบุคคลมีอิทธิพลจากหลายปัจจัย ไม่ควรนำปัจจัยเดียวมาพิจารณา สำหรับปัจจัยการรับรู้สนับสนุนว่าความเชื่อในความสามารถของตนเองมีความสำคัญต่อการสร้างแรงจูงใจ อดทนต่อความยากลำบาก หรือการตัดสินใจที่จะใช้ชีวิตอย่างไร (Pajares, 2002) รวมทั้งการรับรู้ความสามารถของตนเองในการปฏิบัติพฤติกรรม ซึ่งถ้าบุคคลมีความเชื่อ มีความมั่นใจว่าตนสามารถเลือกกระทำพฤติกรรมที่ส่งผลดีต่อสุขภาพ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. เสนอผลการวิจัยนี้ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงคณะผู้บริหารที่ดูแลงานภาคประชาชนของอำเภอ เพื่อพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการเป็นผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพแก่ประชาชน ให้สามารถพัฒนาศักยภาพได้อย่างเต็มที่ จัดกิจกรรมเพื่อเพิ่มการรับรู้ความสามารถของตนโดยพัฒนามาจากแนวคิดการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) ของอาสาสมัครสาธารณสุข เช่น การฝึกพัฒนาทักษะการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ รวมทั้งมีการกระตุ้นเตือนสนับสนุนให้ความช่วยเหลือ เพื่อสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

2. บุคลากรทีมสุขภาพ ให้ความสำคัญในเรื่องการจัดหาแหล่งสนับสนุนสถานบริการสุขภาพ สถานที่ออกกำลังกายในชุมชน และอุปกรณ์ออกกำลังกายชนิดต่างๆ เพื่อสนับสนุนให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านประชาชนในชุมชนมีสถานที่อำนวยความสะดวกในการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม รวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการเชิญชวนให้หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา สนับสนุนงบประมาณ เพื่อดูแลสุขภาพของคนในชุมชนต่อไป

3. บุคลากรทีมสุขภาพ ตระหนักถึงความสำคัญของนโยบายในการดูแลสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุขวางแผนเพื่อพัฒนาสุขภาพ ให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสุขภาพ เพราะอาสาสมัครสาธารณสุขใกล้ชิดประชาชนสามารถเป็นแบบอย่างพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมแก่ประชาชนได้ เช่น ชมรมปั่นจักรยาน ชมรมเดินแอโรบิค ชมรมดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ และกิจกรรมตามนโยบายของท่าน

นายกรัฐมนตรีคือการทำให้อาสาสมัครสาธารณสุขออกกำลังกายทุกวันพุธ เพื่อเป็นการส่งเสริมกระตุ้นเตือนให้อาสาสมัครสาธารณสุขมีแบบอย่างพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพที่ดีตลอดไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ผลการศึกษาที่น่าสนใจไปออกแบบพัฒนาพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ และใช้เป็นแนวทางในการวางแผนจัดทำโครงการเพื่อพัฒนาศักยภาพในด้านการรับรู้ความสามารถของตนให้อาสาสมัครสาธารณสุข และประชาชนในพื้นที่

2. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในต่างพื้นที่ เพิ่มปัจจัยความเชี่ยวชาญงาน เขตที่อยู่อาศัย ระยะห่างของหลังคาเรือนรับผิชอบ จำนวนหลังคาเรือนที่รับผิชอบ เนื่องจากในแต่ละพื้นที่ที่ผสมแต่ละคนรับผิชอบปัจจัยต่างๆ เหล่านี้แตกต่างกัน

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัยนเรศวรที่ได้สนับสนุนในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ และขอขอบคุณอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และผู้บริหารสาธารณสุขในเขตพื้นที่อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ที่อนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล

เอกสารอ้างอิง

กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข. (2556). **คู่มือ อสม.นักจัดการสุขภาพชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กุลพิมล เจริญดี, นิตยา พันธุเวทย์. (2552). **ประเด็นรณรงค์วันเบาหวานโลกปี 2552 (งบประมาณ 2553)**.

[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://thaincd.com/document/file/news/announcement/download1no138.doc> (วันที่ค้นข้อมูล : 29 สิงหาคม 2558).

ณรงค์ศักดิ์ หนูสอน. (2553). **การส่งเสริมสุขภาพในชุมชนแนวคิดและการปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธวัช วิเชียรประภา. (2555). **ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดจันทบุรี**. วารสารสาธารณสุขมหาวิทยาลัยบูรพา. 7(2), 53-68.

นวพรรณ จินนแพทย์. (2551). **พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข จังหวัดกาญจนบุรี**.

วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์ ภาควิชาสาธารณสุขศาสตร์ บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหิดล.

นาฏอนงค์ กล้วยศรี และคณะ. **ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพด้านการออกกำลังกายของประชาชนในชุมชนโพ้นเขวา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ**.

มนัสศรี ไพบูลย์ศิริ. (2545). **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เขตเมือง จังหวัดปทุมธานี**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสุขศึกษา ภาควิชาพลศึกษา บัณฑิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

ลำพูน ฉวีรักษ์. (2550). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมออกกำลังกายของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน : กรณีศึกษาอำเภอกุ๊ดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขา สังคมศาสตร์ บัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

วาสนา วิถี. (2555). พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการสร้างเสริมสุขภาพ บัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

วุฒิชัย จริยา, ณรงค์ศักดิ์ หนูสอน. (2549). สถานการณ์การสร้างเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขในเขตภาคเหนือตอนล่าง. พิมพ์ครั้งที่ 1. พิษณุโลก : คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สถาบันวิจัยและประเมินเทคโนโลยีทางการแพทย์ กรมการแพทย์กระทรวงสาธารณสุข. (2556). เอกสารข้อมูล: สถานการณ์โรคเบาหวาน/ความดันโลหิตสูงและภาวะแทรกซ้อนในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : กระทรวงสาธารณสุข.

สมบูรณ์ อินสุพรรณ. (2551). พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสุขาศึกษา ภาควิชาพลศึกษา บัณฑิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สำนักงานสนับสนุนบริการสุขภาพเขต 11 จังหวัดนครศรีธรรมราช. (2557). คู่มือ อสม. นักจัดการสุขภาพชุมชนตามกลุ่มวัย. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครศรีธรรมราช : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

Hair, J. J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2006). *ultivariate data analysis*. 6 Edition. USA : Pearson Prentice Hall.

Kanyapat Chaeye, Orapin Jullmusi. (2012). *The effects of a health promotion program on health-promoting behaviors of nursing students at McCormick faculty of nursing, Payap university*. Mae Fah Luang University International Conference 2012. 1, 1-9.

ตารางที่ 1 ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวทำนายในรูปของคะแนนดิบ B ค่าคงที่ a ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวทำนายในรูปคะแนนมาตรฐาน Beta ค่า t ในการทดสอบสัมประสิทธิ์ของตัวทำนาย ค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย R² ค่าทดสอบ F ของตัวทำนาย

ตัวแปรพยากรณ์	B	Beta, β	t	R ²
(Constant)	11.878		7.586	
การรับรู้ความสามารถของตนเอง (X ₁₁)	.277	.336	6.069	.452
การเข้าถึงแหล่งทรัพยากรที่สนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ(X ₁₃)	.156	.159	2.591	.500
นโยบาย กิจกรรมที่เอื้อต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ (X ₁₂)	.165	.149	2.396	.514

Constant (a) = 11.878, R square = .264 Adjusted R² = .257, F = 35.110**

* p < .05, **p < .01

ท้องถิ่นไทยกับการท่องเที่ยวภายใต้พลวัตการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย The rural lifestyle and Tourism with the dynamics transformation of society, Thailand.

พรพิมล อรุณศิริรัตน์¹
Pornpimol Arunsirirut

บทคัดย่อ

สังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาด้วยปัจจัยแวดล้อมหลายประการ อาทิเช่น ระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ การสื่อสารคมนาคมที่ไร้พรมแดน นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงไปของคนในทุกๆสังคม ทั้งรูปแบบการดำเนินชีวิต ระบบครอบครัว แนวคิดและค่านิยม เช่นเดียวกับสังคมไทยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงจากระบบสังคมเก่า (Transitional Society) หรือสังคมเกษตร (Agricultural) โดยพิจารณาได้จากวิวัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพภูมิศาสตร์ สู่อุบัติสังคมใหม่ (Modern Society) หรือสังคมอุตสาหกรรม (Industrial) สู่อุบัติสังคมเมืองมากขึ้นจากปัจจัยต่างๆที่ส่งผลให้ชุมชนหรือท้องถิ่นดั้งเดิมมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปเป็นพลวัตทางสังคมตามกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสของการท่องเที่ยวนับตั้งแต่พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ วิถีชุมชนจึงกลับมาได้รับความสนใจอีกครั้ง และแพร่หลายอย่างมาก ภาพชนบทและวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกทำให้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวจากรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีชุมชนชนบทเป็นสำคัญ อันนำมาซึ่งรายได้และความเจริญทางวัตถุสู่สังคมชนบทไทยให้กลายเป็นสังคมเมืองเพื่อรองรับการนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน

ถึงกระนั้นจากกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว มักพบว่าวิถีของความเป็นชนบทไทยจากการประกอบอาชีพด้วยการกสิกรรมมักถูกแทนที่ด้วยการปรับตัวเป็นชุมชนท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ เลี้ยงชีพโดยรายได้จากการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียวไม่ส่งผลให้เกิดความยั่งยืน เมื่อเทียบกับชุมชนที่เปิดรับการท่องเที่ยวเข้ามาในฐานะของเครื่องมือที่ช่วยในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชนนอกจากการทำเกษตรที่เป็นอาชีพหลักเพียงอย่างเดียว และใช้ประโยชน์เพื่อเป็นเครื่องมือในการรื้อฟื้นและสืบทอดคติชน หรือวิถีชีวิตบางอย่างที่เลือนหายไปให้ฟื้นคืนกลับมาอีกครั้ง สร้างความเข้าใจอันดีให้กับสังคมเมืองและสังคมชนบทสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนภายใต้เงื่อนไขการถ่วงดุลระหว่างการคงคุณค่ากับการเพิ่มมูลค่าของวิถีชีวิตชนบท

คำสำคัญ: 1. ท้องถิ่น 2. การท่องเที่ยวยั่งยืน 3. สังคมไทย

¹ อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น

Abstract

Thailand society would have changed over time by several factors such as the educational system, economy, communications, transportation boundless. Bring change to the people in every society. The patterns of family life concepts and values. as well as social of Thailand changes by Transitional Society or Agricultural Society to Modern Society as a result the rural lifestyle changed. But now, Communities had to get interested again. It brings revenue to the social and material progress of rural Thailand into the city to accommodate more tourists today.

Tourism is a tool to revive the inheritance and folklore. Or certain lifestyle that dissolved a resurgence back up again. Creating a better understanding of the urban and rural society towards sustainable tourism under the terms of the balance between the value of the added value of the rural lifestyle.

Keywords: 1. Rural 2. Sustainable Tourism 3. Thailand society

ความหมายของชุมชน

ชุมชนตามความหมายของสังคมวิทยา แบ่งออกเป็นสองประเภท คือ ชุมชนชนบท (Rural) และชุมชนเมือง (Urban) หากแปลตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554, ราชบัณฑิตยสถาน) ได้ให้ความหมายของคำว่า ชนบทและเมืองไว้ดังนี้

1. ชุมชนชนบท หมายถึง บ้านนอก เขตแดนที่พ้นจากเมืองหลวงออกไป
2. ชุมชนเมือง หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในเมือง, อาณาเขตที่จัดเป็นย่านการค้า การทำธุรกิจ

นอกจากนี้แล้วความแตกต่างกันอย่างชัดเจนของทั้งสองชุมชนซึ่งมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญๆ (อมร รักษาสัตย์และ ชัตติยา กรรณสูต, 2515) กล่าวได้ว่าเป็นการปรับปรุงมาตรฐานความเป็นอยู่ของจากกระบวนการพัฒนาต่างๆผสมผสานการพัฒนาทางด้านสังคม (Social) เศรษฐกิจ (Economic) การเมือง การปกครอง (Political) เข้าด้วยกัน (ยูวัฒน์ วุฒิเมธี, 2529)

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2535) กล่าวถึง สภาพความเป็นอยู่ของชนบทไทยมีลักษณะกระจายกันอยู่ตามไร่นาซึ่งเป็นที่ทำมาหากินของแต่ละบ้าน ด้วยสภาพความอุดมสมบูรณ์ของดิน มักจะอยู่อาศัยท่ามกลางสิ่งแวดล้อมและพึงพิงธรรมชาติ (ทัศนาศ พงศิการณกิจ, 2558) ครอบคลุมชนบทเป็นหน่วยเศรษฐกิจ คือมีลักษณะแบ่งงานกันทำ เป็นครอบครัวขยาย ชาวชนบทมีความสนใจร่วมกัน อาทิเช่น พิธีกรรม การนับถือศาสนา เป็นสังคมที่มีความหนาแน่นต่ำ ชุมชนชนบทแต่ละแห่งจะมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางเชื้อชาติ ประเพณี ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี มีภูมิหลังทางวัฒนธรรม หรืออาจจะมีความเกี่ยวพันกันทางสายเลือด ติดต่อกันเคยเห็นหน้ากันโดยตรง (Face to face) (ไพฑูริย์ เครือแก้ว, 2506)

ด้วยเหตุนี้ชุมชนชนบทจึงมีความสามัคคี รักหมั่นชิดมากกว่าในเมืองที่มีความหนาแน่นของประชากรอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก เป็นศูนย์กลางของความเจริญ ประชาชนมีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย มีลักษณะของความเป็นปัจเจกชนสูงกว่า กล่าวคือการปฏิสัมพันธ์กันที่เกิดขึ้นเป็นไปตามสถานภาพและบทบาท มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว มีปฏิสัมพันธ์กันของคนในสังคมที่น้อยกว่า และมีโครงสร้างทางสังคมที่สลับซับซ้อนโดยใช้การควบคุมทางสังคมใช้กฎหมายเป็นหลัก

จากสังคมเกษตรสู่สังคมเมือง

รากทางสังคมของประเทศไทยนับเป็นสังคมกสิกรรม จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ อาทิเช่น คำเรียกประมุขหรือผู้ปกครองสูงสุดของประเทศว่า พระมหากษัตริย์ นั้นก็มีรากศัพท์มาจากภาษาภาษาสันสกฤตว่า เกษตตะ หรือ เกษตร อันหมายถึง ผู้ที่มีที่ดินมาก (ปิยะวรรณ ปานโต, ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง, 2553) จากรูปแบบประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรอาทิเช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ, ประเพณีบุญบั้งไฟ, การแห่นางแมว แม้กระทั่งประเพณีสงกรานต์อันเป็นประเพณีปีใหม่ของไทยและของชาวอุษาคเนย์ โดยทั่วไปที่รับเอามาจากคติพราหมณ์ถูกเข้ากับประเพณีหลังการเก็บเกี่ยวเป็นการทำบุญและเฉลิมฉลอง เป็นต้น ด้วยลักษณะภูมิประเทศที่เอื้อประโยชน์ต่อการเพาะปลูก เกิดการก่อสร้างตัวของชุมชนชนบทที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรที่เป็นส่วนมากในสังคมไทยและเป็นฐานที่สำคัญในการดำรงอยู่ของชนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยดั้งเดิม จึงกล่าวได้ว่าสังคมไทยนั้นแต่เดิมเป็นสังคมเกษตรอย่างแท้จริง มีลักษณะค่านิยมแนวคิด วิถีการดำเนินชีวิตแบบสังคมเกษตร

ซึ่งต่อมาการเปลี่ยนแปลงในปัจจัยแวดล้อมหลายประการในสังคมโลกส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจ แนวคิดค่านิยม การดำรงชีวิต เทคโนโลยี ของคนในสังคมไทยหรือจากการเปลี่ยนแปลงไปเป็นพลวัตทางสังคมหรือกระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนจากจากระบบสังคมเก่า (Transitional Society) หรือสังคมเกษตร(Agricultural) สู่ระบบสังคมใหม่ (Modern Society) หรือสังคมอุตสาหกรรม (Industrial) ประการที่สำคัญคือระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชุมชนชนบทสู่ชุมชนเมือง เมื่อการทำการเกษตรไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ด้วยลักษณะของสังคมชนบทที่มีระบบครอบครัวเป็นแบบครอบครัวขยาย ก่อให้เกิดปัญหาในด้านรายได้ที่ไม่เพียงพอ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการโยกย้ายแรงงานหลังฤดูการเพาะปลูกเข้าสู่สังคมเมืองเพื่อหารายได้ หรือด้วยลักษณะของความเจริญของเมืองที่มีการขยายอาณาเขตออกไป การเพิ่มจำนวนประชากร ชุมชนชนบทจึงต้องมีการปรับตัว เปิดรับความเจริญทางวัตถุและลักษณะของการประกอบอาชีพที่นอกเหนือจากเดิม จำต้องมีการศึกษาที่สูงขึ้นเพื่อประกอบอาชีพ เกิดระบบสาธารณสุขูปโภคที่เข้าถึงได้มากขึ้นทั้งนี้ล้วนเกิดขึ้นจากการพัฒนาของชุมชนเมืองที่เข้าถึงหรือที่เรียกว่าการพัฒนาชนกระแสหลัก ชาวชนบทขายที่นาทำกินแล้วเปลี่ยนอาชีพ เกิดการโยกย้ายแรงงาน ก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องของความหนาแน่นของจำนวนประชากรในเขตเมืองมากยิ่งขึ้น เกิดสภาวะปัญหาทางสังคมจากการเขี้ยวในสังคม ชนบธรรมเนียมประเพณีถูกลืมนั่นไป ส่งผลต่อค่านิยมและวัฒนธรรมที่ให้ความนิยมในวัตถุม่าเป็นเครื่องกำหนดฐานะของบุคคลในสังคม วัฒนธรรมทางจิตใจถูกลดคุณค่าลง

เมื่อ “การท่องเที่ยว” การเป็นเครื่องมือเพื่อการพัฒนา

เมื่อระบบเศรษฐกิจแบบเก่าถูกแทนที่ด้วยระบบใหม่ ก่อให้เกิดค่านิยมต่อวัตถุที่ให้ความสำคัญนิยมชมชอบกับความเจริญทางวัตถุมากกว่าความเจริญทางจิตใจ สภาพสังคมโดยรวมมีความเสื่อมโทรมลงจากปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาการค้ำมนุษย์ เพราะคุณค่าของมนุษย์ถูกตัดสินด้วยเงินตราและสถานะทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประเทศไทยประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างยิ่งใหญ่อีกครั้งอีกครั้งจากการประสบปัญหาอย่างยิ่งในเขตเมืองเพราะการล่มสลายของธุรกิจมากมาย ก่อให้เกิดปัญหาคนว่างงาน ค่าครองชีพสูง แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นได้รับการหยิบยกขึ้นมาทบทวนและปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ส่งเสริมให้เกิดการกลับคืนสู่ท้องถิ่นหรือชุมชน การพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานของการเกษตรอย่างพอเพียงและเลี้ยงชีพได้จากการนำมาบรรจุลงในแผนพัฒนาและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 เป็นต้นมา ซึ่งกล่าวได้ว่าวิถีชนบทหรือภาคการเกษตรถูกมองว่าสามารถรองรับปัญหาคนตกงานจากภาคเมืองได้เป็นอย่างดี (ทับทิม ทับทิม, 2554)

โดยเฉพาะคนในชนบทนั้นนับว่าเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ กระแสท้องถิ่นนิยม วิถีชีวิตชุมชนจึงกลับมาได้รับความนิยมอีกครั้ง ภาครัฐฉายภาพของชีวิตชนบทถูกมองว่าเป็นธรรมชาติ มีความสวยงาม และมีความเงียบสงบ หลีกหนีจากความวุ่นวายแทนที่ภาพของชนบทที่มีความแตกต่างกับเมืองอย่างชัดเจน คู่อหลัง และป่าเถื่อน นับตั้งแต่ช่วงปลายรัชกาลที่ 7 เป็นต้นมาที่ประเทศไทยประสบกับปัญหาคอมมิวนิสต์และผู้ต่อต้านแนวคิดของรัฐที่หลบหนีเข้าป่าสู่ชนบทอันห่างไกล

ประการหนึ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญในการแก้ไขปัญหาคือ การท่องเที่ยว ที่มักถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น เช่นเดียวกับวิกฤติการณ์เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2540 การท่องเที่ยวภายใต้แคมเปญ Amazing Thailand อีกครั้งหนึ่งนับตั้งแต่การเกิดวิกฤตเศรษฐกิจโลกตกต่ำในปีพ.ศ. 2526 และนับว่าประสบความสำเร็จอย่างยิ่งในการดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว เพราะเมื่อสิ้นสุดแคมเปญในปี 2542 พบว่า มีนักท่องเที่ยวต่างประเทศเดินทางเข้ามาถึง 8.58 ล้านคน สร้างรายได้ให้ประเทศ 253,000 ล้านบาท (TCDC, 2557) ซึ่งการท่องเที่ยวยังคงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการนำรายได้เข้าสู่ชุมชนชนบทจากกิจกรรมทางการท่องเที่ยวต่างๆ, การผลิตและจัดจำหน่ายสินค้าของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว, รวมไปถึงมีบทบาทในการรื้อฟื้นประเพณี วัฒนธรรมที่ถูกกลืนเลือนไปแล้วให้กลับมาอีกครั้งเพื่อสื่อถึงความเป็นอัตลักษณ์ที่มีคุณค่า ความเป็นท้องถิ่นอย่างแท้จริง ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนในชุมชนท้องถิ่น ลดปัญหาในเรื่องของการเคลื่อนย้ายแรงงานด้วยการสร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ที่ตกต่ำจากระบบเกษตรที่เปลี่ยนแปลงไปของชาวชนบท

ในปัจจุบันจะเห็นว่าการท่องเที่ยวดูเหมือนจะเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาทั้งด้านเศรษฐกิจ ปัญหาทางสังคม การโยกย้ายแรงงานที่ดีประการหนึ่ง เมื่อการท่องเที่ยวคือการเดินทางเพื่อไปเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ที่แตกต่างจากภูมิลำเนาของตนเอง การท่องเที่ยวจึงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดแนวคิดท้องถิ่นนิยมและเป็นกระแสความนิยมของชาวเมืองที่นิยมเดินทางเข้ามาเพื่อหาประสบการณ์ เรียนรู้ เข้าใจความแตกต่างเหล่านั้นมากขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงแนวคิด ค่านิยมที่ยอมรับในความแตกต่าง ตามหารากทางวัฒนธรรม จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน จนปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวถูกเพิ่มเติมด้วยแนวคิดสร้างสรรค์ ให้มีความยั่งยืนที่เรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดของ

ระบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาประเทศนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 เป็นต้นมา

การท่องเที่ยวเปรียบดั่งเหรียญสองด้าน

การท่องเที่ยวเปรียบดั่งเหรียญสองด้านที่มีทั้งด้านที่ดีและไม่ดี กล่าวคือเมื่อวิถีแบบชนบทถูกสร้างให้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวเพื่อขายแก่นักท่องเที่ยว อาทิเช่น เรียนรู้วิถีชีวิตแบบวิถีชนบท คติชนของท้องถิ่น ประเพณีและขนบธรรมเนียมท้องถิ่น ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าที่นำเสนอให้กับนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดจากวิถีชีวิต เป็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเพื่อขายให้ตรงกับจริตของนักท่องเที่ยวที่เป็นชนชั้นกลางจากสังคมเมือง อาทิเช่น การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยว ตลาดโบราณ ที่ถูกทำให้ตรงกับจริตรสนิยมของนักท่องเที่ยวด้วยการใส่เสื้อพื้นเมือง อนุรักษ์บ้านเรือนไม้เก่าๆ ประดิษฐ์สินค้าที่ระลึกและอาหารต่างๆ ให้เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนชนบทเพื่อขายไม่ว่าจะเป็น สมุนไพร ผักปลอดสารพิษ อาหารคาวหวาน ที่มีคำห้อยท้ายว่าโบราณ เพื่อให้มีคุณค่ามากกว่าของที่มาจากการผลิตในปริมาณมากด้วยเครื่องจักรในระบบอุตสาหกรรม การตัดแปลงวัฒนธรรม หรือคติชนท้องถิ่นบางอย่างขึ้นมาใหม่เพื่อจัดแสดงให้นักท่องเที่ยว หรือเพื่อให้ขายได้ โดยไม่ได้คำนึงถึงคุณค่าที่แท้จริง มุ่งเน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มหรือเม็ดเงินที่ได้จากการต้อนรับนักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียวนั้นทำให้ความเป็นท้องถิ่น หรือชนบทนั้นเลือนหายไปและถูกแทนที่ระบบเมืองอีกครั้งจากระบบแนวคิดผลิตเพื่อขาย อาทิเช่น ตลาดโบราณหลายๆแห่ง อาทิเช่น ตลาดสามชุก, ตลาดน้ำอัมพวา ที่ผู้ประกอบการนั้นไม่ใช่คนดั้งเดิมในพื้นที่จริงๆ แต่เป็นนายทุนที่มีทุนเข้าไปซื้อต่อบ้านเรือนเก่าๆเหล่านั้น และทำการขายสินค้าที่ผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเหล่านั้นแทนคนดั้งเดิมในสังคมกลายเป็นเพียงตัวประกอบในแหล่งสถานที่ท่องเที่ยว รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้าง บ้านเรือนที่ผิดแปลกไปจากเดิมเพื่อรองรับต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนดั้งเดิมในท้องถิ่นชนบทที่มีความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไป ระบบนิเวศน์เสียหายจากการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญ

แนวคิดการท่องเที่ยวในปัจจุบันนี้ถูกเรียกใหม่ ไฉนโลกว่าเดิมว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) โดยมีความหมายว่า เป็นการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์ โดยนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม และมีโอกาสได้ใช้ชีวิตร่วมกันกับเจ้าของสถานที่ และเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์ของสถานที่ไม่ใช่กิจกรรมที่เน้นรายได้ของชุมชน แต่เป็นกิจกรรมที่เน้นคุณค่าของชุมชน" (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน; DASTA, 2556) เห็นได้อย่างชัดเจนถึงความมุ่งหวังในการให้การท่องเที่ยวนั้นเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนโดยเน้นชุมชนเป็นสำคัญมากกว่าเดิมเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมไปถึงสิ่งแวดล้อมด้วย

จากบทความเรื่องการสร้างภาพลักษณ์ “หมู่บ้านวัฒนธรรม” จากคติชนบนเวทีการท่องเที่ยวที่บ้านหนองขาว (ปรมินทร์ จารูร, 2558) บ้านหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี โดยการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง พบว่าชุมชนมีการรวมกลุ่มการท่องเที่ยวกัน และกำหนดนโยบายการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีหลักการเบื้องต้นอันเป็นวิธีคิดหลักร่วมกัน เพื่อให้เป็นที่รู้จักในการเป็นแหล่งสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างแท้จริง นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์การเรียนรู้จากวิถีชีวิตชนบทอย่างแท้จริง

เปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์ชีวิต ถ่ายทอดเรื่องราวและคติชนท้องถิ่นผ่านการร้องเล่นละครเพลงท้องถิ่น โดยชาวบ้านเป็นผู้ขับร้องและร่วมการจัดการแสดงถ่ายทอดวิถีและวัฒนธรรมการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตแบบท้องถิ่นอย่างแท้จริงสู่สายตาของนักท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้เสริม การละเล่น ยาสมุนไพรพื้นบ้าน ตลอดจนการขายนานหัตถกรรมท้องถิ่น ความพยายามไม่ประู่งแต่่งสำเนียงที่เป็นเอกลักษณ์แบบชาวไทโยคที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น

มุ่งนำเสนอคติชนท้องถิ่นหรือวิถีชีวิตที่มีอยู่จริงและอยู่ในวิถีชีวิต ในรูปลักษณะใหม่ที่สอดคล้องกับสมัยนิยมมากขึ้น แต่ด้วยบริบทของสังคมโลกาภิวัตน์และการท่องเที่ยวยังคงก่อให้เกิดความต้องการสินค้าทางวัฒนธรรมและความเป็นของแท้ดั้งเดิมในวิถีชนบทมากขึ้น อย่างไรก็ตามของบ้านหนองขาวนั้นการท่องเที่ยวเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตจากวิถีปกติจากการทอดผ้าด้วยกี่กระตุกในวันว่างจากการทำนา มาเป็นการทอดผ้าด้วยกี่กระตุกเป็นอาชีพเพื่อผลิตสินค้าของที่ระลึกให้เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยวมากขึ้น จนในปัจจุบันนี้การทอดผ้าแบบก็มีมือนั้นลดน้อยลงไปมากแล้วเหลือเพียงแต่การสาธิตให้แก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งนับเป็นการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมทุนนิยมที่มีการพัฒนาแนวทางหรือรูปแบบการผลิตเพื่อขายมากขึ้นด้วย

เชื่อมโยงสังคมชนบท – สังคมเมือง จากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

จากการศึกษากรณีการท่องเที่ยวของบ้านหนองขาวสามารรถที่จะสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาด้านคุณภาพชีวิต สร้างรายได้นอกเหนือจากการประกอบอาชีพหลักของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ อีกทั้งการสร้างคามยอมรับในวิถีชีวิตชนบท ก่อให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมให้คงอยู่ และสร้างความมั่นคงสู่ชุมชนผ่านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นวิถีชนบทของแท้ที่สามารถ “ขาย” ได้ ผ่านกระบวนการของความร่วมมือกันของชุมชนอย่างเข้มแข็งแต่เรียนรู้ที่จะปรับตัวให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดเพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดวิถีความเป็นชนบท และวัฒนธรรมท้องถิ่น มุ่งเน้นที่จะสร้างองค์ความรู้สู่บุคคลภายนอก กล่าวคือเรียนรู้ในการคงคุณค่าของสิ่งที่ท้องถิ่นมีอยู่ หรืออัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของตนเองไว้ในขณะเดียวกันที่ชุมชนท้องถิ่นนั้นๆต้องเรียนรู้ที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มของวิถีชนบทตนเองให้มีความโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ให้เกิดการตอบสนองและสร้างความต้องการบริโภค เรียนรู้และได้รับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวชนชั้นกลางจากสังคมเมืองได้อย่างพอเหมาะพอควร จึงจะส่งผลให้การท่องเที่ยวนั้นกลายเป็นเครื่องมือหนึ่งช่วยให้ชุมชนชนบทคงอยู่ได้ในมิติสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ตลอดจนลดปัญหาการโยกย้ายแรงงาน ปัญหาการว่างงาน ฯลฯ และนักท่องเที่ยวเองในฐานะของชนชั้นกลางจากสังคมเมืองเกิดการเรียนรู้ มีความเข้าใจและก่อให้เกิดการปรับตัวมากขึ้น

กล่าวคือชุมชนชนบทยังคงได้อย่างมีความสุขและยั่งยืนในขณะที่สังคมเมืองเองก็มีโอกาสที่ได้เรียนรู้และสัมผัสกับวิถีของชนบทอย่างแท้จริง อันก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีเรียนรู้และเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมพัฒนาชุมชนชนบทอย่างแท้จริง รวมไปถึงการพัฒนาความเจริญทางด้านจิตใจและวัตถุอย่างยั่งยืนของประเทศชาติในลำดับต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ปรมินท์ จารุวร, (2558). ประเพณีสร้างสรรค์ ในสังคมไทยร่วมสมัย, บทความวิจัยเรื่อง การสร้างภาพลักษณ์ “หมู่บ้านวัฒนธรรม” จากคติชนบนเวทีการท่องเที่ยวที่บ้านหนองขาว. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2525). เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2535). เอกสารการสอนชุดวิชา ปัญหาการพัฒนาชนบทไทย. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ทับทิม ทับทิม. (2558). ลูกทุ่งหรือลูกกรุง?: ความเป็นเมืองในชนบทไทย. วารสารสังคมวิทยา มานุษยวิทยา 30(2) ก.ค.-ธ.ค. หน้า : 140-154.
- ทัศนาศ พงศ์การกิจ. (2558). บริบทชุมชนภายใต้สังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น. 9(1) พ.ค.-ก.ค. หน้า : 7-15.
- ปิยะวรรณ ปานโต. (2553). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์. จาก ฐานข้อมูลการเมืองการปกครองสถาบันพระปกเกล้า [ออนไลน์] (5 กรกฎาคม 2553) ค้นเมื่อ 11 มกราคม 2559 จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8%81>
- อมร รักษาสัตย์และ ชัตติยา วรรณสุต. (2515). ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ : ชุมชน สหกรณ์การชายและการซื้อแห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2556). นิยาม"การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์". (8 มีนาคม 2556) ค้นเมื่อ 11 มกราคม 2559 จาก <http://www.dasta.or.th/creativetourism/th/creativetourism/531.html>
- Thailand Creative & Design Center. (2557). Amazing Thailand...ชื่นชมระคนพิศวง, (1 พฤษภาคม 2557) ค้นเมื่อ 11 มกราคม 2559 จาก <http://www.tcdc.or.th/creativethailand/article/Insight/20019>

ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC)

ดร.ศศิรดา พงษ์ไทย¹ ดร.สมใจ มณีวงษ์²
Dr.Sasirada Pangthai Dr.Somjai Maneewong

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์วรรณกรรมและแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพโดยวิเคราะห์เนื้อหา บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำเสนอตามลำดับ คือ ความเป็นมา ความสำคัญ ความหมาย และลักษณะสำคัญของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ มี 5 ด้าน ดังนี้ 1) การมีวิสัยทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยมร่วม (Vision Beliefs & Values) 2) ทีมร่วมรับผิดชอบ (Collaborative Responsible Teamwork) 3) ความมีภาวะผู้นำร่วม (Shared Leadership) 4) การสืบเสาะเพื่อสะท้อนผลเชิงวิชาชีพ (Reflective Professional Inquiry) 5) ชุมชนกัลยาณมิตร (Caring community) และกลยุทธ์การบริหารจัดการและการใช้ PLC อย่างยั่งยืนได้แก่ 1) เริ่มต้นด้วยขั้นตอนง่ายๆ (Take a baby steps) 2) การวางแผนด้วยความร่วมมือ (Plan Cooperatively) 3) การกำหนดความคาดหวังในระดับสูง (Set high expectations) 4) เริ่มต้นจากจุดเล็กๆ (Start small) 5) ศึกษาและใช้ข้อมูล (Study and use the data) 6) วางแผนเพื่อความสำเร็จ (Plan for success) 7) นำสู่สาธารณะ (Go public) 8) ฝึกฝนร่างกายและหล่อเลี้ยงสมอง (Exercise the body & nourish the brain)

คำสำคัญ : ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ, กลยุทธ์การบริหารสู่ความยั่งยืน

Abstract

This article is intended to analyze literature and concepts of the professional learning community by analyzing the content. Relevant articles and research and presented in chronological order. The importance and meaning of the learning community with the following elements: 5 1) Vision Beliefs & Values 2) Collaborative Responsible Teamwork 3) Shared Leadership 4) Reflective Professional Inquiry 5) Caring community And management strategies to promote the learning communities in schools to achieve sustainability 1) Take a baby steps 2) Plan Cooperatively 3) Set high expectations 4) Start small 5) Study and use the data 6) Plan for success 7) Go public 8) Exercise the body & nourish the brain

Keywords : Professional Learning Community, Sustainability Strategies

¹ อาจารย์ประจำ คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โทร. 0982899478 E-mail : dr.da2555@gmail.com

² ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านไผ่ประถมศึกษา จ.ขอนแก่น โทร.0956701795 E-mail : samajai_1@hotmail.com

บทนำ

การจัดการศึกษาในยุคปัจจุบัน เป็นความท้าทายของนักการศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็น หน่วยงานที่กำหนดนโยบาย หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาล้วนแต่ตระหนักในสภาพปัจจุบันที่ต้องเผชิญกับปัญหาหลากหลายไม่ว่าจะเป็นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ รวมทั้งระบบการผลิตไม่ตอบโจทย์ในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่า ผลการทดสอบระดับชาติหรือแม้กระทั่งผลการทดสอบระดับนานาชาติ เด็กไทยยังคงมีผลสัมฤทธิ์โดยภาพรวมไม่เป็นที่น่าพอใจ ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาจึงต้องพยายามหาแนวทาง หรือวิธีการที่จะพัฒนาการจัดการศึกษาให้เกิดคุณภาพและประสิทธิภาพ ซึ่งบุคคลที่ถูกมองเป็นอันแรกคือครู และหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบหลักคือโรงเรียน มีคำกล่าวที่ว่า ถ้าครูเก่งเด็กเก่ง ถ้าโรงเรียนมีคุณภาพ นักเรียนก็จะมีคุณภาพ ซึ่งเจตนาารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2554 มาตรา 22 ได้กล่าวว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ต้องจัดการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ครูทุกคนมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหาวิธีการที่จะช่วยให้นักเรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ตามเจตนาารมณ์ของพระราชบัญญัติดังกล่าว ซึ่งลักษณะการทำงานแนวใหม่ ในบทบาทใหม่ของครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนรู้ ณ ปัจจุบัน คือ ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC)

ความหมายของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) นักการศึกษาได้อธิบายลักษณะของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพไว้ว่า ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นการร่วมมือร่วมพลังของครูในการทำงานเพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติ และการตรวจสอบหลักฐานที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติงานของครูผู้สอนและผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อช่วยให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนโดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในชั้นเรียน (McLaughlin and Talbert . 2006) และ DuFour (2007) ซึ่งถือได้ว่าเป็นบิดาของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพได้กล่าวไว้ว่าชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพไม่ใช่โปรแกรมหรือหลักสูตร แต่เป็นแนวทางการดำเนินการที่ช่วยให้เกิดพลังในการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนทุกระดับ ครูผู้สอนรวมทั้งบุคลากรในโรงเรียนจะต้องมุ่งเน้นการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นมากกว่าให้ความสำคัญกับการสอน นอกจากนี้ยังต้องให้ความสำคัญกับการร่วมมือร่วมพลัง การปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเพื่อมุ่งไปสู่ความสำเร็จภายใต้เป้าหมายเดียวกัน โดยอาศัยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน Stoll and Louis (2007) และ Padwad and Dixit (2008) ได้ให้ความหมายไว้ว่าชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพคือ กลุ่มครูที่มาร่วมกันทำงานและวางเป้าหมายร่วมกันเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน สนับสนุนซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีการสะท้อนการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อมุ่งเน้นและส่งเสริมพัฒนาการและการเจริญเติบโตทางวิชาชีพเกิดพัฒนาการของบุคคลและเกิดความเป็นมืออาชีพขึ้น และนักการศึกษาของประเทศได้กล่าวไว้ว่าชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ คือ กระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงโดยเรียนรู้จากการปฏิบัติ (CoP) ของครู ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากหน้างาน หรือ bottom up อาจกล่าวได้ว่าชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพก็คือ ชุมชนการปฏิบัติของครูนั่นเอง ส่วนกิจกรรมที่ไม่จัดเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ คือ โครงการที่มีลักษณะแคบ ตื้นและใช้ระยะเวลาสั้น เป็นสิ่งที่ฝ่ายบริหารกำหนดให้ทำหรือเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการในลักษณะซื้อบริการที่ปรึกษา รวมทั้งการ

ประชุมประจำเดือนหรือประจำภาคของโรงเรียน ซึ่งอาจเป็นการรวมตัวกันของครูกลุ่มหนึ่งในโรงเรียน หรือ กิจกรรมอื่นๆ ในลักษณะเช่นนี้ (วิจารณ์ พานิช, 2555) ส่วน DuFour (2007) ได้เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม จากโรงเรียนแบบเดิมไปสู่ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพไว้ในบทความเรื่องบทบาทของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพต่อความก้าวหน้าของทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 โดยสามารถสรุปรายละเอียดของวัฒนธรรมการทำงานที่จะก่อให้เกิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพลักษณะวัฒนธรรมแบบที่จะก่อให้เกิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ คือ นักวิชาชีพต้องเจาะประเด็นที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนโดยรวมมากกว่าเป็นรายบุคคล รวมทั้งครูต้องสร้างวัฒนธรรมการร่วมมือทำงาน และระบบที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและความเท่าเทียม ซึ่งวัฒนธรรมในลักษณะนี้จะต่างจากวัฒนธรรมการทำงานแบบเดิมที่ให้ความสำคัญในการทำงานของครูมากกว่ามุ่งเน้นด้านการพัฒนาหลักสูตร หรือมีการประเมินด้วยเกณฑ์เดียวกันหรือให้ความช่วยเหลือนักเรียนโดยเท่าเทียมกัน

จากแนวคิดดังกล่าวผู้เขียนจึงสรุปได้ว่า ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพหมายถึง กระบวนการร่วมพลังของครู ในการกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ อย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนให้มีคุณภาพ โดยการร่วมคิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมปฏิบัติ โดยมีเป้าหมายเดียวกัน ส่งเสริมสนับสนุน ซึ่งกันและกันจนเกิดเป็น วัฒนธรรมใหม่ในการทำงานของกลุ่มและองค์กร นำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและความเป็นมืออาชีพ

คุณลักษณะสำคัญของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

คุณลักษณะสำคัญของ PLC นอกจากจะต้องประกอบด้วยสมาชิกซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลหรือการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพแล้วยังประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญโดยมีการนักรักการศึกษา นักวิจัยและนักวิชาการ (Hord.Roussin & Sommers. 2010, Annenberg Institute for School Reform. 2013, Richard DuFour. 2007 วิจารณ์ พานิช. 2554, วรลักษณ์ ชูเกิด. และเอกรินทร์ สังข์ทอง. 2557) สรุปได้ 5 ประการ ดังนี้

1) **การมีวิสัยทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยมร่วม (Vision Beliefs &Values)** สมาชิกในชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพต้องมีบรรทัดฐานและค่านิยมร่วมกัน ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญเนื่องจากการมีพันธกิจที่ชัดเจนร่วมกันจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการพัฒนาเป็นชุมชนการเรียนรู้หรือ Learning Community ในโรงเรียน ดังนั้นครูผู้สอนที่เป็นสมาชิกใน PLC จึงต้องมีบรรทัดฐานค่านิยม และความเชื่อเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน วิสัยทัศน์ร่วมมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ 1) มองภาพความสำเร็จร่วมกัน 2) การกำหนดเป้าหมายร่วม 3) การสร้างนิยามและภารกิจร่วม

2) **ทีมร่วมรับผิดชอบ (Collective responsible Teamwork)** ทีมร่วมแรงร่วมใจ ร่วมรับผิดชอบในการปฏิบัติงานร่วมกัน เป็นการพัฒนามาจากกลุ่มที่ทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ ลักษณะการทำงานร่วมกันแบบมีวิสัยทัศน์ คุณค่า เป้าหมาย และพันธกิจร่วมกัน จนเกิดเจตจำนงในการทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์เพื่อให้บรรลุผลที่การเรียนรู้ของผู้เรียน การเรียนรู้ของทีม และการเรียนรู้ของครู บนพื้นฐานงานที่มีลักษณะต้องมีการคิดร่วมกัน วางแผนร่วมกัน ความเข้าใจร่วมกัน และละวางตัวตนให้มากที่สุด จนเห็นและรู้ความสามารถของแต่ละคนร่วมกันเห็นและรับรู้ถึงความรู้สึกร่วมกันในการทำงาน จนเกิดประสบการณ์หรือความสามารถในการทำงาน และพลังในการร่วมเรียนรู้ ร่วมพัฒนา บนพื้นฐานของพันธะร่วมกันที่เน้นความสมัครใจและการสื่อสารที่มีคุณภาพบนพื้นฐาน การรับฟัง และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การรวมตัวที่เหนียวแน่นจากภายใน นั่นคือการเป็น

กัลยาณมิตรทำให้เกิดทีมใน PLC อยู่ร่วมกันด้วยความสัมพันธ์ที่ต่างช่วยเหลือเกื้อกูล มีบรรยากาศที่มีความสุข ไม่โดดเดี่ยว

3) ภาวะผู้นำร่วม (Shared Leadership) ภาวะผู้นำร่วมใน PLC มีนัยสำคัญของการผู้นำร่วม 2 ลักษณะสำคัญ คือ ภาวะผู้นำผู้สร้างให้เกิดการนำร่วม และภาวะผู้นำร่วมกันให้เป็น PLC ที่ขับเคลื่อนด้วยการนำร่วมกัน รายละเอียดดังนี้ 1) ภาวะผู้นำผู้สร้างให้เกิดการนำร่วมเป็นผู้นำที่สามารถทำให้สมาชิกใน PLC เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงทั้ง ตนเองและวิชาชีพ จนสมาชิกเกิดภาวะผู้นำในตนเองและเป็นผู้นำร่วมขับเคลื่อน PLC ได้โดยมี ผลมาจากการเสริมพลังอำนาจจากผู้นำทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะการเป็นผู้นำที่เริ่มจากตนเองก่อนด้วยการลงมือทำงานอย่างตระหนักรู้ และใส่ใจให้ความสำคัญกับผู้ร่วมงานทุกๆ คน จนเป็นแบบที่มีพลังเหนี่ยวนำให้ ผู้ร่วมงานมีแรงบันดาลใจและมีความสุขกับการทำงานด้วยกัน อย่างวิสัยทัศน์ร่วม รวมถึงการนำแบบไม่นำโดยทำหน้าที่ผู้สนับสนุน และเปิดโอกาสให้สมาชิกเติบโตด้วยการสร้างความเป็นผู้นำร่วมผู้นำที่จะสามารถสร้างให้เกิดการนำร่วม ควรมีคุณลักษณะสำคัญ คือ มีความสามารถในการ ลงมือทำงานร่วมกัน การเข้าไปอยู่ในความรู้สึกของผู้อื่นได้ การตระหนักรู้ในตนเอง ความเมตตากรุณา การคอยดูแลช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน การโค้ชผู้ร่วมงานได้ การสร้างมนต์ทัศน์ การมีวิสัยทัศน์การมีความมุ่งมั่นและทุ่มเทต่อการเติบโตของผู้อื่น 2) ภาวะผู้นำร่วมกัน เป็นผู้นำร่วมกันของสมาชิก PLC ด้วยการกระจายอำนาจ เพิ่มพลังอำนาจ ซึ่งกันและกันให้สมาชิกมีภาวะผู้นำเพิ่มขึ้น จนเกิดเป็น “ผู้นำร่วมของครู” ในการขับเคลื่อน PLC มุ่งการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยยึดหลักแนวทางบริหารจัดการร่วมการสนับสนุน การกระจายอำนาจ การสร้างแรงบันดาลใจของครูโดยครูเป็นผู้ลงมือกระทำ หรือ ครูทำหน้าที่เป็น “ประธาน” เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้ ไม่ใช่ “กรรม” หรือ ผู้ถูกกระทำ และผู้ถูกให้กระทำ ซึ่งผู้นำร่วมจะเกิดขึ้นได้ดีเมื่อมีบรรยากาศส่งเสริมให้ครูสามารถแสดงออกด้วยความเต็มใจ อิสระปราศจากอำนาจครอบงำที่ขาดความเคารพในวิชาชีพ แต่ยึดถือปฏิบัติร่วมกันใน PLC นั่นคือ “อำนาจทางวิชาชีพ” เป็นอำนาจเชิงคุณธรรมที่มีข้อปฏิบัติที่มาจากเกณฑ์และมาตรฐานที่เห็นพ้องตรงกัน หรือกำหนดร่วมกัน เพื่อยึดถือเป็นแนวทางร่วมกันของผู้ประกอบวิชาชีพครูทั้งหลายใน PLC

4. การสืบเสาะเพื่อสะท้อนผลเชิงวิชาชีพ (Reflective Professional inquiry) การพูด คอยสนทนากันระหว่างสมาชิกในชุมชนการเรียนรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างครูผู้สอนผู้เชี่ยวชาญ นักการศึกษาและผู้บริหาร เกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอนและการจัดการเรียนรู้เพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติรวมทั้งร่วมกันเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติที่ช่วยให้การเรียนรู้ของนักเรียนเกิดได้ดีขึ้นซึ่งการสะท้อนผลและการชี้แนะการปฏิบัติจะเป็นเครื่องมือหรือกลไกในการทบทวนประเด็นพื้นฐานสำคัญที่จะก่อให้เกิดผลทางบวกต่อการเรียนการสอนและคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียน หรือช่วยพัฒนา การจัดการเรียนรู้และส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นครูได้พัฒนาวิชาชีพสู่ความก้าวหน้าในวิชาชีพ

5) ชุมชนกัลยาณมิตร (Caring Community) กลุ่มคนที่อยู่ร่วมโดยมีวิถีและวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันในชุมชน มีคุณลักษณะคือ มุ่งเน้นความเป็นชุมชนแห่งความสุขซึ่งการทำงานและการอยู่ร่วมกันที่มีลักษณะวัฒนธรรมแบบ “วัฒนธรรมแบบเปิดเผย” ที่ทุกคนมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของตนเป็นวิถีแห่งอิสรภาพ และเป็นพื้นที่ให้ความรู้สึกปลอดภัย หรือปลอดภัยใช้อำนาจกดดัน บนพื้นฐานความไว้วางใจเคารพซึ่งกันและกัน มีจริยธรรมแห่งความเอื้ออาทรเป็นพลังเชิงคุณธรรม คุณงามความดีที่สมาชิกร่วมกันทำงานแบบอุทิศตนเพื่อ

วิชาชีพ โดยมีเจตคติเชิงบวกต่อการศึกษาและผู้เรียน เป็นกลุ่มที่มีวิสัยทัศน์ต่อกัน เป็นกลุ่มที่เหนียวแน่นจากภายใน ใช้ความเป็นกัลยาณมิตรเชิงวิชาการต่อกัน ทำให้ลดความโดดเดี่ยวระหว่างปฏิบัติงานสอนของครู เชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์กันทั้งในเชิงวิชาชีพและชีวิต มีความศรัทธาร่วมเป็นชุมชนที่ยึดหลักวินัยเชิงบวก เชื่อมโยงการพัฒนา PLC ไปกับวิถีชีวิตตนเองและวิถีชีวิตชุมชนอันเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคมฐานการพึ่งพาตนเอง มีบรรยากาศของวัฒนธรรมแบบเปิดเผยทุกคนมีเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็นของตน เป็นวิถีแห่งอิสรภาพ ยึดความสามารถและสร้างพื้นที่ปลอดการใช้อำนาจกดดัน และสามารถขยายกรอบให้กว้างขวางออกไปจนถึงเครือข่ายที่สัมพันธ์กับชุมชนต่อไป

กล่าวโดยสรุปทั้ง 5 องค์ประกอบของ PLC จะทำให้ความเป็นโรงเรียนมีความหมายและความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง ซึ่งหัวใจของ PLC ด้วยกลยุทธ์การสร้างร่วมมือที่ยึดเหนี่ยวกันด้วยวิสัยทัศน์ ค่านิยมร่วม การสร้างทีมงานที่เข้มแข็ง สร้างความเป็นผู้นำ มีความเป็นกัลยาณมิตรแสดงให้เห็นถึงการรวมพลังของครู นักบริหาร นักการศึกษาที่ทุกฝ่ายได้ทำงานร่วมกันภายใต้ความร่วมมือร่วมใจพัฒนาตนเอง พัฒนาวิชาชีพ จนเกิดการเปลี่ยนแปลงจากวัฒนธรรมเก่าสู่วัฒนธรรมการทำงานใหม่ที่มีความเป็นมืออาชีพอย่างแท้จริง

แนวทางในการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

จากการศึกษากระบวนการทำงานของครูที่เป็นสมาชิกในชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพพบว่า มีแนวทางที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ภายในชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพหรือ PLC ดังนี้ (Hord, Roussin & Sommers, 2010 อ้างถึงใน เรวณี ชัยเชาวรัตน์. 2556)

1. ครูและสมาชิกในกลุ่มร่วมกันระบุเป้าหมายการเรียนรู้ของผู้เรียนหรือผลการเรียนรู้ที่คาดหวังที่จำเป็นต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษ
2. ครูผู้สอนและสมาชิกในกลุ่มร่วมกันการสะท้อนผลการปฏิบัติการสอนการจัดการเรียนรู้และสิ่งที่มีผลกระทบกับผลการเรียนรู้ของผู้เรียน
3. ครูผู้สอนและสมาชิกในกลุ่มร่วมกันพิจารณาและตัดสินใจเลือกแนวทางที่ควรจัดให้กับผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด โดยพิจารณาจากข้อมูลที่มีอยู่การจัดการเรียนรู้แต่ละครั้งนั้น จะพบว่านักเรียนมีความต้องการที่หลากหลายแตกต่างกันไปครูผู้สอนจึงไม่สามารถจัดการเรียนรู้แบบเฉพาะเจาะจงหรือใช้แนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่เหมือนกันทุกครั้งได้ ดังนั้นในการเตรียมการสอนหรือวางแผนการสอนแต่ละครั้ง ครูผู้สอนที่เป็นสมาชิกในชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพควรแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นต่อไปนี้
 - ระบุขอบเขตความรู้ที่สำคัญที่นักเรียนควรได้เรียนรู้และพิจารณาเลือกจากสิ่งที่สำคัญที่สุด
 - กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเนื้อหาและสัมพันธ์กับความต้องการของผู้เรียน ระยะนี้เป็นระยะที่ต้องอาศัยการเรียนรู้ทางวิชาชีพในการเลือกใช้และพัฒนาเทคนิค วิธีการสอน แนวทางรวมทั้งรูปแบบการสอนที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดโดยสมาชิกในชุมชนร่วมวางแผน
 - ยอมรับเทคนิค วิธีการสอน แนวทางรวมทั้งรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ หรือสิ่งที่ครูผู้สอนเกิดการเรียนรู้จากการนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้

- ตัดสินใจเลือกแนวทางที่เหมาะสมและนำไปปรับใช้ รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของผู้เรียนและของครูผู้สอนที่เป็นสมาชิกใน PLC อย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ของตนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
 - วางแผนการทำงานร่วมกันเพื่อทดลองใช้แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ร่วมกันพัฒนาขึ้นร่วมสะท้อนผลการสอนอย่างสม่ำเสมอเพื่อค้นพบสิ่งใหม่และค้นหานวัตกรรมใหม่ ๆ จากการปฏิบัติงาน
 - พิจารณาใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งโดยอาจให้ผู้สอนท่านอื่นนำแผนดังกล่าวไปใช้เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน
 - ปรับปรุงและแก้ไขแผนการจัดการเรียนรู้ จนได้แผนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทมากที่สุด
- แนวทางดังกล่าวข้างประเด้นมีการทับซ้อนกัน และเป็นวงจรปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนเป็นวัฒนธรรมการทำงาน จึงสรุปเป็นวงจรการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพได้ดังแผนภาพ

แผนภาพที่ 1 วงจรการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ
(เรวณี ชัยเชาวรัตน์. 2556)

กลยุทธ์การบริหารจัดการและการใช้ PLC อย่างยั่งยืน

กลยุทธ์การบริหารเพื่อส่งเสริมการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาให้เกิดความยั่งยืนนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะหากสถานศึกษาได้ดำเนินการพัฒนาโดยการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพแล้วเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ในการทำงานของครูที่ส่งผลต่อการพัฒนาวิชาชีพหรือความเป็นครูมืออาชีพ ซึ่งมีกลยุทธ์การบริหารจัดการให้เกิดความยั่งยืนดังต่อไปนี้

1. เริ่มต้นด้วยขั้นตอนง่ายๆ (Take a baby steps) โดยเริ่มต้นจากการกำหนดเป้าหมาย อภิปรายสะท้อนผล แลกเปลี่ยนกับคนอื่นๆ เพื่อกำหนดว่า จะดำเนินการอย่างไร โดยพิจารณาและสะท้อนผลในประเด็นต่อไปนี้

- 1) หลักการอะไรที่จะสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติ
 - 2) เราจะเริ่มต้นความรู้ใหม่อย่างไร
 - 3) การออกแบบอะไรที่พวกเราควรใช้ในการตรวจสอบหลักฐานของการเรียนรู้ที่สำคัญ
2. การวางแผนด้วยความร่วมมือ (Plan Cooperatively) สมาชิกของกลุ่มกำหนดสาร สนเทศที่ต้องใช้ในการดำเนินการ
3. การกำหนดความคาดหวังในระดับสูง (Set high expectations) และวิเคราะห์การสอนสืบเสาะหาวิธีการที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จสูงสุด
 - 1) ทดสอบข้อตกลงที่เกี่ยวข้องกับการสอนหลังจากได้มีการจัดเตรียมต้นแบบที่เป็นการวางแผนระยะยาว (Long-term)
 - 2) จัดให้มีช่วงเวลาของการชี้แนะ โดยเน้นการนำไปใช้ในชั้นเรียน
 - 3) ให้เวลาสำหรับครูที่มีความยุ่งยากในการสังเกตการณ์ปฏิบัติในชั้นเรียนของครูที่สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ประสบผลสำเร็จ
 - 4) เริ่มต้นจากจุดเล็กๆ (Start small) เริ่มต้นจากการใช้กลุ่มเล็กๆ ก่อน แล้วค่อยปรับขยายขึ้นเรื่อย ๆ ตามความต้องการ
 5. ศึกษาและใช้ข้อมูล (Study and use the data) ตรวจสอบผลการนำไปใช้และการสะท้อนผลเพื่อนำมากำหนดว่า แผนไหน ควรใช้ต่อไป/แผนไหนควรปรับปรุงหรือยกเลิก
 6. วางแผนเพื่อความสำเร็จ (Plan for success) เรียนรู้จากอดีต ปรับปรุงหรือปฏิเสธในสิ่งที่ไม่สำเร็จ และทำต่อไป ความสำเร็จในอนาคต หรือความล้มเหลวขึ้นอยู่กับเจตคติและพฤติกรรมของครูผู้สอน
 7. นำสู่สาธารณะ (Go public) แผนไหนที่สำเร็จก็จะมี การเชิญชวนให้คนอื่นเข้ามามีส่วนร่วมยกย่องและแลกเปลี่ยนความสำเร็จร่วมกัน
 8. ฝึกฝนร่างกายและหล่อเลี้ยงสมอง (Exercise the body & nourish the brain) จัดกิจกรรมที่ได้มีการเคลื่อนไหวและ เตรียมครูที่ทำงานสำเร็จของแต่ละกลุ่มโดยมีการจัดอาหาร เครื่องดื่มที่มีประโยชน์
- เนื่องจากเป้าหมายหลักของ PLC คือ การเรียนรู้ของสมาชิกที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ดังนั้นในการร่วมมือรวมพลัง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนเพื่อให้เกิด PLC นั้น Hord, Roussin and Sommers (2012) ระบุว่าความร่วมมือรวมพลังและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพจะต้องอาศัยความหวัง หรือ HOPE ซึ่งมีความหมาย ดังนี้
- H: Honesty and Humanity คือ มีความซื่อสัตย์และมีมนุษยธรรม หมายความว่าครูผู้สอนซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนจะต้องซื่อสัตย์กับข้อมูลที่มีอยู่จริงทั้งในแง่ของผลการเรียนของผู้เรียน ความรู้และทักษะที่ตนเองมีอยู่ รวมทั้งกล้าที่จะขอความช่วยเหลือและเรียนรู้จากผู้อื่นที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญมากกว่าเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น
- O: Option and Openness คือ การมีทางเลือกและมีความจริงใจ เปิดเผย หมายความว่าในการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้งมีวิธีการหรือแนวทางหลากหลายวิธี ครูผู้สอนต้องเลือกวิธีการหรือแนวทางที่ดีที่สุด และเปิดเผยข้อมูลที่เป็นประโยชน์ให้สมาชิกได้รับทราบร่วมกัน

P: Patience and Persistence คือ มีความอดทน ความเพียรพยายาม หมายความว่าครูผู้สอนต้องอดทนและเพียรพยายามเพื่อหาแนวทางที่ดีที่สุดที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุดแม้ว่าความอดทนอาจไม่ใช่บรรทัดฐานของสังคมในปัจจุบัน แต่ความอดทนและเพียรพยายามในการค้นหาคำตอบที่ดีที่สุดเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

E: Efficacy and Enthusiasm คือ ความมีประสิทธิภาพ และความกระตือรือร้น หมายความว่าครูผู้สอนซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพต้องเชื่อมั่นว่าประสิทธิภาพของครูผู้สอนส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน และต้องกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองให้มีประสิทธิภาพเพื่อให้สามารถจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

สรุป

ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพจะเปลี่ยนบรรยากาศของ “โรงเรียน” ช่วยให้ผู้เรียนได้แก่ครู ผู้สอน ผู้บริหาร นักการศึกษา และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ นักเรียนหรือแม้กระทั่งผู้ปกครองมีความรู้ สึกร่วมกันเป็นเจ้าของโรงเรียนหรือชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างเท่าเทียมกัน โดยมุ่งเน้นที่การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นหลัก และเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และบรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ครู ผู้สอนรวมทั้งสมาชิกทุกคนในชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพจึงต้องร่วมกันคิดหาวิธีการใหม่ๆ ในการจัดการเรียนรู้แล้วนำผลที่เกิดขึ้นมาปรึกษาหารือ หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน โดยทุกคนมีความเชื่อมั่นในตนเองและเชื่อมั่นซึ่งกันและกันว่า จะสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้และสมาชิกทุกคนจะเกิดการพัฒนาเนื่องจากคุณลักษณะสำคัญที่ช่วยให้เกิดเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพนั้น ครูผู้สอนรวมทั้งสมาชิกในชุมชนจะต้องมีวิสัยทัศน์และค่านิยมร่วมกัน รวมทั้งร่วมกันรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของนักเรียน โดยกระบวนการที่สมาชิกทุกคนต้องดำเนินการคือการสืบสอบเพื่อสะท้อนผลเชิงวิชาชีพ ซึ่งกระบวนการทุกอย่างต้องอาศัยการร่วมมือร่วมพลังกัน และจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนด้านการจัดลำดับโครงสร้างและความสัมพันธ์ของบุคลากรในโรงเรียนให้เอื้อต่อการวางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกันสามารถสังเกตและสืบสอบเพื่อสะท้อนผลเชิงวิชาชีพได้ ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือสำหรับให้ครูรวมตัวกันเป็นชุมชน (community) และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับ “ปฏิรูป” การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนรวมทั้งพัฒนาวิชาชีพครู

เอกสารอ้างอิง

- วิจารณ์ พานิช. (2554). **วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: ตาตาพับลิเคชั่น จำกัด.
วรลักษณ์ ชูกำเนิด และ เอกรินทร์ สังข์ทอง. (2557). **โรงเรียนแห่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูเพื่อการพัฒนาวิชาชีพครูที่เน้นผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญ**.วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีที่ 25 ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน 2557.
เรวณี ชัยเขารัตน์. (2556) **แนวคิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อการพัฒนาวิชาชีพครู (PLC for Teacher Professional Development)** วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 กันยายน 2556

- Annenberg Institute for School Reform. (2013). **Professional Learning Communities: Professional Development Strategies That Improve Instruction**. [Online]. Available from: <http://www.annenberginstitute.org/pdf/proflearning.pdf>. [2013, May 2].
- DuFour, R. (2007). **Professional Learning Communities: A Bandwagon, an Idea Worth Considering, or Our Best Hope for High Levels of Learning?**. *Middle School Journal* (J1), 39(1), 4-8.
- McLaughlin, M. W., & Talbert, J. E. (2006). **Building school-based teacher learning communities: Professional strategies to improve student achievement (Vol. 45)**. Teachers College Press.
- Hord, S. M., Roussin, J. L., & Sommers, W. A. (2009). **Guiding professional learning communities: Inspiration, challenge, surprise, and meaning**. Corwin Press.
- Stoll, L., & Louis, K. S. (2007). **Professional learning communities: Elaborating new approaches**. *Professional learning communities: Divergence, depth and dilemmas*, 1-13.
- Senge, P. M., N. Cambron-McCabe, T. Lucas, A. Kleiner, J. Dutton, & B. Smith. (2000). **Schools that Learn: A Fifth Discipline Fieldbook for Educators, Parents, and Everyone Who Cares about Education**. New York: Doubleday.